

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1924.

Första kammaren.

Nr 3.

Torsdagen den 17 januari, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Wohlin* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 5, med förslag till kungörelse angående vissa ändringar i kungörelsen den 15 juni 1923 (nr 265) med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. m.;

nr 10, angående gillande av den riksbanken meddelade frihet från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld; samt

nr 11, med förslag till lag angående upphävande av danska och norska skiljemynts giltighet som lagligt betalningsmedel i Sverige.

Herr statsrådet *Hasselrot* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 8, angående dels årliga understöd å allmänna indragningsstaten åt förre vaktkonstaplarna Frans Johanssons och Johan August Svensson Rosells änkor dels ock tilläggs pension åt förre vaktkonstapeln Frans Oscar Fredrik Larsson; samt

nr 9, angående försäljning av två till Hanekinds häradsbor anslagna, i Kärna socken belägna lägenheter.

Föredrogs ånyo Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1924—1925.

*Sta sverks-
propositionen.*

Herr *Möller*: Herr talman! Den nuvarande regeringen har, som vi alla veta, försökt att kring sig skapa en atmosfär av allmän och ömsesidig välvilja. Det är klart, att ett sådant strävande skall i och för sig väcka genklang och anklang, men jag tror, att det bara fattats en enda sak, och det är vad själva förberedelserna till denna regerings tillkomst beträffar. Man kan ju inte utan vidare förbise, att när denna den allmänna välviljans regering tillkom, så skedde det efter det att den föregående regeringen fällts på en *ren humanitetsfråga*, och det kan ju väl inte väcka någon särskild förvåning, att bland dem, som i denna humanitetsfråga stodo på samma ståndpunkt som den föregående regeringen, man inte känner sig riktigt övertygad om att den välvilja, som skulle skapas, är ett uttryck för mer än en jämförelsevis tillfällig politisk konjunktur. Jag skall å andra sidan inte bestrida, att den strävan man sagt sig vilja ge uttryck åt, den har i det stora hela under den tid den nuvarande regeringen har suttit också tagit sig praktiska uttryck, kanske närmast på det viset, att man har underlåtit att föra fram alla de högerns speciella skötebarn, som ha utgjort kärnan i högerkraven så länge den här riksdagsperioden har räckt. Och det är ju möjligt — det är en sak, som man inte med säkerhet kan bedöma förrän efteråt — att herr Trygger, som ju förr i tiden verkade som ett

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rött skynke på hela vänstern i denna svenska riksdag, har beslutat sig för att, som det sägs om en annan gammal välkänd potentat, på gamla dagar »gå i kloster». Jag kan för min del, därest det skulle visa sig bli så, inte annat än lyckönska både denna riksdag och svenska folket till en omvändelse, varpå jag dock naturligtvis väntar betydligt starkare och kraftigare prov, än vi hittills ha haft nöjet att se. Det är klart som dagen, att när en man har en så oerhört lång politisk bana bakom sig som den nuvarande statsministern har, så kan man inte undgå att fästa sig vid en så öppet och klart proklamerad, om inte total, så i varje fall mycket betydelsefull sinnesändring som detta öppnande av stora famnen åt — såvitt jag har fattat det rätt — landets samtliga politiska partier måste förutsätta, och det enda jag naturligtvis misstänker en smula är, att denna mycket observerade moderation egentligen mest har ett syfte: att skapa en välvillig atmosfär kring en enda fråga, nämligen försvarsfrågan, och att befordra dess lösning, som jag tror, så mycket som möjligt i överensstämmelse med den nuvarande regeringschefens gamla intentioner i samma fråga.

Det finns en sak, som jag inte kan underlåta att i detta sammanhang konstatera med anledning av uttalanden — särskilt i ett tal i Uppsala — av den nuvarande statsministern, och det är, att om detta tal utgör ett troget uttryck inte endast för regeringens uppfattning i utrikespolitiska frågor utan kan anses som ett uttryck för högerns allmänna uppfattning i utrikespolitiken, så finns det en *faktisk nationell samling* kring själva huvudtanken i vår utrikespolitik, som går ut därpå att de folk, som ligga vårt hjärta närmast, det är visserligen de tre nordiska grannfolken, men att Sverige ingen annan önskan och ingen annan strävan har än att leva i fred och vänskap med *alla* folk, och i den mån dess krafter mäktat också vill bidra till att åstadkomma och upprätthålla allmän fred i världen. Jag säger, att kring denna huvudtanke borde det efter det nämnda talet praktiskt taget vara en nationell samling, varvid endast den förre utrikesexcellensen med ett jämförelsevis litet antal anhängare står utanför!

Men det finns en punkt, där vi dock från vår sida tycka, att man borde dra bestämda slutsatser eller, rättare sagt, bestämdare slutsatser än den nuvarande regeringen, såvitt man kan finna, varit villig till från den allmänna utgångspunkten om vår strävan efter vänskap och efter att åstadkomma samförstånd mellan alla andra folk och vårt land, och det är det stora landet Ryssland. Det är klart som dagen, att jag hoppas att de förhandlingar, som pågå mellan Ryssland och Sverige, skola leda till ett positivt resultat och att därvid båda parternas »intressen och billiga krav», som det uttryckts i trontalet, skola komma till sin rätt. Men man måste dock beklaga, att dessa förhandlingar inletts så sent, att ännu vid riksdagens början man inte vet, huruvida de kunna komma att leda till ett positivt resultat eller inte. Jag tror ju för min del, att det finns en grundskillnad i den syn, som t. ex. jag företräder på den ryska revolutionen, och den syn, som i allmänhet tycks vara inte bara högerns utan överhuvud de borgerliga partiernas. Jag skulle på den punkten endast vilja anbefalla, att det bleve, som jag skulle tro, en något »intelligentare anpassning» till fakta beträffande den omvälvning, som har ägt rum därute i det stora östra riket. Om man kunde besluta sig för att se något så när objektivt och fördomsfritt på denna omvälvning, som kom som en eruption av sedan över hundra år bundna och instängda krafter, så tror jag inte det skulle visa sig vara någon större svårighet att komma till en uppgörelse även med det stora revolutionslandet.

Ja, efter dessa mera allmänna betraktelser skall jag tillåta mig att yttra några ord om den finansplan, som är framlagd av statsrådet och chefen för finansdepartementet. Såvitt jag har kunnat finna, innebär denna finansplan en i det stora hela mycket intelligent anpassning till företrädares finansplaner, men jag måste å andra sidan erkänna, att det finns åtminstone en punkt, där jag tycker att anpassningen är mindre intelligent. Det vore säkert förmätet

av mig att försöka bestrida riktigheten av den allmänna ståndpunkt, som finansministern har intagit, fast det är klart som dagen, att man i alla fall blir slagen av den kolossala skillnaden mellan inkomstsidan, sådan riksräkenskapsverket beräknat den, och inkomstsidan, sådan statsrådet och chefen för finansdepartementet har beräknat den. Det rör sig ju nämligen om belopp, som ifråga om inkomst- och förmögenhetsskatten skilja sig med 9 miljoner kronor och beträffande tullar och acciser med något över 25 miljoner kronor. Ser man på skatterna överlag, så visar sig skillnaden mellan riksräkenskapsverkets förslag och finansministerns förslag uppgå till inte mindre än 37 miljoner, och tar man med de affärsdrivande verken, så stiger denna skillnad till 46 miljoner. Inför denna skillnad har jag frågat mig, om en pressning gjorts för att få motiv till en sänkning av dyrtidstilläggen eller om det i stället har gått till så, att när man såg, att utgifterna överskredo inkomsterna, så beslöt man att ta skillnaden på dyrtidstilläggen. Jag måste nämligen säga mig, att det ligger något oresonligt och för övrigt något ur budgetsynpunkt absolut förkastligt i att använda statstjänarnas löner och inkomster för budgetregleringsändamål. De kunna inte gärna få behandlas på det sättet. Om det i fjol fanns en verkligt god ursäkt för det starka snitt i dyrtidstilläggen, som då gjordes, däruti att vi voro så hårt pressade av den ekonomiska situationen, så kan jag inte se i detta framlagda budgetförslag att motiv av denna art med ens tillnärmelsevis samma styrka göras gällande. Det kan ju inte hjälpas, hur man än må se på dessa dyrtidstillägg, att det väl ändå får bli så, att de som äro anställda i statens tjänst från det ena året till det andra skola kunna veta och någorlunda beräkna, vad de ha för löner. Dyrtidstillägget är ju i själva verket blott en form av lön. Nu tog man 1921 18 miljoner, man tog 1923 omkring 30 miljoner, och nu föreslås det återigen att man skall ta 12 miljoner. Alla dessa miljoner äro visserligen inte riktigt jämförbara, ty de äro tagna i olika penningvärden, men det rör sig ändå uppenbarligen om mycket betydande summor. Nog förefaller det mig, som om den riktiga politiken i denna sak nu vore att låta statstjänarnas dyrtidstillägg vara i fred. Jag hoppas, att det ur den prövning, som statsutskottet kommer att underkasta denna fråga, slutligen skall framgå ett resultat, som medger, att statstjänarnas dyrtidstillägg vid denna riksdag hållas orörda och beräknas efter samma grunder som vid föregående riksdag.

Men det finns en annan sak, som jag har fäst mig vid, då jag har studerat denna budget. (Jag vill inskjuta, att det jag här kommer att säga på intet sätt utgör någon anmärkning mot regeringen, ty det är endast en fullföljd av samma slags statsreglering, som vi ha haft under åtskilliga föregående år.) Man fäster sig vid ett så besynnerligt faktum som det, att den stora direkta skatten, d. v. s. inkomst- och förmögenhetsskatten, beräknas avkasta 135 miljoner, under det att man ensamt på tobak, öl och sprit beräknar inkomsterna till 137,6 miljoner, då med hänsyn tagen även till utdelningen från tobaksmonopolet. Det vill med andra ord säga, att ensamt på dessa tre, om man så vill, njutningsmedel tar staten in ett större belopp än hela kronoskatten utgör. Och när jag ser detta och tänker på den våldsamma agitation mot de direkta skatterna, som har utvecklats i vårt land under de senare åren, så måste jag fråga mig, om det överhuvud finns någon reson i den agitationen. Jag ser här av finansministerns plan, att också han tycker att de direkta skatterna äro för höga, men han har för att motivera sitt omdöme måst lägga till de kommunala skatterna. Han yttrar sig på följande sätt: »Någon meningsskiljaktighet torde knappast råda därom, att de nuvarande skatterna till staten tillsammans med kommunala skatter till men för nationalförmögenheten mångenstädes äro alltför tryckande.» Ja, det modernaste argumentet mot dessa direkta skatter, som nu framföres med styrka, det är ju som bekant att de hindra en rimlig kapitalbildning i landet. Jag bestrider inte, att det för utvecklingens skull måste förekomma en betydande ka-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

pitalbildning varje år, och det ligger i sakens natur, att den som har en inkomst på, låt mig säga, 200,000 kronor, han kan bidraga, utan att det på något sätt behöver inskränka på även mycket höga personliga levnadsvanor till åstadkommande av sparkapital i en helt annan utsträckning än den, som exempelvis har en årsinkomst på fyra eller femtusent kronor. Men när jag har iakttagit den väg av förtrytelse mot denna statsskatt, som sammanlagt inte ens är så hög som skatterna på tobak, sprit och öl, har jag gjort mig den frågan, om man inte, då man anför kapitalbildningsargumentet mot en skatt av denna, såvitt jag kan förstå, ganska lindriga beskaffenhet, tycker att man skall ha rättighet till en så stor kapitalbildning, att man också, utan att det egentligen kännes, kan spekulera bort några miljoner. Man vill ha råd att förlora pengar utan bekymmer. Det är ju inte bara detta, att blott de där tre posterna, som jag nämnde, i och för sig beräknas högre än den sammanlagda inkomst- och förmögenhetsskatten, utan förhållandet mellan de direkta och indirekta skatterna — jag har då inte räknat med stämpelmedlen i inkomst- och förmögenhetsskatten — ställer sig så i den nuvarande budgeten, att de direkta skatterna äro inte fullt 30 % av skattesumman, under det att tullar och acciser uppgå till inemot 60 % av samtliga skatter. Jag kan inte finna annat än att denna proportion mellan direkt och indirekt beskattning är orimlig, inte åt det håll man vill göra gällande och som fått ett visst stöd i ett uttalande av finansministern i Göteborg, utan i motsatt riktning, att i själva verket vår budget nu har blivit så gestaltad, att de indirekta skatterna väga över på fullkomligt orimligt sätt, jämförda med de direkta skatterna.

Ja, mina herrar, när jag går att granska regeringens verksamhet och regeringens allmänna politik, så måste jag erkänna, att en regering, som egentligen inte vill göra någonting, den lämnar heller inte många angreppspunkter på sig. Men det finns en sak som jag inte kan underlåta att i detta sammanhang påpeka, och det är det, att jag ju står som representant för en allmän åskådning, som är grundväsentligt skild från den allmänna åskådning, som har sitt uttryck i den nuvarande regeringen. Det vare mig fjärran att begära, att denna regering skulle framlägga reformförslag av djupgående natur, som vi socialdemokrater skulle kunna reflektera på, men själva det faktum, att det sitter en regering, som inställer allt reformarbete, praktiskt taget, allt mera djupgående reformarbete i varje fall, själva detta faktum kan inte ur min synpunkt och ur synpunkten hos de massor, som se på samhällsutvecklingen med ungefär samma ögon som jag, annat än djupt beklagas. Det är ju ingen obekant, att det under den förra regerings tid förbereddes en hel rad av olika lagförslag, som avsågo att tillgodose en mängd olika samhällsintressen. Men det är klart som dagen, att när man får kännedom om att den nuvarande regeringen t. ex. inte reflekterar på att föra fram till lösning ens frågan om arbetslöshetsförsäkring, som i vårt land redan är utomordentligt gammal och som efter min uppfattning alltför länge försummats av den s. k. socialförsäkringskommittén men som äntligen kom fram ändå i så pass förberett skick, att det skulle vara jämförelsevis lätt gjort att låta riksdagen ta ställning till densamma, så har man skäl att beklaga detta. Ty även om arbetslöshetsförsäkringen är ett speciellt arbetarintresse, så tror jag, att en sådan försäkringsform, om man vill tänka närmare efter, också är ett allmänt samhällsintresse. Man har ju uppfunnit ett nytt, i mitt tycke avskryvärt ord för förhållandena på arbetsmarknaden, då man talar om en s. k. »normal arbetslöshet». Det borde i ett samhälle inte finnas en normal arbetslöshet. Det är ett begrepp, som har kommit upp med den moderna industrialismen och med den moderna industriella kapitalismen. Förr i tiden tror jag man betraktade den som var arbetslös helt enkelt som lösdrivare, och om han inte var särskilt gynnad, så riskerade han alltid att bli behandlad där-efter. Numera är det, jag kan inte bestrida faktum, nu är det »normalt», att

det finns en reservarmé i samhället av arbetslösa. Men om det nu är på det sättet, så måste det väl anses vara en samhällsangelägenhet av vital vikt att se till, att de människor, som allt emellanåt få tjänstgöra i den industriella reservarmén av arbetslösa, under tiden kunna på ett något så när hyggligt sätt uppehålla sig, och det är ju detta, som en arbetslöshetsförsäkring skulle avse att ordna. Jag får säga, att det är ganska beklämmande, att man anser sig med lätt sinne kunna uppskjuta ordnandet av en dylik angelägenhet, som rimligen borde ha varit ordnad för ett tio- eller femtontal år sedan. Och det är väl inte för mycket, om jag säger, att därest det hade suttit en regering, som hade haft en starkare känning med de klasser, som lida under bl. a. denna s. k. normala arbetslöshet, så hade en sådan regering omöjligt ansett sig kunna stå till svars med att låta ännu en riksdag gå förbi utan att denna fråga bleve upptagen.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Men det finns även andra ting, och jag vill inte säga, att själva frågan om ordnandet av arbetslöshetsförsäkring är den största av dem som lågo under förberedelse, utan den största frågan var jordreformerna. Det finns ju två strömningar, då det gäller att tillgodose jordbrukarnas behov i vårt land. Såvitt jag vet, företrädes den ena strömningen av nuvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Den har åtminstone tidigare med stor skärpa företrätts av honom, men jag vet ju inte hur långt han följer herr Trygger på omvårdelsens väg. Det är nämligen den åsikten, att det som skall intressera oss är, hur de människor, som ha så stora jordbruk, att de ha spannmål till avsalu, skola kunna få bättre inkomster på sina jordbruk än de ha.

Det finnes också en annan strömning, som jag tycker det vore naturligt, att det så kallade bondeförbundet skulle företräda, men som bondeförbundet, såvitt jag vet, icke intresserar sig för, och den strömningen säger, att det framför allt gäller, då man går till en jordreform, att se till, att den befolkning, som har det sämst ställt bland den jordbrukande befolkningen, den som lever otryggt och å ofri grund, den stora arbetsklassen inom jordbruket finge se statsmakterna hysa någon omsorg om sig. Det är i det stora hela uppenbart, att jordkommissionens förslag tog sikte på att hjälpa denna del av befolkningen, både den jordbrukande delen och den jordlösa delen av befolkningen på landsbygden.

Det var en hel rad av lagar, som förbereddes. Jag skall icke fördjupa mig i frågan, jag ber endast att få hänvisa till några rubriker. Lagen, som avsåg förlängning av arrendeavtal, kommer naturligtvis icke att framläggas. Någon social arrendelag komma vi icke heller att få se. En lag, som avser nya upplåtelseformer, så att även de, som icke kunna kosta på stora köpeskillingar för upprättande av jordbruk, kunna få jordbruk, komma vi icke att få se, och att begära en lag, som skulle betraktas som ett slag mot den heliga privata äganderätten, en social expropriationslag, vore naturligtvis fullkomligt orimligt.

Jag har nämnt detta bara för att peka på, var det finnes behov av djupgående reformer, som komma att försummas och, såvitt jag förstår, komma att försummas, så länge den nuvarande regeringen sitter.

Det fanns även ett annat lagförslag om den industriella demokratin. Jag har observerat, att man skall skicka ut en studiekommission till vissa länder för att undersöka, huru systemet med driftsråd utfallit, en studieresa, som, såvitt jag förstår, icke kan ha någon betydelse. Ty man bör observera, att dessa driftrådsinstitutioner genomförts praktiskt taget uteslutande i länder, som genomgått revolutionära omvälvningar. Erfarenheten från sådana länder kan i själva verket icke tillämpas på ett land som Sverige, där vi, Gud ske lov, leva under jämförelsevis lugna och säkra förhållanden och där vi alltjämt hoppas kunna länka samhällsutvecklingen i lagbunden ordning. Jag menar därför, att hela denna studieresa icke kommer att betyda någonting; den är överflödig. Men å andra sidan kan det naturligtvis icke skada att denna

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

resa göres. Den enda skada praktiskt taget, som den skulle kunna åstadkomma är, att den kostar litet pengar, och kanske en speciell sparsamhetsregering därför bort tänka på saken en gång till, innan den beslutat sig för att låta resan komma till stånd.

Jag skall icke fördjupa mig — jag anser, att platsen därför icke är här — i frågan om den industriella demokratin. Men det är uppenbart, att med denna industriella demokrati skulle ett nytt, viktigt steg tagits på området, om jag så får uttrycka mig, för arbetarerättens utveckling, och det är intet tvivel underkastat, att för den omdaningsprocess, som efter min mening kommer med verklig naturnödvändighet, det bara skulle varit nyttigt, att ett sådant steg, som den industriella demokratin skulle innebära, hade tagits, därför att den leder massorna till en riktig uppskattning av produktionsförhållandena och till en gedignare utbildning på alla de områden, som ha med det ekonomiska livet och med näringslivet att göra.

Jag har sålunda, då jag ser på denna regerings verksamhet, i främsta rummet måst rikta mina anmärkningar däremot, att själva regeringens existens enligt sakens natur leder till ett direkt inställande av reformarbetet. Det är icke utan, att denna regering erinrar om en regering i England, som förklarar sitt program bestå i »tranquillity», och, såvitt jag kan finna, anses det vara den nuvarande regeringens största förtjänst — eller rättare har varit — att den låter allting praktiskt taget lugnt passera, att den inriktat sin uppmärksamhet bara på en enda sak. Det är ju möjligt, att den i den saken kommer att röna någon framgång, därom kan endast framtiden vittna.

Men egendomligt nog är, att denna regering, som hållit sig så lugn med undantag av en liten utflykt, som förre utrikesministern gjorde, har på dagen för eller, rättare sagt, dagen före remissdebatten kastat ut en verklig brandfackla. Jag vågar säga, mina herrar, att beslutet att sända icke mindre än 20 stycken stockholmspolis till Sundsvall är ett oklokt beslut och att verkningarna av detta beslut komma att bli allvarigare och farligare än verkningarna av ett motsatt beslut, d. v. s. en vägran att gå denna önskan till mötes, skulle ha blivit. En konflikt sådan som den i Sundsvall uppkomna förorsakar alltid en viss sensation i pressen, men, mina herrar, är det icke åtminstone sannolikt, att det måste vara något radikalt fel i ledningen där uppe, då man icke kunnat göra upp i godo en sådan bagatell som denna tvist emellan de kommunala myndigheterna och ett ringa antal arbetare. Vad omfattningen beträffar rör det sig nämligen icke alls om någon stor konflikt, och det förefaller mig, som om regeringen skulle haft en tacknämligare användning för sin verksamhetslust, om den i stället hade ingripit på ett annat sätt och försökt att med allvar och energi bilägga konflikten i stället för att sända polis, som, såsom vi veta, alltid verkar ytterst uppretande, då sinnena ändå befinna sig i en viss spänning och i en viss svallning. Jag måste beklaga, att regeringen i går omedelbart före denna remissdebatt avvikit från den moderationens och den tillbakahållsamhetens politik som eljest utmärkt densamma under dess existens. Detta hindrar icke, att jag måste säga, att jag hoppas, att Sveriges folk jämförelsevis snart kommer att giva ett sådant utslag, att den nuvarande regeringen ändå kan komma att ersättas med en regering, som har även andra intressen än intresse för militärfrågans lösning, som har ett verkligt intresse även för djupgående reformer, ett intresse att tillfredsställa de nödlidandes och stora massornas behov i landet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Det parlamentariska läget här i landet omöjliggör för närvarande för något av de politiska partierna att vart för sig utöva — jag frånser givetvis kronans konstitutionellt bestämda inflytande — en obegränsad regeringsmakt. Vare sig att den ena eller den andra

av de politiska flyglarna träder in i en regerings ställning, har den att vid uppgörande av sina arbetsplaner och arbetsuppgifter räkna med icke blott sina egna återhållande eller pådrivande krafter utan jämväl med betraktelsesättet i grupper stående utom det egna partiet.

Man kan givetvis diskutera och tvista om, huruvida *den* politiska situationen måste betraktas såsom i allmänhet beklaglig eller skadlig eller icke. För envar, som känner sig övertygad om, att han ensam mot alla andra företrädar rätten, förnuftet eller framåtskridandet, för den, för vilken det politiska problemet sålunda endast utformat sig till att mobilisera människorna till en slagordning, i vilken det finnes ensamt vänner och fiender och där matchen kan bereda den ena eller andra parten antingen blott seger eller nederlag, för den ter sig en sådan parlamentarisk situation som en söndertrasad stridsplan. För den åter, som med erkännande av att många och starka särintressen finnas dock måste säga sig, att till syvende og sist vi alla sitta på samma gren och att åtgärder mot dess nedbrytande eller höjande medföra en höjning eller sänkning av oss alla, för den blir problemet icke precis lika enkelt. För den kan det te sig så, att åtskilligt, som i första ögonblicket skulle kunna framstå som någonting eftersträfvansvärt, i längden innebär ett kännbart nederlag. I varje fall få dessa icke låta sig bestämmas i sitt positionstagande enbart av frågan om vilken som står i ledningen, från vilken härrör ett förslag, utan de måste fråga sig, såvitt jag förstår: vart bär vägen? vilka synpunkter är det, som man försöker realisera? Med svaret på dessa frågor kan det förhållandet uppstå, att man på vissa områden kan komma att få kämpa en hård kamp med dem, som på andra områden stå ens mening nära.

Det är ur dessa allmänna utgångspunkter, som jag och mina meningsfränder gå till prövning av de regeringsförslag som nu föreligga, antingen i statsverkspropositionen eller som eljest äro av den art, att de kunna komma under riksdagens prövning.

I remissdebatten föregående år fann jag anledning påpeka, att maktutövning under ansvar, särskilt när prövning på avgörande sätt får ske jämväl av andra grupper än de egna, att en sådan maktutövning under ansvar ofta föranleder den prövande att komma till andra och ur alla synpunkter bättre resultat än vad han själv tidigare i sin mera partimässiga, agitatoriska skickelse förutsett och angivit. Jag har anledning nu säga, att vad jag då yttrade med hänsyn till den då sittande regeringen med samma skäl kan sägas i dag gent emot den nuvarande regeringen. Jag frågar nu endast, huruvida icke denna omständighet också i längden måste utöva ett välgörande inflytande på den politiska kampen. Nog förefaller det mig, som om den socialdemokratiska kritiken i dag måste avtrubbas av hänsynstagande från partiets sida till tidigare egna regeringsdispositioner. Och jag förmodar också, att man skall få litet svårt att på högerkanten senare anslå toner, som tidigare varit för det partiet i många frågor utmärkande. Det förefaller mig således som om en återgång på ömse håll från regeringsställning till oppositionsbänken skall medföra, att diskussionen och striderna bli i viss mån av annan art än tidigare och att landet icke i det stora hela skall förlora därpå.

Emellertid är det ju så, att frestelsen att glömma är för människorna stark och benägenheten att precis liksom haren, som under vintern blir vit, under förhållandenas tryck ömsar skinn, den benägenheten är nog ganska outrotlig. Att den finnes tror jag att man efter hand i olika fall skall kunna konstatera.

Om jag nu från dessa allmänna betraktelser övergår till att pröva vad som kan vara att säga med hänsyn till den föreliggande statsverkspropositionen, så är ju den känsla man erhåller, när man genomläser densamma, intrycket av, jag skulle vilja säga icke blott en stark, utan på vissa områden en hänsyns-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lös sparsamhet. Jag har ingenting att erinra emot en konsekvent sparsamhet; jag tror, att de ekonomiska förhållandena tvinga fram en sådan både vad det gäller enskilda och vad det gäller samhället under en lång följd av år. Man behöver blott se på en sådan enkel belysning av detta förhållande, som bokslutssiffrorna för de tre sista räkenskapsgranskade åren, d. v. s. vad man populärt skulle kunna kalla statsdriftens slutresultat. Värdetillgången för statsverket utöver skulderna utgjorde år 1920 2,238,000,000 kronor, 1921 2,113,000,000 kronor och 1922 1,869,000,000 kronor. Nu kan därtill erinras, att vad som förekommit icke precis är en allmän och direkt förlust, utan kanske fastmera en utjämning och konsumtion av tidigare ur konjunktursynpunkt uppstående opåräknade vinster, och man kanske också kan säga, att denna minskning av värdetillgången, 370,000,000 kronor, icke motsvaras av en faktisk och reell värdeminskning. Men jag tror i alla fall, att dessa siffror äro tillräckliga för att säga oss, att vi måste komma till andra förhållanden mellan inkomster och utgifter än vad vi gjort under dessa tre av mig nämnda år.

Om jag sålunda är ense med herr finansministern därom, att det gäller att söka erhålla en i allo fullt hållbar budgetplan och att det gäller att därvid förfara med yttersta varsamhet, måste jag dock, då jag genomgår åtskilliga indragningar, som skett, vare sig mindre prutningar eller fullt inställande av vissa anslag, säga, att på åtskilliga av dessa punkter har jag icke kunnat finna tillräcklig motivering för de förslag, som i det avseendet föreligga. Det är särskilt på vad som populärt kallas kulturbudgetens område ävensom på jordbrukets huvudtitel, som jag funnit poster, beträffande vilka jag för min egen del kommer att biträda tillägg i de gjorda förslagen. Men samtidigt vill jag erkänna, att detta belopp icke blir synnerligen stort och att detsamma icke såsom totalresultat kommer att avvika synnerligen mycket från det framlagda budgetförslaget. Jag tror dock att i fråga om åtskilliga av dessa anslag en svårbotlig skada skulle åstadkommas, om man följde Kungl. Maj:t, en skada, som man även med tillbörligt beaktande av den ekonomiska situationen icke bör ådraga sig.

Det finns emellertid också ett par andra punkter, där jag för min del skulle önskat att se ökad företagsamhet från regeringens sida, även om därmed följt vissa ekonomiska konsekvenser. Jag vet icke, om den föregående ärade talaren blir i någon mån förvånad, men jag vill säga, att ett av dessa områden är arbetslöshetsområdet. På samma gång som jag i fortsättningen kommer att lika bestämt som tidigare motsätta mig en sådan arbetslöshetsanordning, där själva denna anordning skulle komma att ödelägga arbetstillfällena och underminera produktionsprocessens normala utveckling, lika fast anser jag å andra sidan, att samhället för närvarande som en av sina största brister i fråga om sin organisation måste räkna, att den icke har någon permanent anordning till understöd för dem, som bli ofrivilligt och oförvällat arbetslösa. Jag kan knappast tänka mig någon svårare situation än den, som uppstår då en person vill arbeta och försörja sig och sin familj därmed, men icke i det fallet kan få sin vilja tillfredsställd. Jag vill likväl i detta sammanhang inom parentes uttala en bestämd förvåning över den föregående ärade talarens karaktéristik av vad som förekom i fjol, då han betecknade den då omstridda arbetslöshetsfrågan som en *ren* humanitetsfråga. Jag förstår icke huru en så intelligent och socialt kunnig talare kunnat förbise de realiteter, som faktiskt i den frågan voro bestämmande för dem, som stodo på andra sidan än han. Om man verkligen ser på det spörsmålet på detta sätt, kan jag förstå åtskilligt av vad som förekommit, när hr Möller i pressen på den punkten fört talan för sitt parti. Men då måste jag säga, att då äro hans insikter på detta område — i motsats till på andra områden — alltför ytliga för att föras fram såsom uttryck för ett parti, som strävar efter majoriteten i detta land.

Det är också i ett annat avseende, som jag gärna skulle hava velat se från regeringens sida längre gående åtgärder. Bland övriga brister i nuvarande samhällsorganisation är enligt mitt förmenande en av de svåraste den, som består däri, att vi ännu ej kunnat mer än i mycket partiell omfattning tillgodose sinessjukvården. Jag vet väl, att vi för närvarande hålla på att uppföra en ny anstalt med sådan uppgift. Men det föreligger ju också utarbetade ytterligare kompletteringsförslag på det området, som skulle befria, åtminstone i något ökad omfattning, såväl de enskilda som kommunerna från de oerhörda besvär och svårigheter, som äro förbundna med deras omhändertagande av denna sjukvårdsform. Jag tror, att det varit klokt och även med hänsyn till de nuvarande ekonomiska förhållandena väl motiverat, om man från regeringens sida på den punkten fått emotse längre gående åtgärder.

När jag sålunda anser, att man kunnat i fråga om utgifter gå något längre än regeringen i vissa avseende gjort, så beror det därpå, att det förefaller mig, som om herr finansministern skulle ha anlagt en alltför pessimistisk syn på sin inkomstberäkning. Jag kan dock icke i likhet med åtskilliga, som ha yttrat sig offentligen i denna sak, tala om några dolda 30 à 40 miljoner kronor. Jag kan omöjligen komma till ett sådant resultat. Men ändå måste jag säga mig, att även en med några miljoner höjd inkomstberäkning med skäl kunnat betecknas såsom en försiktig och fullt försvarlig sådan. Om jag sålunda skulle ur denna synpunkt sammanfatta mitt totalomdöme om den föreliggande budgeten, så skulle jag vilja säga, att en mindre karg behandling av vissa anslagssträvanden på en del områden, som påkalla utgifter, varit önskvärd. Och en något mera optimistisk syn på inkomstberäkningen skulle, såvitt jag förstår, ha fört till den punkt, som jag betraktar som målet för den nu föreliggande budgetens behandling.

Beträffande för övrigt de olika skattearterna kan jag för min del delvis instämma i det yttrande om förhållandet mellan indirekt och direkt beskattning, som den förste ärade talaren hade. Men jag vill säga, att jag har saknat honom tidigare, när det gällt att göra motstånd mot en utveckling av denna indirekta beskattning på områden, som han nu själv betecknar såsom ytterst betänkliga.

När jag sålunda menar, att en kanske allt för stark pessimism gjort sig gällande inom regeringen vid betraktandet av vårt finansiella läge, så måste jag dessutom säga, att det förefaller mig ej finnas riktigt gott sammanhang mellan det i propositionen förekommande betraktelsesättet å ena sidan och å andra sidan en sådan åtgärd exempelvis som igångsättandet av elektrifieringen av stambanan Stockholm—Göteborg. Jag vet väl, att regeringen på den punkten dels kan peka på riksdagens egna beslut och dels kan anföra en hel del goda skäl för sin åtgärd, såsom det önskvärda i att kunna efterhand minska vår kolimport och därmed förbättra vår handelsbalans, och vidare det skälet, att man önskar få taga obegagnad, staten tillhörig kraft i anspråk, och slutligen kanske det skälet, att arbetstillfällen skulle beredas i större omfattning. Jag medger alltså, att här förekomma en hel del skäl för regeringens ståndpunkt. Men det är mycket tveksamt, huruvida de äro tillräckliga i den situation, som nu föreligger, för att motivera, att stora summor av statsmedlen på det sättet tagas i anspråk i ett ögonblick, när penningmarknaden för övrigt är pressad, och när ett dylikt ianspråktagande ovillkorligen måste medföra eller åtminstone medverka till höjda räntor och fördyrade pengar, och detta även för staten såsom låntagare. Huruvida ej i denna situation, då det ej gällde att tillgodose något faktiskt föreliggande behov, utan endast bygga för framtiden, skälen för ett uppskjutande bort vara starkare än de skäl, som föranlett regeringen att gå in för ifrågavarande utgifter, därom är jag icke övertygad.

I fråga om handelsbalansen vill jag i korthet erinra därom, att denna åtmin-

Stataverks-
propositionen.
(Forts.)

stone för de senaste åren tagit en ganska ogynnsam utveckling. Det är klart, att det är svårt att kunna utöva något allmänt inflytande från regeringshåll på detta förhållande, om man ej vill tillgripa ekonomiska våldsmedel av den art, att de ej heller tilltala mig. Men jag undrar, om ej regeringen skulle ha kunnat genom något upplysningsinitiativ, genom någon verklig mobilisering på det området av det nationella självbevarelseintresset åstadkomma åtminstone någon minskning, särskilt när det gällt sådana delar av importen, som icke tillgodose faktiska behov, utan om vilka man kan, åtminstone i viss mån, säga, att de utgöra en konsumtion, som icke är av förhållandena oundgängligen påkallad, utan helt eller delvis en lyxkonsumtion. Det förefaller mig, som om något kunnat göras på det området.

För övrigt kan jag, medan jag är inne på frågan om importförhållandena, icke underlåta att säga, att jag trodde, att herr jordbruksministern skulle utvinna mer av sina underhandlingar med kvarntrusten än vad som blivit resultatet. Det förefaller mig, som om herr statsrådet på den punkten stod i en ganska stark ställning. Men denna monopolinnehavare, som jag nu talar om, har ytterligare en gång visat, att den ej viker från sina gynnsamma positioner annat än inför resoluta åtgärder från det allmännas sida.

Vad beträffar våra export- och importförhållanden så är det ju också så, att för närvarande förekommer det en export av människor, om vilken det pågår ett visst meningsutbyte. Det finnes sådana, som betrakta denna export såsom både nödvändig och önskvärd. För min del kan jag ej finna den uppfattningen vara riktig, utan jag ser i den exporten en faktisk nationalförlust. Därmed är jag inne på ett område, som också blivit berört av den föregående talaren, nämligen frågan om våra stora olösta jordproblem. Jag måste säga, att det arbete, som från de ansvarigas sida i det avseendet blivit utfört, så vitt jag förstår kunnat präglas av mera energi än vad som faktiskt skett. För övrigt måste man ju finna det något egendomligt, att när vi hade en jordkommission, som satt och sysslade med dessa frågor, denna skulle i fråga om sin arbetstakt ställas i det läget, att den sedermera måste förklara, att den icke fick tid att i alla avseenden ordentligt genomarbeta den mängd av problem, som blivit densamma förelagda. Och det förefaller, som om denna omständighet skulle komma att delvis försena lösningen av problem, varom man, såvitt jag förstår, måste anse det ytterst önskvärt, att de snarast möjligt komma till en resultatbringande behandling.

När det gäller jordproblemen och alldeles särskilt då det gäller skapande av nya hem, vill jag för min del trycka alldeles särskilt på en omständighet, nämligen att det strävandet ej bör förbindas med en förvisning, skulle man kunna säga, av dem, det gäller, till avlägset liggande bygder, då ju alljämt i landets mitt finnas jordområden av mycket värdefull art, som förefalla mig erbjuda stora möjligheter i det avseendet. Jag tänker närmast på den ecklesiastiska jorden, och jag tänker vidare på fideikommissen m. m., som, såvitt jag förstår, skulle kunna bilda utgångspunkten för en mycket stark och framgångsrik egnahemsrörelse härvidlag. Det förefaller, som om det skulle vara onödigt att i detta sammanhang understryka en sådan sak, men jag föränledes därtill därav, att jag för några veckor sedan fick del av ett ärende, där ett hushållningssällskaps egnahemsorgan avstyrkte egnahemslån till en sökande därför, att den egendom, från vilken den låneansökningen skulle avse en första styckning, låge alltför centralt och väl till för att enligt det organets mening böra styckas till mindre jordbruk. Jag kan tillägga, att bland dem, som voro tongivande i det hushållningssällskapet, fanns också en ledamot av riksdagen. Under sådana omständigheter finnes anledning att här understryka nyss nämnda förhållande.

Jag ber vidare att få säga några ord också om regeringens hållning på

ett område, som tidigare berörts, nämligen våra alkoholvaror såsom skatteobjekt. Jag förstår, att en regering med varsam hand måste behandla ett så dyrbart arv som detta skatteobjekt. Jag förstår också, att det skall vara synnerligen glädjande och tillfredsställande för en finansminister att äga åtminstone ett skatteområde, där de skattebetalande rent av ävlas att få erlægga största möjliga mängd av avgifter. Jag tror dock, att varje insiktsfull finansminister måste säga sig, att det här är fråga om ytterst dyrköpta medel.

Vad som nu föranleder mig att beröra denna sak, är, att herr finansministern föreslår, att en utbrytning av maltskattemedlen skulle ske från rusdrycksmedelsfondens tillämpningsområde. Detta innebär, såvitt jag förstår, ett ökat kaos på detta område. Det förefaller mig, som om sättet att komma ifrån det nuvarande — jag erkänner det — i och för sig ganska ohållbara tillståndet borde vara det rakt motsatta, nämligen att inordna alla beskattningsformer av denna art under fonden, och att i stället höja den lagstadgade gränsen för budgetens rätt att taga medlen i anspråk. Av kristidsförhållandena har den sänkts fortare än vid denna rusdrycksmedelsfonds tillkomst var beräknat. Jag hoppas, att det skall bli möjligt att i det avseendet motionsvis ställa under riksdagens övervägande ett alternativ, som enligt mitt förmenande är vida att föredraga framför herr finansministerns plan.

Jag passar också på tillfället att understryka vad som i propositionen blivit sagt om nödvändigheten av att minska omkostnaderna för sprithandeln. Om man ser efter, hur utvecklingen på det området under den sista tiden gått, så finner man av redogörelsen för de accispålagade näringarna, att år 1920 försäljningskostnaden för en liter var 82 öre, 1921 hade den stigit till 120 öre och 1922 hade den stigit till 129 öre. På alla andra områden har man ju under denna tid fått sänka sina omkostnader. Den nettovinst, som samtidigt tillfördes staten på detta område, representerades 1920 av 99 öre, 1921 av 66 öre och 1922 av 51 öre. Sålunda är det en minskning av statens behållning på affären, som återgives av dessa siffror. Nu har emellertid som sagt finansministern själv antytt, att man observerat detta förhållande, och jag hoppas livligt, att vår allra nyaste överdirektör, sedan han fått rättighetsinnehavarna på det här området att åtminstone för syns skull tillämpa gällande lag — en uppgift, som han ju för närvarande sysslar med — därefter kommer att taga itu med att söka bibringa utvecklingen beträffande kostnaderna en helt annan riktning än de siffror, som jag här återgivit, representera.

Medan jag nu är inne på vad man skulle med viss rätt kunna kalla byråkratismens utkanter ber jag att med några ord få beröra de stora statsintressen, som ur olika synpunkter göra sig gällande vid avgörandena av frågor rörande den allt talrikare ämbetsmannakårens arbets- och lönevillkor. Det beröres ju i statsverkspropositionen, att på det området föreligger en hel del omdanings- och omändringsförslag, och att möjligen denna riksdag har att emotse propositioner i dylikt avseende. Jag vill nu i detta samband ej säga annat än att jag tror, att riksdagen såsom det allmännas representant icke kan utan vidare åse, hurusom man är i färd med att i viss mån — jag undrar, om ej i ganska stor omfattning förresten — undandraga det allmännas representanter möjligheten att utöva inflytande på de avgörandena, och i stället lägga dem i händerna på ämbetsmän, som ju måste sägas vara intresserade i samma avseende som de, vilka de speciella avgörandena gälla. Jag talar i det avseendet ej alls för min sjuka mor. När man varit med och sysslat på det området så länge som jag och fått del av all den trevnad, som det arbetet medför, så tror jag nog, att man kan vilket ögonblick som helst vara glad att få avträda från den skådeplatsen. Min ärade vän här till vänster har ju också fått känna vad ett långt och enligt mitt förmenande mycket dugligt arbete på detta område medfört av erkännanden från olika håll! Jag vill alltså säga, att jag tror, att

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

det ur det allmännas synpunkt är önskvärt, att man ej här går till anordningar, som skulle medföra, att röster för det allmännas intresse saknas i de avgöranden, som på det området alltid måste förekomma. Givetvis menar jag då ej det avgörande, som ligger i riksdagens antagande av de allmänna stora grundläggande lönerementena, utan jag tänker på den mängd av tillämpningsbeslut av olika art, som dessa reglementens användning sedermera medför.

Ja, jag skall nu ej längre uppehålla kammarens tid. Jag skulle kunna tillägga, att det måhända vore anledning att säga några ord på det område, som ju är denna riksdags stora frågas, nämligen försvarsfrågans. Jag skall emellertid ej ingå närmare därpå. Visserligen gives anledning i trontalets hänvisning till en blivande proposition att därtill kunna knyta någon betraktelse. Det blir emellertid som sagt tid att närmare ingå därpå då den propositionen föreligger. Dock må det kunna redan här erinras därom, att den frågas aktualitet nu föranledes därav, att den börda, som 1914 års härordningsbeslut lade på svenska folkets axlar — ett beslut, som inom parentes sagt ej vann min röst — måste erkännas vara alltför tung att bära, samt att jämväl i det provisorium, som nu råder, kostnader och värnresultat icke stå i rimligt förhållande till varandra. Jag kan förstå, om de, som år 1914 varit med om vad jag ej tvekar att beteckna såsom ett mycket stort folkpsykologiskt och militärtekniskt misstag, nu starkt känna behovet av att få den ordningen avlöst av en annan. Om det är regeringens avsikt att föra detta svåra problem till en tillfredsställande lösning — så långt nu en lösning är möjlig, då det gäller en under utveckling ständigt stadd militärteknik — så har regeringen nu, såvitt jag förstår, därtill en öppnad möjlighet. Men då får regeringen säkerligen redan vid ärendets uppläggning på ett helt annat sätt, än svensk höger i detta rum hittills gjort, uppgiva tidigare betraktelsesätt på spörsmålet. Det nationella självständighetsvärnets offergård måste, såvitt jag förstår, ses även med deras ögon, för vilka bördan är tung att bära. Bakom försvaret måste också finnas tro på, vilja till och strävan för en slutlig utveckling till fredstankens förverkligande.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Vennersten: Herr greve och talman! Jag tillåter mig inledningsvis att på det varmaste ansluta mig till den förhoppning, som uttalats av den närmast föregående talaren, nämligen att denna debatt i dag måtte visa sig i så måtto avvika från liknande debatter tidigare, att landet därav skulle finna sig väl. Jag fattade den ärade talarens mening vara den, att han både önskade och trodde, att meningsmotsättningarna skulle mildras, och jag har anledning att även dela hans tro i detta avseende. Ty till och med den förste ärade talarens anförande var lagt på ett sätt, som jag hoppas skall kunna tillåta en rent saklig diskussion på många av de punkter, som av honom framdrogos. I övrigt är det ju ej min sak att här taga upp till besvarande vad som tydligen var adresserat till regeringen.

I Kungl. Maj:ts tal vid riksdagens öppnande framhölls det, att Kungl. Maj:t hade den uppfattningen, att vårt nuvarande politiska läge innebure faror för vår nationella säkerhet — faror, som icke på lång tid kunde väntas bli undanröjda, och det var härpå Kungl. Maj:t byggde, då Kungl. Maj:t sökte bedöma omfattningen och beskaffenheten av den försvarsberedskap, som våra livsintressen må kräva. Ännu föreligger emellertid icke det förslag, som blivit frukten av dylika överväganden, och det torde därför vara lämpligast att, såsom även de föregående talarna gjorde, icke inlåta sig djupare på denna vår för närvarande viktigaste fråga. Men det må dock tillåtas mig en reflexion, som jag icke tror skall stå i strid mot det uttalande, som den närmast före-

gående ärade talaren till sist gjorde i denna fråga, utan som blott vill framhäva en annan sida av saken, som torde förtjäna beaktande, när vi en gång gå att granska det förslag till försvarets ordnande, som kommer att föreligga. Jag vill nämligen erinra om, att statsministern för någon tid sedan framlade sin uppfattning av det nuvarande yttre läget, och detta framläggande förefaller mig ställa Kungl. Maj:ts i trontalet gjorda och nyss återopade uttalande i dess rätta belysning. De moment, vid vilka statsministern dröjde, voro, som herrarna behagade erinra sig, den gamla jämviktspolitikens undergång, misslyckandet hitintills av strävandet att ersätta denna förlorade jämvikt med en tillfredsställande mellanfolklig ordning samt slutligen tvånget för de särskilda staterna att, när det verkligen gäller försvaret av deras livsintressen, helt och hållet lita till egna krafter. Detta nyktra bedömande av det världspolitiska läget förefaller mig innehålla ett påpekande av en av de viktiga förutsättningar, som föreligga för våra fortsatta insatser inom arbetet hos Nationernas förbund, då det gäller att uppbygga en ny och bättre tingens ordning, som icke enbart vilar på lösa förhoppningar.

Av denna karakteristik av det allmänna yttre läget skulle jag vilja göra en tillämpning ur en särskild synpunkt. Det har synt mig vara av stor vikt, att vi göra fullt klart för oss, att då Sverige genom sin regering och dess ombud deltagit i arbetet inom Nationernas förbund på uppbyggandet av bättre mellanfolkliga förbindelser, så inträder för oss alla här hemma en beaktansvärd medansvarighet i det värv, som sålunda utföres genom vår regeringsmakt och dess organ. Jag kan ej tänka annat än att detta värv, som vi ju alla vilja se framgångsrikt utfört, måste i högsta grad försvåras, om man ute i världen kunde göra gällande, att vi ej äro fullt medvetna om de plikter, som åligger oss i fråga om vårt försvar, och ej vore villiga att åtaga oss de offer, som krävas, och därmed underlåta att förläna nödig auktoritet åt våra förtroendemäns strävanden till folkrättens utveckling och fromma. Jag anser det vara ådagalagt, efter vad vi erfarit från våra ombudsmäns arbete där ute, att vi måste undvika allt, som kan leda till ett försvagande av vårt lands möjligheter att så effektivt som önskligt är bära upp och hävda de grundsatser, som vi vid förhandlingsborden i Genève och Paris göra till våra.

Det torde nu kanske tillåtas mig att göra en kort erinran om rättens ställning i världen sådan den ter sig för många av oss, och hoppas jag, att det skall kunna befinnas vara på sin plats, då vi tala om arbetet inom Nationernas förbund. Det förefaller mig vara uppenbart, att i dessa tider ansträngningar måste göras för att rättstankarna i världen må hållas vid liv. I samma mån de trängas tillbaka så går också kulturarbetet tillbaka, och den mellanfolkliga anarkien rycker oss in på livet. Jag torde icke här i denna sal behöva framhålla, att vid den ordning, som rådde i världen före 1914 i det avseende, som nu är i fråga, häftade stora och allvarliga brister i fråga om trygghet och inbördes respekt för ömsesidiga rättigheter folken emellan. Men om det från det mest omdömesgilla håll har kunnat sägas att folken det året halkade eller tumlade in i det stora världskriget, så måste dock till den tidens heder sägas, att man bättre än nu förstod, var gränsen mellan krig och fred går eller borde gå. För närvarande förefaller det, som om begreppen härom vore ganska dunkla, och man begär på vissa håll, att vi såsom under fred tillåtliga handlingar skola godtaga vad vi måste beteckna såsom bestämda och farliga avsteg från de rättsprinciper, som ensamma kunna garantera kulturens bestånd. Det är denna förfälskning av tidigare allmänt erkända värden, mot vilken alla rättänkande människor måste förena sig till kraftigt och målmedvetet motstånd. Det är sannerligen ingen ringa uppgift för kulturarbetet i världen att söka återuppliva känslan för rättens innebörd och betydelse. Sker ej detta, kommer tillförsikten till framtiden att gå förlorad

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

och det hittills utförda kulturarbetet har rönt en tillbakagång, som det kan taga lång tid att återhämta, om det över huvud blir möjligt.

Från dessa allmänna betraktelser skall jag nu be att få övergå till de ekonomiska företeelserna, särskilt sådana de te sig i vårt land. Även i fråga om dem torde gälla vad som i trontalet sagts om den politiska oron och osäkerheten, nämligen att det är fråga om en långvarig återhämtningsprocess. Tanken på ett snart återvändande till vad vi före kriget kallade normala förhållanden måste därför enligt mitt förmenande skjutas undan och våra åtgärder måste, med beaktande av den tidsutdräkt jag nyss påpekade, inriktas på ett tillgodoseende av det nuvarande lägets krav. Även om, då man ser på förhållandena ute i världen eller i europeiska länder åtminstone, vårt ekonomiska läge tyckes te sig relativt gynnsamt, så finnas dock anledningar till oro av nog så betydande art. Var och en förstår nog, att jag närmast syftar på vår modernäring.

Denna har hårt drabbats av kända ogynnsamma tilldragelser och förhållanden, och det förefaller, som om det skulle bli en av våra angelägnaste uppgifter att sörja för, att hjälp bringas jordbruket så långt i statsmakternas förmåga står. Emellertid finnes icke heller i detta avseende något förslag från Kungl. Maj:ts sida, och därför nödgas jag även här inskränka mig till några allmänna uttalanden. Innan så sker, vill jag emellertid ha konstaterat, hurudant läget ter sig för dem, som på allra närmaste håll äro i tillfälle att följa utvecklingen och bedöma läget och vilkas uppgift är att fullgöra denna skyldighet. Här säges om jordbruket, att efter två svåra år kom ett tredje, det sist förflutna, som icke heller ter sig gynnsamt ur jordbrukets synpunkt. De två förstnämnda åren gick det jordbruk, som sysselsätter lejd arbetskraft, med förlust och förhoppningarna om ett bättre resultat av det gångna året äro som sagt synbarligen mycket små. I synnerhet är det brödsädesodlingen, som står på spel, och det är oundvikligt, säges det, att jordbrukarna allmänt, icke bara i mellersta utan även i södra Sverige, bliva betänkta på att minska brödsädesodlingen och i stället övergå till mera extensiv drift, isynnerhet till utsträckt betesskötsel. Vederbörande, som lämnat mig dessa uppgifter, beklaga detta förhållande och utveckla närmare de skäl, varpå detta beklagande stödes.

Det säges bland annat, att jordbruket vid extensiv drift avkastar mindre, och framförallt skulle en minskning av brödsädesodlingen medföra en avsevärd minskning av antalet jordbruksarbetare, vilka därför finge söka sig utkomst i andra näringar eller emigrera. Ett förhållande, som uppenbarligen är värt att tänka på, är, att verkställda undersökningar ha visat, att den med höstsäd senast besådda arealen minskats med c:a 13 % i jämförelse med närmast föregående år, vilket skulle innebära en minskad skörd av c:a 80,000 ton. Även om en sådan omläggning, som här skymtat, skulle ur den enskilde jordbrukarens synpunkt vara mindre betänklig och kanske ekonomiskt fördelaktig under givna förhållanden, är det dock ur statsmakternas synpunkt väl värt ett övervägande, om utvecklingen obehindrat skall få gå i den riktningen.

Jag har att tillägga, att man på samma gång funnit en ljuspunkt i allt detta mörker i den omständigheten, att jordbruket kunnat exportera avelsdjur, bland annat till Litauen, och man har för mig uttryckt sin tacksamhet — förmodligen i den tanken att jag skulle föra den vidare — mot regeringen för det kraftiga initiativ, som togs, då hjälpkreditinstitutionen för export inrättades. Tyvärr är nu anslaget i det närmaste förbrukat och man hyser en varm förhoppning, att Kungl. Maj:t skall få möjlighet att framlägga förslag till denna riksdag om ökning av ifrågavarande kredit.

Om sålunda den politik, som de svenska statsmakterna bedrivit i fråga om jordbruksnäringens hjälp, hittills varit bestämd av den uppfattningen, att krisen skulle ha en snabb övergång, så tror jag, att det vore skäl att undersöka om inte tron på självläkningen borde underkastas en revision, och en sådan

undersökning skulle säkerligen visa, att metoden icke längre är lämplig. När det gäller ett samhällselement av så betydande art som våra jordbrukare, som både socialt, ekonomiskt och allmänt kulturellt spela en så stor roll inom vårt samhällsliv, lära vi få finna oss i, att teorierna få maka åt sig för livets egna krav. Jag skall tillåta mig, mina herrar, att i detta sammanhang citera ett yttrande av ingen mindre än Förenta staternas nye president Mr Coolidge, som i ett tal förra månaden yttrade följande: »Jordbrukaren representerar ett egenartat element, en medborgartyp och en samhällelig grundpelare, som måste bevaras och lämnas all hjälp för återvinnande av välstånd.» Här har kort och kraftigt framhållits hela den verklighet, som vi i detta sammanhang ha framför oss. Skulle nu någon invända, att det är ingen, som betvivlar eller bestrider jordbrukareklassens stora betydelse för hela vårt samhälle, så vill jag erinra om, att det dock är åtskilliga, som icke synas vilja draga de rätta konsekvenserna härav, och även att uppskattningen i många fall rätt betydligt varierar.

Till sist vill jag fästa uppmärksamheten på faran av, att man i andra länder, där konkurrens med vårt jordbruk förekommer, skriker till åtgärder för hjälp åt jordbruket, såsom presidenten Coolidges yttrande tydligen ge vid handen, varigenom svårigheterna, därest vi underlåte att vidtaga några åtgärder, för vårt jordbruk skulle bli betydligt större än de redan därförutan äro.

I fråga om det övriga näringslivet föreligger dess bättre icke så ogynnsamma förhållanden, som när det gäller jordbruket. Där kan man dock finna, att den tendens, som nu föreligger i utvecklingen, visat att fara ingalunda är utesluten för en försämring av det nuvarande, relativt gynnsamma läget. Så säger man exempelvis inom järnhanteringen: Näringsens utövare motse framtiden med stora bekymmer, då järnhanteringen för närvarande efter tre års oavbrutna svårigheter befinner sig i ett avmattat ekonomiskt tillstånd.

Liknande uttalanden om bekymmer för framtiden föreligga även från andra industrier. Inom maskinindustrien säger man sålunda, att utsikterna för närvarande äro allt annat än gynnsamma, och även inom denna bransch hyser man stor oro för framtiden. Sågverksindustrien har på sistone haft att dragas med högst betydligt försämrade priser, och detta gör, att även trävaruindustriens utsikter för den närmaste framtiden ingalunda äro särskilt gynnsamma. Där säger man sig i hög grad lida av vår valutas övervärde, och även det höjda diskontot förorsakar stor oro. Från pappersindustrien hör man liknande toner, i det att från en nog så god första hälft av året priserna sedan juni nedgått med icke mindre än 25 % och arbetslönerna det oaktat stigit, varjämte det höjda diskontot och ännu mer den svenska valutans läge vålla betydande bekymmer.

Vi ha inom vår industri att dragas med avlöningar, som äro väsentligt högre än i med oss konkurrerande länder. Inom Elsass' textilindustri betalas en timlön av 37 öre efter guldparitet och inom metallvarubranschen i Tyskland — om man får döma av ett intervjuuttalande i en av våra dagliga tidningar — fruktade man, att strejk skulle uppstå, om lönen nedsattes från 50 guldpfennig till 43. Om jag är riktigt underrättad, slutade tvisten med någon sänkning, så att timlönen nu åtminstone icke överstiger 45 öre. När man vet, att vi numera ha att dragas med kostnader i löneavseende, som äro dubbelt så stora, om inte större, så förstår man, att utvecklingen kan komma att gå därhän, att svårigheterna för vår produktion bli så betydande, att de ogynnsamma företeelser, som redan nu föreligga, bliva högst väsentligt skärpta. Detta innebär enligt mitt förmenande framförallt en maning till oss att åtminstone vidtaga de åtgärder, om vilka ingen meningsskiljaktighet råder eller rimligen borde kunna uppkomma. Jag syftar i allra främsta rummet på den åtgärd, som i Kungl. Maj:ts föreliggande proposition rönt allvarligt beaktande, nämligen sparsamhetssträvandena.

Jag måste i detta sammanhang skänka mitt fulla erkännande åt såväl fi-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

nansplanen som den skärpa, varmed sparsamheten tillämpats i den föreliggande budgeten. Även om man i en eller annan punkt kan ha ett önskemål, som går vid sidan av eller emot vad den kungl. propositionen innehåller, så måste vi dock alla medge, att det var av omständigheterna absolut betingat, att sparsamheten fördes igenom såsom här skett, och jag tror nog att vid den kommande granskningen detta omdöme skall visa sig riktigt. Jag måste emellertid beklaga, att resultatet av den genomförda sparsamheten icke blivit en nedsättning av det höga procenttalet för inkomst- och förmögenhetsskatten, där vi fortfarande kvarstå på maximum, oaktat man under de bekymmersamma förhållanden, som råda, bort kunna hoppas och vänta en nedsättning. Jag tillåter mig att uttala den förväntan, att den granskning av inkomstberäkningen, som kommer att äga rum i riksdagen vid en tid, då förhållandena bättre än nu kunna överblickas, skall ge till resultat en möjlighet att utan åsidosättande av den försiktighet, som präglar finansministerns inkomstberäkningar, höja dessa så, att en minskning av nämnda procenttal kan företagas.

Detta skulle samtidigt medföra, att de statstjänare, som, om Kungl. Maj:ts proposition bifalles, få se sina löner minskade, skulle få en viss, om ock mindre kompensation för den förlusten. I detta sammanhang kan jag icke underlåta att även jag framföra ett önskemål, som är av den art, att det borde vinnas anslutning av riksdagen. Förra årets riksdag skrev till Kungl. Maj:t om rättelse i fråga om det missförhållande, som råder beträffande universitetslära-
nas löner. Jag tror, att denna rättelse nu icke längre kan uppskjutas utan måste bringas till stånd, och jag uttalar min förhoppning, att detta måtte kunna ske på ett tillfredsställande, om ock provisoriskt sätt.

Men icke mindre angeläget än att spara i statens affärer är, att vi i kommunalt avseende vidtaga sådana åtgärder, som kunna leda till ökad sparsamhet i de kommunala budgeterna. Vi få icke här i riksdagen glömma, att det i vissa stycken och rätt väsentliga sådana beror även på oss, om kommunernas utgifter skola kunna minskas. Jag vågar uttala min tacksamhet för att man i Kungl. Maj:ts föreliggande statsverksproposition kunnat återfinna uppslag, som torde leda till en minskning av annars nödvändiga utgifter för kommunerna. Jag tänker på epidemisjukvårdens omläggning och därmed förenade kostnader, för vilken skulle beredas en med fem år förlängd övergångstid. Vidare vill jag påpeka de initiativ, som motionsledes tagits i riksdagen och som också torde kunna leda till, att i bekymmersamma tider icke högre krav ställas på kommunerna än de kunna bära. Ty vi ha väl icke, mina herrar, någon glädje av anordningar, vilkas genomförande överstiga kommunernas ekonomiska bärkraft?

Jag skulle vilja sluta med att framhålla, att det icke endast är de rent ekonomiska spörsmålen, som man har att taga i betraktande, när det gäller att främja utvecklingen av vårt näringsliv, utan även psykologiska moment spela in. Jag syftar på det kända förhållandet, att de yttre prövningarna gärna följas av en viss misströstan. Det är av vikt att tillse, att denna misströstan icke genom statsmakternas åtgöranden blir större än vad den av andra anledningar redan är och ytterligare förvärrar ett redan svårt läge. Den politiska atmosfären är, som vi alla veta, mättad med åtskilligt, som kan komma oro åstad, och man är icke fullt säker om vad som är statsmakternas ekonomiska politik. Man hör talas om tvångsåtgärder för ingripande i ledningen av företagen. Man kallar det industriell demokrati, och saken i och för sig behöver icke vara något ont utan kan leda till gott. Det är endast lagstiftningens ingripande inom ett ömtåligt område, som jag för min del måste ställa mig absolut avvisande emot. Vidare talas om kapitalbeskattning, socialisering och mycket annat, som säkerligen har vållat, att den oro, den osäkerhet och den misströstan, som av andra anledningar uppkommit, såsom jag redan förut

framhållit, ytterligare ökats. Och den icke minst betänkliga följden av dessa och andra störande företeelser är, att dagligen stora förluster uppkomma, att tilltron till framtiden stäcks och att, vad som kanske är allra värst, kapitaltillflödet till näringslivet och produktionen, som redan förut är knapphändigt, ytterligare minskas. Här är, mina herrar, icke fråga om en obefogad svartmålning och jag torde kunna hämta bevis för detta mitt påstående i den omständigheten, att man i andra länder, som vi alla veta, ger noga akt på, att sådana störande företeelser icke måtte få hindra utvecklingen av ett sunt näringsliv. Jag pekar särskilt på de beramade åtgärder — såvida de icke redan äro vidtagna — som varit på tal särskilt i Förenta staterna. Det är nödvändigt, att förtroendet för framtiden återuppväckes, och vi ha alla gott av både det som direkt och indirekt stöder och främjar en sådan utveckling. Om kapitalet, det vill säga spararna, om företagarna mista förtroendet till framtiden, så förstår man, att hela produktionen måste förlamas, vilket återigen har sin återverkan på hela samhällslivet, så att även de ivrigaste reformvänner måste säga, att det rätta underlaget för önskvärda reformers genomförande saknas. Det är därför min förhoppning, att de synpunkter jag här framfört skola vinna förståelse och beaktande hos våra statsmakter och därmed också hjälpa dem att bära det stora ansvar, som i nu berörda avseenden påvilas dem.

Om jag slutligen ett ögonblick får sträcka mig utanför ramen för vad som i riksdagen vid dessa tillfällen brukar framhållas, så skulle jag vilja säga, att vi väntas även av ett annat ansvar, som jag finner icke mindre viktigt än vad jag nyss talade om. Den tid, som kommer att förgå, innan vi återvänt till tryggare och bättre ekonomiska och politiska förhållanden, är säkerligen så lång, att det icke endast blir den nu arbetande generationen, som får bära bördan och bekymren, utan vi komma utan tvivel att nödgas lämna en god del i arv åt dem, som komma efter oss. Om vi genom kloka och beslutsamma handlingar, förestavade uteslutande av hänsyn till vad som är för riket i dess helhet gagneligt, och med åsidosättande av trängre parti- och klassynpunkter, åt denna riksdags resultat lyckas ge en prägel av god och allmän vilja att föra landet framåt, så kommer detta att ge ungdomen det föredöme, som den utan tvivel väntar av oss och har rätt att vänta. Och det skall i sin mån, menar jag, hjälpa denna ungdom att bära sin andel av bördan och göra sin insats i samhällsarbetet, då dess tid en gång är inne. Att ett sådant tillvägagångssätt skulle stå i god överensstämmelse med den mening till samförstånd och samarbete, som från statsministern — jag förmodar man kan säga å den nu sittande regeringens vägnar — riktats till oss alla, kan enligt mitt sätt att se endast ge ökad styrka åt vad vi företaga oss. Ty bevekelsegrunderna äro i båda fallen desamma, omsorg om de stora riksintressena och samling i en bekymmersam tid till tryggnad av Sveriges rikets bestånd och välmakt.

Herr Nilsson, Petrus: Herr greve och talman, mina herrar! En utav den nuvarande regeringens ledamöter slutade vid förra årets remissdebatt sitt anförande med att utav en känd skald citera, att »intet är som väntans tider». De senaste åren hava förvisso för stora delar av vårt folk varit väntans tider, ehuru kanske icke i samma bemärkelse, som med nämnda citat avsågs. Man har icke blott väntat, att lugn och ordnade förhållanden så småningom skulle återinträda i världen och att de rubbningar som uppstått, särskilt på näringslivets område, skulle återställas; utan man har även väntat, att våra statsmakter — regering och riksdag — skulle vidtaga några åtgärder för att mildra övergången från de utav världskriget framkallade konjunkturförhållandena till mera normala fredsforhållanden. Och lika förgäves har landets jordbrukande befolkning väntat på något stöd mot de för den så ogynnsamma konjunkturerna.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Den ena regeringen har avlöst den andra, men alltid har det i detta avseende blivit samma negativa resultat. Riksdagens majoritet har ej heller velat göra något för denna sak. Följden har emellertid blivit den, att jordbruket nu har att kämpa mot övermäktiga ekonomiska förhållanden, som särskilt i de delar av landet, där den regniga väderleken under sommaren och hösten försvårade skördens bärgning, äro nästan olidliga. Priserna å en del av jordbrukets produkter, framförallt brödsäd, överstiga ju endast obetydligt det pris, som var rådande före kriget. Rågen noteras nu i kronor 14:50 å 15:— och vetet i kronor 17:50 å 18:—, men flertalet jordbrukare erhåller nog icke ens detta pris, då för detsamma ernående kvarnarna fordra en viss kvalitetsvikt, som spannmålen i år till följd av det dåliga bärgningsvädret i allmänhet ej når upp till. Många jordbrukare erhålla därför ett pris för sin brödsäd, som ligger avsevärt under noteringspriset och kanske för åtskilliga kan ligga under det pris, som betalades 1914. Men att det under sådana förhållanden ej kan löna sig att bedriva lantbruk måste ju stå klart för var och en. Detta framgår ju även utav den nyss slutförda, av riksdagen begärda produktionskostnadsutredningen, vilken visar att å de undersökta egendomarna medeltalet av det i jordbruket nedlagda kapitalet under åren 1919—1920 lämnat 5,12 procent, 1920—1921 1,06 procent och 1921—1922 endast 0,68 procent. Hade undersökningen omfattat även det senaste året, så är det sannolikt, att det ej blivit någon avkastning alls på kapitalet utan underskott. Men huru skall det under sådana förhållanden vara möjligt för den mängd av jordbrukare, som har skuld på sina gårdar, att förränta densamma? Och likväl äro dessa undersökta jordbruk relativt taget ganska välskötta, enär skördeavkastningen från desamma varit något högre än vad den är från dylika jordbruk i allmänhet. Om undersökningen därför omfattat sådana gårdar, vars avkastning motsvarar medeltalet, hade nog resultatet blivit ännu mera nedslående. Det bör ju ej heller förvåna någon, att resultatet blir nedslående, då man vet, att priset på flera utav jordbrukets viktigaste produkter endast obetydligt överstiger 1914 års pris, medan levnadskostnadsindexet ännu ligger 76 procent högre och detta tal väl i det närmaste motsvarar priset å de produkter jordbrukaren behöver köpa.

I Konungens trontal ställes nu visserligen i utsikt, att regeringen tänker pröva de olika utvägar, som kunna erbjudas för att bringa lättnad åt det betryckta jordbruket, särskilt då för en bättre avsättning av brödspannmål. Men för att sådana åtgärder skola bli till något gagn för jordbruket för avsättningen av 1923 års skörd, borde de ju hava trätt i tillämpning under sådan tid, att jordbrukarna ännu haft någon spannmål att sälja, och att icke snarast det gamla ordspråket blir tillämpligt: »medan gräset växer, dör kon». Jag vill i detta sammanhang också nämna, att det avtal, som herr jordbruksministern under hösten träffade med kvarnarna, hittills visat sig vara för jordbrukarna utan värde.

Av den föreliggande statsverkspropositionen synes framgå, att man i år liksom de närmast föregående åren fått anstränga sig för att få debet och kredit att gå ihop utan att på nytt anlita skatteskraven. Det ligger ju i sakens natur, att det måste bli kännbart att från den expansion, som statsförvaltningen under krigsåren tagit, återgå till mera begränsade förhållanden ävensom att alltför hastigt minska befattningshavarnas löner eller genom avskedanden ställa en mängd personer utan inkomst och sysselsättning. Men sedan statens inkomster i så hög grad sinat, kassafonden läns pumpats och statens skulder i sådan oerhörd omfattning ökats, har det ju ej gärna funnits någon annan väg än sparsamhetsvägen att gå. För att komma till ekonomisk hälsa för staten har det blivit nödvändigt att bryta med den gamla regimen. Och beträffande de reformer, som under senare åren genomförts och som kostat staten så mycket

pengar, kan det frågas, om de varit nödvändiga eller om de behövt lösas på sådant kostsamt sätt som skett. Jag kan t. ex. peka på departementalreformen förutom många andra. Och vad hava icke dessa otaliga kommittéer och dyrbara utredningar kostat staten? Enbart tull- och traktatkommittén har ju till 1923 års slut kostat över 1,800,000 kronor. Det är inte blygsamma belopp, det rör sig om. Otvivelaktigt hade såväl jordbruk som industri haft större gagn, om detta belopp använts till direkt stöd för produktionen än för denna dyrbara utredning, som sannolikt endast kommer att få historiskt värde. Ty icke lär väl någon tro, att de olika principiella uppfattningar, som i denna fråga äro rådande, därigenom komma att utjämnas. Det enda praktiska resultatet av denna utredning lär — efter vad det sägs — vara att en av kansli-personalen därom skrivit en doktorsavhandling. I vad utsträckning denna kommitté fortfarande skall sysselsättas för utredning av hithörande frågor, upplyser ej finansministern om.

En annan kommitté, som vid detta tillfälle också är värd ett omnämnande, är socialiseringsnämnden, om vilken den nuvarande statsministern vid 1921 års remissdebatt bland annat yttrade: »Då jag läste den allmänna inledningen till statsverkspropositionen, hoppades jag, att omnämnande skulle ske om socialiseringskommitténs ledigförklarande för fyllande av mera nyttiga uppgifter. Denna min förväntan och detta mitt hopp kommo emellertid på skam. Finansministern hyser tydligen den meningen, att näringslivet icke behöver frukta socialiseringskommittén. Detta hindrar emellertid icke, att den bort entledigas, om den på grund av den nuvarande ekonomiska situationen i själva verket är meningslös.» Detta uttalande torde nog med samma styrka hava sin giltighet än i dag. Men kanske även den nuvarande finansministern anser, att näringslivet ej har något att frukta av socialiseringsnämnden samt att det är till nytta, om den sitter kvar, och att den ur denna synpunkt är värd, vad den kostar.

Huru nödvändigt det under nuvarande förhållanden än är att spara, så tror jag likväl, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet drivit denna sparsamhet alltför långt. Detta gäller särskilt anslaget för lindring av kalkfrakterna, som ej ansetts böra utgå i samma utsträckning som under föregående år utan endast för kalk, fraktad till Norrland och Dalarna. Herr statsrådet har låtit de statsbudgetära synpunkterna vara avgörande och därför föreslagit, att anslaget skulle begränsas till 250,000 kronor, medan det under senaste året uppgått till 800,000 kronor. Jag anser icke, att en sparsamhet av detta slag är att rekommendera. Och det kan starkt ifrågasättas, om det kan vara klokt att under nu rådande för jordbruket ogynnsamma konjunkturförhållanden draga in anslag, som uteslutande äro avsedda att höja dess produktion. En dylik sparsamhet, som med all sannolikhet kommer att minska produktion och arbetstillfällen, kan knappast betecknas som sparsamhet.

Kalkens betydelse som jordförbättringsmedel behöver man ej vid detta tillfälle orda om, och att även andra delar av landet än Dalarna och Norrland äro i behov av fraktbidrag, torde vara ovedersägligt, t. ex. Värmland, Östergötland och Småland m. fl. provinser. Man hade väntat, att detta skulle hava varit även herr jordbruksministerns mening.

I statsverkspropositionen har regeringen äskat betydande anslag för understödjande av jordbrukskolonisation och för bildande av nya jordbruk och egna hem, ett i och för sig mycket behjärtansvärt ändamål, som synes omfattas med intresse av alla de politiska partierna; men innan man skapar en mängd nya jordbruk bör man se till, att förutsättningar för deras blivande ägare att ekonomiskt existera förefinnas, så att de icke sedan allt framgent behöva uppehållas av staten eller sjunka ned till ett jordbrukarproletariat.

I detta sammanhang skulle jag med anledning av en passus i herr Möllers

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

anförande vilja säga, att det parti, jag tillhör, har lika stort intresse som något annat av, att jordbrukets arbetare i ekonomiskt avseende få det drägligt. Men för att detta skall vara möjligt, får icke priset å jordbrukets produkter så tryckas ned, att det blir omöjligt att någorlunda tillfredsställande avlöna de arbetare, som äro anställda inom jordbruket.

Rörande finansministerns inkomstberäkning skulle jag till sist vilja säga, att jag anser det vara en styrka i budgeten att förhållandena ej äro för sanguiniskt bedömda och att inkomsterna äro upptagna med försiktighet, vilket, såvitt nu kan bedömas, jag tror vara både klokt och riktigt. Därigenom bör ju också budgeten bliva stark, så att dess debet och kredit gå ihop. I detta avseende har det ju under de närmast föregående åren ej alltid varit så lyckligt ställt. Skulle det under årets lopp visa sig, att förhållandena i någon mån förbättrats, så vore det ju inte annat än glädjande.

Den förste talare, som uppträdde i denna debatt, berörde något den nationella samling, som särskilt då det gällde vårt förhållande till våra grannstater och fred med hela världen, nu visat sig vara till finnandes. Även jag uttalar min fulla anslutning därtill och vågar hoppas, att en dylik samling i sin mån skall bidra till en för landet god och lycklig framtid.

Herr Petré, Bror: Herr förste vice talman! Då jag begärt ordet i denna debatt, är det icke för att såsom vissa av de föregående talarna anställa några allmänna politiska betraktelser, utan för att i korthet anknyta några reflexioner direkt till det föreliggande förhandlingsämnet.

Det allmänna intryck, jag har fått vid studiet av den föreliggande statsverkspropositionen, sammanfaller till väsentlig del med vissa av de föregående talarernas uttalanden. Sålunda har jag det allmänna intrycket, att man knappast kan rikta något klander mot det sätt, på vilket finansministern gjort sina beräkningar över inkomsterna, om det än kan sägas, att såsom av en talare i dag anmärkts man skulle ha kunnat å inkomstsidan räkna med en eller annan miljon mera än som skett.

Jag kan icke heller se annat, än att man måste vara finansministern tack skyldig, för att han tillämpat en stram återhållsamhet, då det gällt utgifterna. Och jag kan icke dela herr Möllers uppfattning, att det ligger något klandervärt i denna riskmarginal av cirka 10 miljoner kronor, vilken framstår som resultatet av beräkningarna å inkomst- och utgiftssidorna. Det synes mig, att om man tar vederbörlig hänsyn till all den oklarhet, som i så hög grad präglar den närmaste tiden framåt, till den bottenskrapning av reserverna, som nu i stor utsträckning är gjord, och till det ringa belopp, som återstår av kassafonden, måste man nog vitsorda, att det ligger ett klokt förutseende i beräkningen av denna riskmarginal.

Det finnes två punkter i statsverkspropositionen, som jag särskilt ber att få säga några ord om. Båda äro i debatten förut berörda. Den ena gäller de mycket omtalade dyrtidstilläggen. Det ligger nära till hands, såsom statsverkspropositionen är byggd, att betrakta dessa dyrtidstillägg — som en talare i början av debatten gjorde — såsom en slags regulator, vilken kan komma att mer eller mindre tillitas, allt eftersom det mot riksdagens slut må visa sig, att beräkningarna av inkomster och beslutade utgifter gå samman eller icke. Det kan dock å andra sidan med fog sägas ligga någonting motbjudande i detta sätt att behandla frågan om dyrtidstilläggen. Jag vågar för min del tro, att ingen kan i dag ha någon bestämd förhandsståndpunkt om, hur han slutligt skall ställa sig till denna frågas avgörande mot slutet av riksdagen. Mycket kan hända under vårens lopp, som kan bli bestämmande för detta ståndpunktstagande; det kan därunder både lätta och mörkna på ett sätt, som starkt inverkar på

vår syn framåt å det kommande budgetåret. Säkert är emellertid, att skulle det befinnas nödvändigt att vid detta riksmöte utöver fjolårets starka nedskärningar ytterligare i nämnvärd mån nedsätta dyrtidstilläggen, kommer detta att i många tjänstemannahem landet över föra med sig mycket av försakelse och många bekymmer. Det finnes ett yttre förhållande, som ganska påtagligt visar detta. Efter vad jag har mig bekant, är nämligen numera i många verk införsel i lön för uttagande av skatter från statens befattningshavare ganska allmänt förekommande. Detta målar mer än ord och visar hän på att vi ifråga om dyrtidstilläggen närma oss en gräns, som ej utan olägenhet för det allmänna kan överskridas.

Den andra av mig avsedda punkten är redan berörd av herr Vennersten. Det gäller den sänkning i levnadsstandard, som faktiskt inträtt under de senare åren för våra universitetslärare och med dem jämställda högskolelärare. Jag tror, att var och en, som vill tänka sig litet in i detta förhållande med därav följande sämre urval för dessa för vårt lands kulturella och även ekonomiska framtid så viktiga befattningar, måste säga sig, att det ligger något djupt beklagligt däri, och jag vill för min del ge min fulla anslutning till herr Vennerstens uttalade förhoppning, att i den kommande propositionen om tillfällig löneförbättring, vilken ännu icke är utformad, må befinnas möjlighet att på ett skäligt sätt tillgodose dessa befattningshavare.

Efter dessa kortfattade reflexioner angående statsverksspropositionen skall jag be att få begagna mig av härutinnan gängse sed för att yttra ytterligare några ord, vilka jag an knyter till trontalets innehåll. Det finnes nämligen några punkter i detta, vilka synas mig giva vid handen, att de därutinnan till riksdagen gjorda uttalandena icke klart angiva vad som för riksdagen varit önskligt att få veta. Den första av de punkter jag härvid åsyftar, är vad som säges angående åtgärder för att avhjälpa det betryck, vari vår jordbruksnäring för närvarande utan tvivel befinner sig, något som man har ett mycket starkt intryck av, då man som jag kommer från en trakt, där jordbruket är huvudnäringen. I den delen säger trontalet: »Omsorgen att i möjligaste mån bringa lättnad i det betryck, som vilar över stora delar av landets jordbrukande befolkning, manar till noggrann prövning av de olika utvägar, som härutinnan kunna erbjudas. Jag kommer att för Eder framlägga förslag angående åtgärder för bättre avsättning av brödspannmål och för lättande av de svårigheter, vilka av gammalt äro förbundna med jordbrukets kreditförhållanden.» Det synes mig, att detta uttalande icke lämnar den klarhet på denna punkt, som riksdagens ledamöter kunde ha grundad anledning att få redan vid riksdagens början. Det är ju nämligen rent riksdagstekniskt på det sättet, att den allmänna motions-tiden utgår redan om några dagar, och nog hade det med hänsyn härtill varit önskligt, om riksdagen redan vid sitt öppnande beretts kännedom om den fixerade ståndpunkt och de initiativ, som regeringen å denna så omstridda punkt avser att framlägga, vare sig de tillämnade förslagen nu komma att gå i riktning mot utförselbevis, importreglering eller påbud om viss inmalningsprocent för svensk brödspannmål. Det allmänna talesättet om, att noggrann prövning måste ske av de olika utvägar, som kunna finnas, låter något underligt, i synnerhet kanske från en jordbruksminister, som vi i fjol inom andra kammaren hörde just i remissdebatten tala så starka ord till sin företrädare i ämbetet om bristande åtgärder på denna punkt.

Jag skall emellertid icke vidare fördjupa mig i denna fråga utan i stället yttra några ord om ett liknande förhållande rörande en annan punkt i trontalet. Det heter däri: »Under överbäggande äro viktiga frågor inom fastighetsrättens område, bland dem uppgiften att betrygga de resultat det allmänna vill vinna genom upplåtelse av jord, särskilt för bildandet av nya jordbruk och egna hem. Det är Min avsikt att underställa Eder förslag härutinnan.» För den, som i den-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

na kammare någon av de sista plenidagarna av fjolårets riksdag åhörde den översikt, som justitieministern då i ett interpellationssvar lämnade över jordfrågorna, såsom de enligt hans mening förelågo, är det en viss besvikelse att i början av denna riksdag icke få någon mera klarläggande uppgift, huru dessa frågor nu ligga till från regeringshåll. Här gäller alldeles detsamma, som jag nyss anförde, eller att motionstiden utlöper redan om några dagar utan att riksdagsmännen dock i detta nu ha nödig utgångspunkt för bedömande av eventuella motioners framförande i uppgifter från regeringen om vad som av denna kommer att under riksdagens lopp i propositionsväg frambäras på detta område. För mig står det klart, att regeringsinitiativ i lagfrågor å förevarande område äro nästan den enda möjligheten till vinnande av en tillfredsställande lösning av hithörande spörsmål. Uppslag av enskilda kunna knappast utan tillhörande lagförslags utarbetande eller efterföljande granskning å regeringshåll ha någon större utsikt att föra till målet. Det hade fördenskull varit av synnerligt intresse att hava fått veta huvuddragen av jordfrågornas behandling från regeringens sida sedan slutet av sistlidna riksdag och vad man därifrån har att i propositionsförslag förvänta under riksdagens lopp.

Förr i tiden var det visst så, att den s. k. berättelsen om vad som tilldragit sig i riket lämnade en kortfattad uppgift om den efterbehandling, som de av en kommitté eller kommission under föregående år slutbehandlade frågor därefter fått, men med den förkortning av tryck på alla områden som numera tillämpas ger berättelsen ingen som helst upplysande notis härutinnan efter det anmärkning skett att resp. kommittés eller kommissions arbete slutade den och den dagen. Jag tror det vore av stort praktiskt värde, om justitieministern skulle vilja begagna det tillfälle som denna debatt erbjuder till att med några ord för kammarens medlemmar angiva den ståndpunkt, som i jordfrågorna intagits av regeringen sedan fjolårets riksdag, de åtgärder, som därutinnan i utredningsväg vidtagits, och de förslag, som å hithörande område äro att förvänta under riksdagens lopp.

Jag ber att därefter få yttra även några ord angående den i trontalet berörda försvarsfrågan. Det är ju visserligen sant, att den icke i dag föreligger till behandling, men lika visst är, att den liksom överskuggar den riksdag, som nyligen begynt. Det hade efter mitt förmenande varit av ett visst värde, om redan nu i denna fråga kunnat offentligt angivas grundlinjerna för det kommande regeringsförslaget. Det har ju tills dato icke lämnats någon som helst uppgift om dessa grundlinjer, och allmänheten står fortfarande utan stöd i några uttalanden därom från regeringens sida. Var och en förstår den svårighet, som kommer att föreligga längre fram under riksdagen, då det efter framläggandet i ämnet av en proposition, vars innehåll dittills varit fullständigt hemlighållet, kan befinnas nödvändigt att för vinnande av en lösning av frågan under riksdagen på en eller annan grundläggande punkt lägga fram ett sidoförslag. Det är enligt mitt förmenande nästan uteslutet att medhinna något sådant under loppet av några veckors motionstid och man ser ju också, huru sedan lång tid tillbaka sidoförslag redan äro under utarbetande utan att grundlinjerna till det från regeringen kommande huvudförslaget ännu ens till någon som helst del blivit bekantgjorda. Om regeringen på ett tidigare stadium kunnat lämna besked om de kommande huvudlinjerna i förslaget, tror jag att det hade varit till gagn för själva saken, och jag håller tillika före, att icke minst en regering, som syftar och det med all rätt att vara en riksregering med strävan att söka samla alla till meddelaktighet i och medansvar för det kommande beslutet, bort söka handla så.

Det i stort sett enda allmänpolitiska uttalande, som skett från regeringshåll, sedan förra riksdagen åtskildes, är, om jag bortser från förra utrikesministerns uttalande angående vårt förhållande till Finland, det av herr Vennersten berörda talet av statsministern i Uppsala. I det talet, som ju innehöll många tankvärda

ord angående vad som vore grundläggande för regeringens ståndpunkt i försvarsfrågan och om dess önskan att söka vinna samförstånd i frågan mellan alla partier, fanns icke ett enda ord, som på något sätt berörde huvudlinjerna i det kommande förslaget.

Det har dock i detta land tidigare vid liknande tillfällen handlats annorlunda i detta avseende. Mig minner denna situation opåkallat om läget för tio år sedan — 1914 på våren. Läget då var enligt mitt förmenande parallellt med det nuvarande så till vida, att landets dåvarande regering kommit till insikt om nödvändigheten av att tillita nya linjer för ordnandet av landets försvarsväsen. Men den dåvarande statsministern fann sig manad att redan under loppet av hösten före den avgörande riksdagen i sitt s. k. Karlskronatal utförligt och detaljerat ange riktlinjerna för den kommande propositionen både i de delar, där regeringen redan hade slutligt fixerat sin ståndpunkt, och i de delar, där så ännu ej skett. På det sättet blev det möjligt att få grundlinjerna för det tillämnade förslaget dryftade till ledning för den allmänna meningen under mellantiden. Det hade utan tvivel varit önskligt, om så hade skett även nu. Som belägg för riktigheten av denna uppfattning vill jag hänvisa till ett uttalande av den nuvarande statsministern just i den remissdebatt, som här hölls för tio år sedan och som jag ännu har ett mycket klart minne av. Herr Trygger anförde då: »Konungens trontal har lika litet som den kungl. propositionen angående statsverkets tillstånd och behov ryckt bort den slöja, som fortfarande vilar över vår försvarsfråga.» De orden fälldes efter Karlskronatalets öppna och utförliga dryftande av hela frågan. Man har då en viss rätt att säga: Med hur mycket mera fog kan man icke nu tala om olägenheten av den slöja, som ännu i denna stund fullständigt döljer konturerna av det kommande regeringsförslaget.

Det finnes emellertid även några andra paralleller mellan nu och 1914, som det kan vara ett visst fog att i dag beröra. Vad är det nämligen i årets trontal, som anges som det grundläggande för det kommande förslagets innebörd? Det är två ting, som därutinnan anföras, det ena att det förslag, som kommer att framföras, måste nogå anpassas efter folkets förmåga att bära de med förslaget förenade kostnaderna, och det andra är, att det måste byggas upp så, att det inom den såsom skälig ansedda kostnadsramen åstadkommes den mest effektiva försvarsberedskapen. Detta är de två i trontalet angivna grundläggande linjerna för det kommande förslaget.

Jag frågar nu: Var det icke precis dessa två samma riktlinjer, som buro upp förslaget för tio år sedan, jämte samma tanke som nu framföres, att till grund för försvarsfrågans lösning söka lägga hela folkets samverkan, så att alla inom nationen känna med sig, att den liksom bäres upp av hela folkets förtroende?

Men hur möttes den gången dessa grundlinjer för försvarets ordnande? För den, som i likhet med mig vid den tiden hade tillfälle att på nära håll se all den möda och sega ihärdighet som landets dåvarande statsminister i redligt uppsåt nedlade på att bland meningsfränder och politiska motståndare närmare utveckla dessa grundlinjer ligger det nära till hands att fråga sig: hur upptogs vid den tiden dessa grundlinjer? Jag vill icke använda några starka ord vid besvaret av den frågan utan helt kort framhålla, att det då i vida kretsar var en påtaglig brist på förståelse för dessa synpunkter. Det var andra normer, man den tiden ville lägga för frågans lösning. Och jag kan icke bättre påvisa denna olikhet än genom att hänvisa till det yttrande, som av den dåvarande ledaren för oppositionen i denna kammare nuvarande statsministern anfördes i 1914 års remissdebatt. Det sades då av honom att det hos den tänkande delen av Sveriges folk icke komme att skapas en känsla av trygghet för vår nationella tillvaro förr än det bleve en omgestaltning av försvarsväsendet, sådan som av sakkunskapen ansåges nödvändig. Och ännu mera markerat är följande uttalande:

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

»Det väsentligaste i denna försvarsfrågas lösning, övningstidens utsträckning för alla värnpliktiga till det mått, som sakkunskapen anser erforderligt, utgör alltså vad den medborgerliga plikten bjuder varje medborgare att underkasta sig. Uppfyllandet av denna plikt måste vi utkräva.» Det är i korta ord det svar, som förut berörda riktlinjer vid den tiden mötte. Om man häremot ställer det nuvarande läget, om man exempelvis en smula begrundar vad den militära sakkunskapen, representerad av landets samtliga generaler enstämmigt kräva såsom minimum av övningstid och så därmed jämför de kloka och förståndiga ord, som trontalet innehåller om försvarsväsendets noggranna anpassande efter folkets ekonomiska bärkraft, har man rätt att säga, att uppfattningen under dessa tio år har undergått en väsentlig förändring. Man har väl också rätt att säga, att det inför denna ändrade uppfattning kan finnas en viss grund för en förhoppning, att det icke skall visa sig uteslutet, att det regeringsförslag, som kommer att framföras, skall vara så byggt, att meningarna på grundval av det samma skola kunna under riksdagens lopp samlas kring ett förslag, som kan ha utsikt att slutligt vinna understöd av de skilda meningsriktningarna. Och det är efter mitt förmenande visst, att sker så, så har man vunnit, vad som just vid den tidpunkt, jag nyss talade om, av den dåvarande statsministern så starkt framhävdes, nämligen den styrka både inåt och utåt, som ligger däri att de breda folklagren inom nationen positivt känna sig meddelaktiga i den utformning, som landets försvarsväsen fått.

Jag har känt ett behov att i dag något litet beröra dessa synpunkter, därför att parallellerna mellan situationen nu och sådan den förelåg för tio år sedan äro så iögonfallande.

Jag skall till sist be att få göra en ytterligare reflexion, närmast föranledd av ett uttalande under debatten. Herr Möller antydde i sitt anförande att med en regering av den natur som den nu sittande det ligger nära till hands, att en stockning inträder i reformarbetet. Jag tror, att det är att gå alltför långt, men jag håller å andra sidan före, att det kan ligga en viss sanning i, att då en regering icke har något fast underlag i parlamentets flertal, kan det tendera till en viss obenägenhet från dess sida att taga initiativ i frågor, som te sig mer eller mindre svåra att föra till en lösning inom representationen. Detta kan indirekt komma att medföra, att det i det pågående reformarbetet gör sig gällande en viss begränsning, som icke är i sig önskvärd. I denna del har redan från ett håll under debatten pekats på underlåtenheten att vidtaga åtgärder ifråga om arbetslöshetsförsäkringen. Jag skulle för min del vilja peka på ett annat förhållande, nämligen på den starka önskvärdheten av snara åtgärders vidtagande i fråga om en annan samhällsföreteelse, nämligen den bristande arbetsfreden mellan arbetsgivare och arbetare. Det är nämligen min tro, att det på detta område skulle kunna vara möjligt att något åtgöra. Inför det skrämmande stora antal arbetsdagar, som under fjolåret ginga förlorade på grund av då rådande arbetskonflikter — de uppgingo visst till inemot sju miljoner, inalles. — med deras oändligt stora värden för både arbetare och företagare skulle det måhända te sig såsom en möjlighet att, om man grepe verket an, kunna vidare utveckla redan nu bestående anordningar å detta område till förebyggande åtminstone till någon del av detta stora samhällsöndade. Vid detta tillfälle vill jag emellertid icke i detalj göra något närmare uttalande om möjligheterna härför. Anledningen till att jag i detta sammanhang berört detta förhållande är endast att jag velat få ett belägg för den förut omnämnda synpunkten, att en viss stockning möjligen kan inträda i reformarbetet under en regerings regim av det slag, som f. n. finnes i vårt land.

Herr Winberg: Herr talman! Det har talats så mycket vackert här i dag, att jag varit rätt betänksam, huruvida jag borde uppträda och möjligen i någon

mån störa den vackra ensemble, som här gjort sig gällande. Men då det förhåller sig ju så, att om en orkester skall göra sig gällande, det också erfordras, att de olika stämmorna komma till sin rätt, är det med utgångspunkt därifrån, som jag dristat mig till att begära ordet.

Det var visst herr Vennersten, tror jag, som ansåg sig kunna konstatera, att meningsmotsättningarna och meningskonflikterna — intresse-motsättningarna menade han väl också — under senare tiden i betydlig grad avtagit. Jag vet icke, huruvida han grundade detta sitt uttalande på den omständigheten, att talarna här i dagens debatt i allmänhet anslagit rätt mjuka toner, eller om han grundade det på de verkliga förhållandena ute i världen. Jag tror icke, att vi skola gå och inbilla oss, att den omständigheten, att dagens debatt kanske icke bjudit på några så särskilt rafflande moment, utgör en verklig garanti för att de olika intresse-motsättningarna inom samhället under den senare tiden avtagit. Äro vi aldrig så litet realitetsmänniskor och se på förhållandena ute i världen, skola vi nog i stället finna, att dessa motsättningar, med naturnödvändighet för övrigt, för varje dag allt mer och mer skärpas, därför att situationen ute i världen är sådan, att detta är så gott som oundgängligt. Jag tror, att det är nödvändigt och till och med nyttigt, att vi hava detta klart för oss, så att vi icke gå och inbilla oss, att allt det otrevliga nu egentligen är över samt att vi nu äro på väg att åstadkomma en nationell samling.

Vad den nuvarande regeringen beträffar, har jag icke någon anledning vare sig att hålla några långa litanior över, att den icke bedriver en sådan politik, som jag anser nödvändigt krävas för det stora arbetande folkets flertal, eller att uttala några förhoppningar om, att den skall i framtiden komma att bedriva en sådan politik, ty det strider nära nog mot naturlagarna eller åtminstone mot de intressen, som de olika samhällsgrupperingarna hava. Jag skall i stället tillåta mig att något uppehålla mig vid omständigheterna vid tiden för denna regerings tillblivelse.

Det är litet märkvärdigt att se, huru utvecklingen ibland kan komma med en hel del saker som chockera dem av oss, som icke något närmare trängt in i de ekonomiska och politiska grundlagarna. Efter alla liberala, demokratiska och socialdemokratiska genombrott i vårt land och sedan vi lära hava fått så mycken demokrati, som vi enligt en hel del visa mäns uttalanden över huvud taget mäktat med, avsätter sig hela denna utveckling i *en regering Trygger*. Medge i alla fall, att detta är litet chockerande. Det är nämligen ett faktum, att om någon för sex eller sju år sedan, innan alla dessa stora genombrott ägt rum, sagt eller på allvar framfört tanken på en regering Trygger, skulle man då ansett det, om ej precis onaturligt, så i varje fall knappast tänkbart. Det är lärorikt att komma ihåg detta, och det är icke mindre lärorikt åtminstone för representanterna för arbetarklassen att komma ihåg, huru det var möjligt, att man under nuvarande förhållanden fick uppleva någonting sådant.

Herr Carl Gustaf Ekman snuddade litet vid detta spörsmål, men helt naturligt gled han förbi det ganska lätt. Han uttalade till och med den uppfattningen, att det vore ganska nyttigt och lärorikt — jag tror, att han använde dessa uttryck — att se, hurusom man modererar sig, när man övertager regeringsansvaret, mot vad fallet är, då man uppträder såsom partiman. Antagligen avsåg han såväl den nuvarande som den förutvarande regeringen. Enligt hans förmenande var det ett nyttigt led i utvecklingskedjan, att vi fingo den nuvarande högerregeringen. Det är ju kanske förklarligt, att han vill framhålla detta, ty som bekant var han med bland de faddrar, som voro närvarande vid dopet av den nuvarande regeringen, eller åtminstone bland dem, som förberedde dess tillkomst.

Det är emellertid av betydelse för det arbetande folket att hava klart för sig.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hur pass mycken verklighet ligger bakom allt tal från den borgerliga vänsterns sida om dess reformvänlighet.

Tidigare kunde det icke hava fallit någon av dem in att erkänna, att de skulle hava kunnat vara med om att störta en arbetarregering och bereda väg för en extrem högerregering. Däri ser jag ett av de viktigaste momenten, ty det visar, att man från arbetarhåll fullkomligt missräknat sig på det stöd, man hade att vänta från den borgerliga vänsterns sida, så snart man nämligen kommit ifrån de allmänna talesätten och kommit in på områden, där det rör sig om viktigare saker, särskilt på det ekonomiska området. Även om herr Ekman gentemot herr Möller förklarade, att det icke var någon humanitär fråga, som föranledde förra årets regeringsskifte, var det dock en fråga, huruvida man i görligaste mån skulle kunna åstadkomma den bästa möjliga hjälp åt de stora arbetargrupper, vilka på grund av den nuvarande samhällsanarkien blivit utan arbete, i deras därigenom iråkade läge. Det hjälper icke att nu komma och säga, att man endast tvistade om vägarna och att den ena vägen kunde vara lika bra som den andra. Det är ett faktum, att man från den borgerliga vänsterns sida i valet mellan att kunna göra det bästa möjliga för arbetarna eller att kasta om alltsammans och få till stånd en utpräglad högerregering, valde det senare alternativet. Jag tillät mig redan förra året erinra om detta och uttalade då också den förhoppningen, att detta åtminstone för det socialdemokratiska partiet kunde innebära den lärdomen, att man hädanefter icke såsom hittills med större eller mindre överlägsenhet vände sig mot alla övriga skiftningar inom arbetarrörelsen, vilka ej precis tillhörde deras egen allena saliggörande kyrka, och i stället lita till det borgerliga lägret. Huruvida jag har fått eller får rätt härutinnan, skall jag icke nu yttra mig om. Det är emellertid nödvändigt att fastslå denna osäkerhet i den borgerliga vänsterns ståndpunkt. Denna liberalism står nu på avskrivning och är väl snart färdig att stiga ned i sin grav. Huruvida det är detta som föranlett, att man från samma håll i dessa dagar motionerat om en särskild helgdag, som man skulle ägna åt de dödas minne, skall jag i detta sammanhang icke tillåta mig att närmare ingå på. Man kan emellertid icke neka till att det ligger en ödets ironi i denna lilla omständighet.

Beträffande den framlagda riksstaten skall jag först tillåta mig att göra regeringen en komplimang. Den har nämligen haft den goda smaken i motsats till regeringen förra året att icke i trontalet göra något stort nummer av den institution, som kallas Nationernas förbund. Man måste ju också säga, att det förelagat mycket starka skäl att undvika detta för en regering, som dock är realitetsbetonad i högre grad än den föregående. Den har förstätt, att det i år vore ännu omöjligare än förut att göra något nummer av någonting sådant som Nationernas förbund. Jag skulle i detta sammanhang icke närmare ingå på denna institution. Det blir kanske tillfälle därtill längre fram; men eftersom jag berörde saken under förra årets remissdebatt, kan jag icke neka mig att med ett par ord stanna vid denna institution även i år. Visserligen har jag aldrig haft någon tro på Nationernas förbund såsom sådant. Jag har redan från förbundets första framträdande uttalat såsom min mening, att det skulle komma att bli en enda stor desillusion för mänskligheten. Men jag hade aldrig trott, att denna institution skulle så hastigt och till den grad komma att uppträda såsom sin egen dödgrävare som den gjort under det senast gångna året. Jag behöver endast erinra om fyra saker sådana som Ålandsfrågan, Vilnafrågan, Ruhrokkupationen och Korfufrågan för att visa fram lika många söndersplittrade hörnstenar under Nationernas förbund, då det är fråga om förbundet såsom värnare av rätten, humaniteten och rättvisan. Hädanefter lär det väl bli ofantligt svårt för någon människa att på allvar göra gällande, att Nationernas förbund skall bli den organ eller den institution, som skall åstadkomma rättvisa och ordning

i världen och som mänskligheten skall kunna lita sig till, när vi få bevittna, hurusom samma institution med armarna i kors åser den ena våldsgärningen efter den andra, åser, hurusom hela den tyska nationen håller på att förintas med stora delar av landet ockuperade och det ekonomiska livet fullkomligt söndertrasat. Jag behöver endast erinra om det faktum, att korsbandsportot från Berlin till Stockholm i dessa dagar kostar 10 miljarder mark för att klargöra, huru långt det gått. Jag vill å andra sidan också peka på, vilka resultat detta medfört för den makt, som egentligen tänkt sig kunna rekonstruera sin ekonomi genom sin politik gentemot Tyskland, nämligen Frankrike. Jag behöver endast erinra därom, att den franska valutan i dag ej ens uppgår till 25 % av den normala parikursen. Allt detta är sålunda saker, som kunna giva anledning till att noga tänka efter, huruvida Sverige för sin del längre skall ställa sig medansvarigt i den politik, som i vår världsdel bedrives, om också icke direkt av Nationernas förbund, så dock utan att denna institution kan eller vill göra det allra minsta för att avvärja de ohyggliga verkningarna av den politiken. Ty framtiden kommer kanske icke att gå lika lent fram med sin historiska dom över de länder, som visserligen icke kunna sägas hava varit det direkta upphovet till denna politik, men som dock stått såsom lojala medlemmar utan att på nämnvärt sätt uppträda och försöka få vederbörande att komma in på några förnuftigare banor.

Det är emellertid icke nog med att ifrågavarande institution visat sin vanmäktighet att göra någonting, då det gällt att hävda fredens och rättens intressen ute i världen, utan det är ett annat moment, som härvidlag kanske är ännu farligare, och det är, att denna institution föreskriver de olika staterna vissa bestämmelser genom de s. k. garantipakterna och försöker ålägga de olika staterna vissa förpliktelser med avseende å militära rustningar. Detta kan säkerligen komma att bli av en ganska ödesdiger beskaffenhet för de småstater, som därigenom komma in i rent militärpolitiska komplikationer, vilka de icke kunna hålla sig utanför, såsom de tidigare kunnat, därigenom att de då bedrivit en verkligt konsekvent neutralitetspolitik. Det var, såsom vi också veta, de förpliktelser förbundet kan ålägga oss i militärt avseende, som föranledde den förutvarande utrikesministern att hålla sitt mycket omdebatterade tal.

Här skulle jag vilja särskilt peka på att det aldrig blivit till full evidens utrett, huruvida det anförande, som den förre utrikesministern vid ifrågavarande tillfälle höll, verkligen var ett uttryck för *den nuvarande regeringens* innersta tankar eller i varje fall stod i samklang med *regeringschefens* tankar och uppfattning, eller om det endast utgjorde *ett rent personligt uttalande*. I det senare fallet förefaller det mig, som om det skulle tyda på ett så pass indisciplinärt uppträdande, att man knappast kunnat tänka sig, att något sådant varit möjligt. Men som sagt, till dess full klarhet därutinnan vinnes, må det vara, att det får stå för den avgångne utrikesministerns egen personliga del. Det kan emellertid icke hjälpas, att saken icke utan vidare kan begränsas och bagatelliseras, ty faktum är, att den mening, utrikesministern vid detta tillfälle uttalade, är han icke ensam om att hysa, även om den nuvarande regeringen av opportunitetshänsyn eller av andra skäl nödgats desavuera honom och hans uttalande. Det är ett faktum, att dessa tankar hysas av rätt många, särskilt inom militära kretsar. Vilka äro då dessa tankar? Jo, de innefatta i korthet vad man skulle kunna kalla den gamla *Systerbäckspolitik*en, som här återigen lever upp, en politik, som under gångna tider åstadkommit tillräckligt många olyckor för vårt land. Det är därför nödvändigt, att man redan från början ser upp med denna politik och försöker slå den tillbaka, så att den icke åter på allvar sticker upp sitt huvud. För övrigt är det också ganska betecknande för den förutvarande utrikesministern och säkerligen även för hela den nuvarande regeringen, att han på allvar ifrågasatte ett mycket intimt samband mellan Sverige och Finland, som skulle

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

utmytna i en militär överenskommelse om gemensamhet på detta område just med detta Finland, som för närvarande företer det mest rättslösa samhällstillstånd för de stora arbetarmassorna, som överhuvudtaget något land i dessa dagar kan uppvisa. Men det är ganska betecknande och ganska naturligt. Det är denna påstridiga finska överklass, som i den svenska överklassen har sin närmaste själsfränder.

Men man bör också på samma gång anteckna, att samtidigt som man på detta sätt föreslog ett samarbete och en intim anslutning till det borgerliga Finland, har det, såsom förut framhållits, visat sig omöjligt att ännu i denna dag komma till en uppgörelse i en för svenska folket så vital fråga som handelsfördragets ordnande mellan Sverige och Ryssland. Det är sant, att man kan peka på ett uttalande i trontalet, att förhandlingar pågå och att man hoppas att dessa skola leda till ett resultat. Det hoppas jag också, men jag känner den ståndpunkt, som den nuvarande regeringschefen har intagit gentemot Ryssland, och det uttalande, han vid ett visst tillfälle gjorde, ett uttalande som jag tyvärr vid detta tillfälle är förhindrad att närmare ingå på. När man emellertid känner till allt detta, står man fundersam, huruvida det i alla fall icke är en olycka för svenska folket, att då en så viktig fråga som denna skall ordnas, hava en regering, vars främste ledamot på detta område har bundit sig vid en extrem uppfattning, vilken uppfattning, även om han numera är villig att övergiva den, helt naturligt i alla fall lägger stora hinder i vägen för att nå den uppgörelse, som man långt före detta bort nå. Det vill jag emellertid säga utan att därvidlag ingå på några enskildheter, att när den nuvarande regeringen skall bedriva dessa underhandlingar, får den inte glömma bort, att den framför allt har skyldighet att uppträda såsom den »riksregering», som den så gärna vid andra tillfällen behagat kalla sig. Den får icke rida upp på extrema klass- och storkapitalistiska synpunkter, som så gärna vilja göra sig breda, när det är fråga om en uppgörelse med ett sådant land som Ryssland. Som min personliga mening vill jag uttala, att denna fråga icke längre får saboteras, utan den måste komma till sin lösning nu. Jag tror mig veta, att för såvitt man icke från svensk sida uppställer orimliga krav, som för det stora flertalet icke har någon praktisk betydelse, lär det ingalunda vara uteslutet, att en uppgörelse därvidlag kan komma till stånd.

Det är emellertid icke tillräckligt med en vanlig handelsuppgörelse med det stora ryska riket. Därefter böra följa underhandlingar om fullt politiskt erkännande av den nuvarande ryska regimen, vilket i sin tur bör efterföljas av en faktisk fredskonvention. Det skulle vara det allra bästa svaret på den agitation, som nu bedrivits, att man alltid skall betrakta Ryssland såsom den gamla arvfjenden, och på den framskyntande gamla Systerbäckspolitiken, som därvidlag kommit till uttryck.

Ifråga om det ekonomiska tillståndet här i landet skulle det vara skäl i att med ett par ord beröra en sak, som visserligen omnämnts, men som jag anser ej blivit tillräckligt betonad. Här har redan omtalats, hurusom vår handelsbalans under förra året visat ett underskott, d. v. s. ett importöverskott av över 200 miljoner kronor. Nu skulle därom kanske icke vara så mycket att säga, om vad som importerats varit nödvändighetsvaror av sådan beskaffenhet, att de sedermera kunnat ytterligare förädlas här i landet och därigenom direkt ökat arbetsmöjligheterna och i sin tur exporten, eller om det endast rört sig om *nödvändiga* förbruksartiklar. Men det är ett faktum, att bland denna mängd importerade varor finnas till ganska betydande belopp mer eller mindre rena lyxvaror, vilka för det första ej alls äro nödvändiga för folket och för det andra den stora massan av folket varken kan eller vill begagna, utan endast äro förbehållna det fåtal här i landet, som på grund av slumpens makt sitta inne med tillräck-

ligt kapital att kunna använda vilka lyxvaror som helst. En föregående talare var också inne på detta kapitel, och han menade, att man icke kan eller vill vidtaga några »väldsåtgärder» i detta avseende för att tvinga folket till en förnuftig hushållning. Ja, detta kan mycket starkt ifrågasättas, när vårt folk av allt att döma ekonomiskt sett befinner sig i en ganska prekär ställning, då vi förbrukat det överskott vi hade från kristidsåren. Nu äro vi inne på ett deficit på ett enda år av över 200 miljoner kronor genom ökad import utöver exporten. Under sådana förhållanden kräves det allvarligare åtgärder, genom vilka man *tvingar* människorna att leva på ett förnuftigt sätt. Det är ingen stor fråga för det svenska samhället, att vår överklass skall hava tillfälle att på detta sätt ge ut hundratals miljoner kronor för lyxvaror för att därigenom försämra vårt lands ekonomiska ställning, men där kommer man fram till en fråga av grundläggande betydelse. Det kräves nog allvarligare åtgärder än vad den nuvarande eller någon annan borgerlig regering kanske vill eller kan tillgripa, ty om man tillgriper allvarliga åtgärder på detta område, kommer man i konflikt med sina egna, och det är självklart, att det vill man icke. Det är på detta område, som den nuvarande samhällsordningen och dess speciella förfäktare visat den allra största brist på förmåga att konsekvent reda upp de nuvarande förhållandena.

I samband härmed kan det nog vara skäl att peka på ett annat missförhållande, nämligen den alltmer tilltagande spritsmugglingen. Det är ett faktum, att spritsmugglingen utbreder sig på ett sådant sätt, att den utgör en fara för hela det svenska folket; det är inte bara det borgerliga samhällets lagar, som sättas ur funktion, så att man blivit oförmögen att upprätthålla gällande lagbestämmelser, utan det medför också en ofantlig fara på de fysiska, ekonomiska och andliga områdena, om denna trafik på detta sätt får fortfara. Men det är också ett betecknande moment för den borgerliga samhällsordningen, att så snart man kommer in på ett område, där det för individen gäller att i någon mån lägga band på sin njutningslystnad eller de vanor, som man tidigare lagt sig till med, är det omöjligt att få gällande lagar respekterade. Jag väntar icke, att denna regering i högre grad än någon annan skall kunna skära respekt för nu gällande lagar, men särskilt på detta område skulle det kanske vara skäl i att man gör någonting.

Man har här talat om en hel del detaljer i den framlagda staten, men jag skall icke närmare ingå på dem; jag vill nu endast uppehålla mig vid ett par punkter.

Här talas i den framlagda staten om, att man vill ytterligare minska dyrtidstilläggen. Herr Möller var även inne på den frågan, och jag kan säga det samma, som herr Möller sade, dock med den skillnaden, att jag redan förra året påtalade det sätt, varpå man då gick till väga genom att pruta 33 miljoner kronor på statstjänarnas dåvarande dyrtidstillägg. Herr Möller förklarade visserligen detta då vara väl motiverat, men något som jag dock för min del anser mig böra bestrida. Den väg, man här är inne på, anser jag synnerligen farlig att i längden fortsätta på. Visserligen förstår jag, att det är mycket bra för en finansminister att hava statstjänarnas dyrtidstillägg som budgetsregulator, ty det är alltid något, som man kan taga till i sista hand. Har man kalkylerat ihop budgeten, men det, såsom fallet varit i år, fattas 10 à 12 miljoner kronor — i föl uppgick bristen till 33 miljoner kronor — då har finansministern i sista hand att tillgripa den åtgärden att skära bort så mycket av dyrtidstilläggen, att han klarar det hela. Det är visserligen sant, att svenska folket är ett tålmodigt släkte, och jag tror, att statstjänarna äro de icke minst tålmodiga, men i alla fall finnes det en gräns, varöver man *ur ren klohetssynpunkt* icke bör gå, när det gäller godtycke mot vissa samhällsgrupper. Ty det är självklart, oavsett vilken ställning man än anser, att statstjänarna böra intaga i avseende å löneförhållanden, att man icke bör behandla dem på detta godtyckliga

Statsverks-
propositionen.
(Forte.)

sätt det ena året efter det andra och säga, såsom egentligen sker, att de skola få vad som blir över. Det är självklart, icke minst ur borgerlig synpunkt, att det bör vara en »riksregering» angeläget att förhindra, att den uppfattningen gör sig gällande, att denna grupp samhällsmedlemmar, som är lika nödvändig och viktig som vilken annan samhällsgrupp som helst, behandlas godtyckligt, utan det bör väl ändå finnas någon norm och grund, efter vilken ersättningen för dess arbete skall utgå.

Jag skulle även beträffande den allmänna besparingstendens, som gör sig gällande i den av finansministern framlagda staten, i likhet med vad övriga talare framhållit, vilja säga, att sparsamhet i dessa tider naturligtvis är ofrånkomlig, men nog förefaller det, som om man här drivit sparsamhetstendensen så långt, att den som upprättat riksstaten antingen haft en ovanligt pessimistisk syn på förhållandena eller att han haft en särskild avsikt här bakom, nämligen att ställa det så, att man vid nästa riksdag skulle hava något rikligare statsmedel att tillgå för underlättande av någon fråga, som man då ville ha fram, eller någon fråga, som här i år kan komma att föreligga till behandling, och kanske det icke är utan, att den så kallade militära försvarsfrågan här redan kastar en skugga framför sig. Jag skall icke nu i detta sammanhang ingå på denna sak — den kommer ju att behandlas längre fram — men jag vill såsom en allmän mening uttala, att antagligen kommer det svenska folket, det vill säga *det arbetande folket* i vårt land, även denna gång att påtrugas en lösning av den s. k. försvarsfrågan, som det ingalunda, såsom näst föregående talare ville göra gällande, kan vara fullt solidarisk med. Ty det är ett faktum — det skola vi icke blunda för — att man har från de s. k. militärvivarnas sida under hela den gångna tiden förstått att förfara på ett taktiskt sett synnerligen skickligt sätt. Jag behöver blott erinra, hurusom, när liberalerna 1911 lade fram ett program, som gick ut på att beskära de militära utgifterna, och ställde till med en storartad utredning, det resulterade i — *1914 års härordning*. Det blev sannerligen icke någon besparing. Nu ha sedan dess andra inslag tillkommit. Det skulle nu bli en lösning av sådant art, att folkets breda lager, efter allt vad det fått uppleva under världskriget, verkligen också skulle få göra sin mening gällande. Den saken tror jag icke på. Jag tror icke, att över huvud taget den arbetande klassen i landet har intresse av eller vill vara med om en lösning av försvarsfrågan, förrän den fått klart för sig, *vartill det militära försvaret skall användas*. Jag väntar mig då den allmänna frasen, att det naturligtvis skall användas för att skydda landets oberoende, de många hemmen och kojorna, lika väl som slotten. Detta är en vacker fras, som i verkligheten icke har så synnerligen mycket att betyda. Ty i alla fall är det väl så, att den nuvarande samhällsordningen är byggd och vilar på kapitalets makt över människorna, i stället för att kapitalet borde vara en tjänare. Det är det utmärkande draget och grunden för hela den nuvarande samhällsordningen, och så länge detta är fallet, har icke det arbetande folket anledning att vara med om att över hövan satsa till ett militärförsvär, som ytterst går ut på *att skydda den bestående samhällsordningen*, vilande på kapitalets allenahärskande ställning, och det har aldrig garanti för, vartill detta försvar i övrigt kan komma att användas. När det såväl på industriens som jordbrukets område arbetande folket en vacker dag tar landets ledning i sina händer, har det möjligen anledning att tänka efter, på vilket sätt det kan behålla ledningen i sina händer. Ty så optimistiska äro vi sannerligen inte på min kant, att vi numera anse det onödigt för arbetarklassen under några förhållanden att tänka på att, om vi komma i denna nya ställning, vi hava både rätt och plikt att försvara den framgång vi kunna komma att åtnjuta. Men det inträffar icke, förrän det arbetande folket kommit att övertaga samhällets ledning, och då kommer man också fram till det underlag för

det militära försvaret eller vad man nu vill kalla det, som eventuellt vid den tiden kan behövas för att tillbakalå de angrepp, som alldeles säkert då komma att göras från deras håll, vilka fått lov att lämna en del av de privilegier, som de under århundraden innehåft.

Jag väntar mig, såsom sagt, icke något av den nuvarande regeringen, men jag skulle dock i detta sammanhang vilja uttala en önskan i en så ömtålig fråga som t. ex. asylrättsfrågan. Jag menar, att asylrätten icke bör göras alltför illusorisk, såsom den nuvarande regeringen gjort genom att kringskära denna rätt och såsom polismyndigheterna i ännu större utsträckning gjort genom att under det sista året på ett partiskt sätt gå till väga mot personer, tillhörande en viss politisk partiriktning, som man ansett sig kunna förfara med hur som helst. Jag väntade mig icke, att nuvarande regering skulle helt bortse från sina politiskt högerfärgade synpunkter, men jag anser, att för en riksregering, som den utger sig för att vara, det är nödvändigt att tillse, att en så ömtålig och värdefull sak för övrigt, som asylrätten är, icke tummas på, så att den blir fullständigt illusorisk.

Jag skulle även med några ord vilja beröra en fråga, som tidigare varit föremål för omnämnande i dag och som helt naturligt är av ganska stor betydelse och av alldeles särskild betydelse, om jag ser saken från den synpunkten, att den nuvarande regeringen borde behjätta denna fråga i alldeles särskilt hög grad. Jag syftar på den jordbrukande befolkningens ställning. Med uttrycket jordbrukande menar jag då närmast dem, som själva bruka sin jord och genom sitt arbete vinna sin utkomst därav; jag menar naturligtvis icke sådana jordbrukare, som driva sitt jordbruk mera per telefon. Jag skulle vilja säga, att när den nuvarande regeringen kom till, var det, som jag tidigare har framhållit, huvudsakligen på grund av förhållanden på den liberala riktningens sida, men den tillkom även på grund av bonderepresentanternas åtgörande, och alldeles särskilt har detta markerats därigenom, att en bondeförbundsrepresentant tagit säte och stämma i regeringen såsom handelsminister. Såsom en föregående talare erinrat, avslutade denne representant sitt anförande under förra årets remissdebatt med orden: »Intet är som väntans tider.» Det visar sig emellertid, att väntanstiden för hans del icke blev så lång, efter vad man kan konstatera i dag. Emellertid är det ett faktum, att vår nuvarande bondeorganisation direkt slutit upp och spänt sig för den kapitalistiska högerns regeringsvagn samt understöder den regering, som nu har ledningen här i landet. När det från bondehåll klagas över jordbrukets betryckta läge, är detta en fullkomlig sanning. Jag känner så pass mycket till det området, att jag är den förste att erkänna, att det är svårt icke blott för industriarbetarna utan även för de verkliga jordbrukarna, d. v. s. dem, som för sitt uppehälle äro beroende av eget arbete för vinnande av utkomst från jorden. Dessa senare befinna sig i lika betryckt ställning som de förra, det är icke tu tal om den saken. Men, mina herrar jordbrukare och speciella representanter för jordbruket, skulle jag kunna få en upplysning från eder sida, huru det kan komma sig, att ni, om ni överhuvud taget känner er egen klass' historia och vet, att den jordbrukande klassen under alla gångna tider fört en förtvivlad kamp icke bara emot storkapitalet utan även mot ämbetsmannabyråkratien, och det icke blott i vårt land utan över hela världen, hur kommer det sig, att ni till den grad glömt edra egna föregående, glömt, med vilka ni närmast ha gemensamma intressen, för att under senare tid sluta upp vid sidan av storkapitalets representanter? Tro ni, att dessa blivit sådana änglar, att de vilja skapa om förhållandena och göra dem mera drägliga? Det är förvånansvärt att finna, att den nuvarande bondeorganisationen, som säkerligen tillkommit på något konstlat sätt, kan fullständigt bortse från det faktum, att icke blott i detta nu industriarbetarna äro föremål för utsugning från arbetsgivarnas och storkapitalets sida, utan att detta även i lika hög grad är fallet

*Statsverks
propositionen.
(Forts.)*

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

med bondeklassen, d. v. s. den bondeklass, som icke går under benämningen av bondepatroner. Jag erinrar om sådana fall som t. ex. Äglösaaffären eller om den auktion, som förrättades för några månader sedan uppe i Ängermanland, då en storkapitalist råkat i ekonomisk misär och fick överlämna alla sina tillgångar till konkurs, och hurusom denne under sig hade närmare 200 arrendatorerbönder, och när hans tillhörigheter gingo under klubban, följde dessa arrendatorer med och inropades av en bank här i landet. Det är det sätt, varpå kapitalet här fortfarande uppträder. Huru kunna då representanter för den verkligt jordbrukande klassen till den grad bortse från var de egentligen höra hemma med sina intressen, att de ställa sig solidariska med storkapitalet och ämbetsmannabyråkratien, som under århundraden varit denna klass' värsta fiender. Att samtidigt med detta åstadkommes ett synnerligen skärpt motsatsförhållande mellan industriarbetarna och jordbrukets arbetare, är ganska förklarligt. Jag erkänner att man från arbetarhåll hitintills måhända betraktat arbetarrörelsen allt för ensidigt från industriarbetarnas synpunkt, men detta ha jordbrukarna största skulden till, därför att de i stället för att söka kontakt med dem, som ha intressen gemensamma med deras egna, d. v. s. de övriga arbetarna, i stället allierat sig med arbetarnas uppenbara fiender. Det skall bli intressant att se, i vilken mån den nuvarande regeringen med direkt stöd av bondeorganisationens representant inom densamma, verkligen kan lösa den uppgift, som den skulle ha, nämligen att söka förbättra den jordbrukande klassens läge. Jag för min del håller före, att det är ogörligt, därför att industriens och jordbrukets arbetare hava gemensamma intressen och de senare aldrig haft och aldrig komma att få gemensamma intressen med vårt lands överklass, vare sig storkapitalet eller ämbetsmannabyråkratien.

Jag skulle sålunda från dessa utgångspunkter vilja komma fram till, att det gäller icke så mycket att prata om *vilka personer*, som skola sitta i en regering, utan det avgörande härvidlag är, *vilka förutsättningar som finnas för en politik, som i verklig mening tillvaratager arbetarklassens intressen*. Förutsättningen härför fanns icke förut, därför att en hel del av dem, vilka bort stödja den då sittande regeringen, som åtminstone sade sig vilja föra arbetarklassens talan och även gjorde det i en hel del fall, svek och i stället allierade sig med regeringens och arbetarnas uppenbara motståndare. Det återstår då, såvitt jag kan förstå, ingen annan lösning, än att industriens och jordbrukets arbetare på något sätt måste finna varandra till gemensam kamp mot det allt mer och mer framstormande storkapitalet, som nu håller på att undan för undan ödelägga världen, och innan det jordbrukande folket får klart för sig, var det med hänsyn till sina intressen närmast hör hemma, är det självklart, att det ej heller har möjlighet att få sina intressen vederbörligen tillgodosedda. Den omständigheten, att bondeförbundet slutit upp till högerns sida har också medfört, att då det blir fråga om reformer för jordbrukets vidkommande, man aldrig haft annat att peka på än förhöjda tullar, förhöjda tullar och ännu en gång förhöjda tullar. Det är självklart, att de övriga arbetarna här i landet måste på det bestämdaste opponera sig emot en sådan väg, därför att den knappast hjälper den jordbrukande befolkningen, men däremot stjälpur hela den övriga arbetarklassen i landet. Ha icke jordbrukets representanter ett ögonblick reflekterat på, vad som skulle kunna vinnas för jordbruket, om de i största möjliga utsträckning kunde undandraga sig storkapitalets väldiga tryck, som de nu måste bära? Ha de icke reflekterat på, vad som borde göras för att få en mera skälig ersättning för vad de frambringa, utan att priset för de konsumerande i betydande grad ökades? Med andra ord, ha de icke reflekterat på, att man här hos oss liksom i andra länder bör försöka komma fram till en förnuftig organisation i fråga om försäljningen av jordbruksprodukterna och avskaffande av en del mellanhänder, som nu i många fall få en större del av betalningen än den, som kommer jordbrukaren-producenten till godo? Så-

vitt jag kan se, är det *på den vägen* man har att söka förbättra ställningen för jordbrukets vidkommande. Det går icke att tänka sig, att jordbrukarnas frälsning skall komma genom allians med storkapitalets representanter och ämbetsmannabyråkratien, som alltid varit de fiender, som bondeklassen alltid haft att bekämpa.

Om jag sålunda, herr talman, till sist skulle be att få i korthet sammanfatta vad jag sagt, skulle jag hålla före, att vi nu framför allt icke längre kunna blunda för den omständigheten, att det var på grund av den oklara politiska ställningen här i landet, dels på grund av oklarheten inom arbetarklassen själv och dels på grund av liberalernas hållningslöshet som vi fingo den nuvarande regeringen, och under sådana förhållanden blev denna kanske det naturliga uttrycket för den förvirrade ställningen på det partipolitiska området. Det är således nödvändigt för det första att försöka tillskapa *en annan plattform*, en plattform för *en verklig arbetarregering*, som i medvetandet om att ha ett stöd i hela den stora massan av arbetare inom industriens och jordbrukets område skall känna sig tillräckligt stark för drivande av en politik, som i sak utgör ett tillmötesgående av alla de krav på reformer, som framförts här i dag och som skulle kunna ytterligare utökas, avseende det ekonomiska, socialpolitiska och alla övriga områden. Där har man att söka förutsättningen för, att vi skola komma ur det virrvarr, som i hela världen för ögonblicket gör sig gällande. Därvidlag är framför allt nödvändigt, att särskilt det arbetande folket, på vilket område det än må arbeta, gör klart för sig, att det har gemensamma intressen, som det bör tillgodose mot den gemensamma fienden. Det må icke inbilla sig att det ligger någon verklighet bakom det vackra talet om nationell samling, som ju låter vackert i högtidliga ögonblick, och att några verkliga intressemotsättningar icke finnas. Man skall icke låta lura sig av detta tal, så att man icke vidtager åtgärder, som visa sig vara nödvändiga. Vi måste komma i håg, att man skapar icke något underlag för verklig utveckling framåt mot ett folkets välde här i landet genom att inbilla sig, att det icke finnes motsättningar. Det finnes motsättningar men det är endast frågan, om det skall vara *folkets flertal* som skall diktera landets politik, eller om det fortfarande, trots allt demokratiskt genombrott skall vara *ett fåtal*, som med kapitalet såsom hävstång skall innehava *den verkliga makten*.

Herr Petrén, Alfred: Herr greve och talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet för att beröra en fråga, vars lösning är av intresse för tusen sinom tusen hem och för fattigvårdssamhällena landet över. Jag syftar på vår sinnessjukvårdsfråga. Anledningen till, att jag vid detta tillfälle berör denna fråga, är den, att det i statsverkspropositionen icke finnes ett ord angående anskaffandet av nya hospitalsplatser, trots det att en mycket stor del av de sinnessjuka i vårt land på grund av bristen på dylika platser sakna ändamålsenlig vård. Det förhåller sig nämligen så, att ännu icke mer än cirka 10,000 platser finnas på statens sinnessjukanstalter, medan antalet sinnessjuka, som äro i behov av anstaltsvård, torde uppgå till cirka 18,000, motsvarande 3 pro mille av befolkningen.

Visserligen är det sant, att ett par tusen sinnessjuka ha god vård å de av landsting och kommuner anordnade sinnessjukhusen, men antalet vårdbehövande sinnessjuka, för vilka sjukvård icke kan beredas, uppgår dock till åtskilliga tusental. Att många av dessa sinnessjuka äro omhändertagna på ett sätt, som icke är värdigt ett civiliserat samhälle, därom får man alltsomoftast en påminnelse genom dagspressen, vars upplysningsverksamhet på detta område är all heder värd.

Den nuvarande regeringen har också under sin första regeringstid visat sitt intresse för sinnessjukhusvårdsfrågans lösning. Sålunda anbefalldes Kungl.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Maj:t sistlidne juni medicinalstyrelsen att upprätta och före den 15 september 1923 inkomma med plan för ett successivt utförande av de nyanläggningar samt om- och tillbyggnadsarbeten, som befundes erforderliga för den statliga sinnessjukvården. Någon sådan fullständig plan är emellertid icke möjlig att uppgöra, förrän man sett resultatet av de utav Kungl. Maj:t igångsatta underhandlingarna mellan staten och Stockholms stad angående stadens övertagande mot visst vederlag av staten av vården av alla i staden hemmahörande sinnessjuka. Ty klart är ju att, om en sådan överenskommelse skulle kunna komma till stånd — motsvarande förslag är för övrigt väckt även i fråga om Göteborgs stad — så bleve det antal platser, som staten själv behövde anskaffa, väsentligen reducerat.

Emellertid hemställde medicinalstyrelsen i en sistlidne september till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse, däri dessa synpunkter anfördes, att med hänsyn till den stora bristen på hospitalsplatser — en brist, som endast till en mindre del kommer att bli fylld genom Hälsingborgs hospital — Kungl. Maj:t dock måtte till årets riksdag framlägga proposition rörande trenne byggnadsfrågor, nämligen om anordnande av en sinnesslöanstalt å Hultsfreds gamla lägerplats, om uppförande av två paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital och om uppförande av en specialanstalt för asociala manliga sinnessjuka vid Strängnäs hospital.

Vad sistnämnda byggnadsfråga beträffar, är utredningen rörande densamma ännu icke färdig, varför framställning i frågan icke kunnat upptagas i statsverkspropositionen. Däremot hade man på grund av regeringens tidigare ådaga lagda intresse för sinnessjukvården kunnat vänta, att de två övriga byggnadsärendena, i fråga om vilka medicinalstyrelsen hemställt om proposition till denna riksdag, blivit upptagna i statsverkspropositionen.

Att icke anslag av Kungl. Maj:t begärts för realiserande av förslaget att anordna en sinnesslöanstalt å Hultsfreds lägerplats, synes mig från flera synpunkter anmärkningsvärt. Sålunda skulle genom detta förslags realiserande för en relativt ringa kostnad ett par hundra nya platser komma till sinnessjukvården tillgodo, då anstalten i första hand är avsedd att mottaga de sinnesslöa, som nu vårdas å hospitalen, vilka därigenom fingo ett motsvarande antal platser lediga för sinnessjuka. Vidare har utredningen, huruvida någon av de gamla lägerplatserna lämpligen kunde användas för sinnessjukvård, igångsatts på anmodan av dåvarande chefen för civildepartementet, och då förslaget nu legat färdigt sedan år och dag tillbaka, hade man ju kunnat vänta, att framställning i frågan i år icke skulle saknas under femte huvudtiteln.

Vad så beträffar frågan om nya paviljonger vid Östersunds hospital, ligger den frågan så, att redan 1918 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t beviljade 880,000 kronor för detta ändamål, därav 200,000 anvisades på extra stat i budgeten för 1919. Följande riksdag, 1919 års riksdag, anvisade för detta ändamål 300,000 kronor på extra stat för 1920. Då det emellertid senare befunns, att byggnadernas uppförande skulle draga en vida större kostnad, än som ursprungligen beräknats, beslöt Kungl. Maj:t, att med byggnadsföretaget, som icke var påbörjat, skulle tillsvidare anstå, och vid samma riksdag begärde Kungl. Maj:t, att 350,000 kronor av de sålunda anvisade medlen skulle få användas till fullbordandet av Strängnäs hospital. Denna framställning blev också av riksdagen bifallen. Av de till ifrågasatta nya paviljonger vid Östersunds hospital anvisade medlen äro sålunda alltjämt cirka 150,000 kronor disponibla.

I sin hemställan, att ärendet måtte föreläggas denna riksdag, anförde medicinalstyrelsen, att det sålunda disponibla beloppet vore tillräckligt för nästa budgetår. Då ärendet icke är omnämmt i statsverkspropositionen, hoppas jag, att förklaringen därtill är den, att Kungl. Maj:t, vid det förhållandet att något

anslag icke behöver begäras för nästa budgetår, finner sig kunna gå i författning om arbetets igångsättande, utan att frågan behöver underställas denna riksdags prövning.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Behovet av hospitalsplatser för Norrland är emellertid ingalunda tillgodosett med den ifrågasatta, och, som sagt, av riksdagen redan en gång beslutade utvidgningen av Östersunds hospital. Det har också i anledning av en vid 1912 års riksdag beslutad skrivelse, huruvida icke ökat antal hospitalsplatser skulle kunna anskaffas *även* genom utvidgningar av befintliga hospital, uppgjorts förslag till utvidgning av bl. a. Piteå hospital. Sedermera har emellertid medicinalstyrelsen kommit till den uppfattningen, att den ifrågasatta utvidgningen av Piteå hospital icke vore tillräcklig för att fylla övre Norrlands växande behov av vårdplatser och därför i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställt att frågan om Piteå hospitals utvidgning måtte få förfalla, då det för övre Norrland behövdes ett helt nytt hospital, som lämpligen borde förläggas till Västerbottens län. Det är väl också i sin ordning, att när nu sydligaste Sverige får sitt stora hospital i Hälsingborg, man i fortsättningen närmast tänker på övre Norrland, som med hänsyn till de stora avstånden är i behov av ett hospital i varje län. Därtill kommer, att inom fattigvårdssamhällena i Västerbottens län — det län, som nu saknar hospital — i allmänhet icke finnas några som helst resurser för omhändertagande av vårdbehövande sinnessjuka. Det vore därför i hög grad önskvärt, om Kungl. Maj:t inom en snar framtid ville anmoda medicinalstyrelsen att verkställa utredning rörande lämpligaste platsen för anläggande av hospital inom Västerbottens län och att uppgöra förslag till en sådan anstalt. Det finnes nämligen inga skäl att dröja med utredningen i denna för övre Norrlands fattigvårdssamhällena så viktiga fråga, då det under alla förhållanden kommer att behövas ett nytt hospital för övre Norrland, oberoende av huru de nämnda underhandlingarna med Stockholms stad komma att utfalla.

Nu inser jag till fullo, att den, som under nuvarande statsfinansiella situation yrkar på ökning av utgiftsstaten, också kan anses skyldig att giva anvisning, varifrån medlen skola tagas. Härtill är jag emellertid i detta fall också i stånd. I det under fjolåret avgivna betänkandet med förslag till ny sinnessjuklagstiftning har nämligen pekats på en utväg att få medel till anskaffande av ökat antal platser för sinnessjuka. I detta betänkande har sålunda föreslagits, att vårdavgiften i lägsta betalningsklassen skulle sättas till en tredjedel av vårdkostnaden, medan den med nuvarande beräkningsgrund, enligt vilken den skall motsvara kostnaden för endast födan, numera, till skillnad mot vad som förut var förhållandet, blivit avsevärt mindre. Genom den sålunda föreslagna höjningen av vårdavgiften i lägsta betalningsklassen skulle erhållas en betydande minskning i statens utgifter för hospitalens driftkostnader. Användes nu denna besparing i stället till nya hospitalsbyggnader, skulle därigenom lösningen av vår sinnessjukvårdsfråga i hög grad påskyndas. Och både den humanitet man är skyldig sjuka, vilka icke kunna taga hand om sig själva, och hänsynen till såväl de sinnessjukas anhöriga som samhället kräver, att man icke låter denna fråga försumpas utan gör kraftiga ansträngningar att få den samma löst inom en icke alltför avlägsen framtid.

Då jag nu har ordet vid detta tillfälle, kan jag till sist icke underlåta att fästa uppmärksamheten på ett uttalande i statsverkspropositionen, som tyder på, att det provisorium, som 1921 års lönereglering inom statsförvaltningen kan sägas innebära för en viss grupp av tjänstemän, kommer att ytterligare förlängas. Vid denna lönereglering beslöts, att alla de tjänstemän, som tillhörde den s. k. sekreteraregraden, tillsvidare skulle placeras i 15:e lönegraden, men den sedermera företagna närmare utredningen av dessa tjänstemäns lönefråga har, enligt vad jag förspott, givit till resultat, att av ifrågavarande tjänstemän, 170 till antalet, borde 71 uppflyttas i högre lönegrad, nämligen 2 till 17:e och

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

69 till 16:e lönegraden. Rörande detta ärende har i statsverkspropositionen följande anförts:

»Huruvida förslag i ämnet hinner utarbetas till innevarande års riksdag, synes ovisst, men lärer i varje fall den uppflyttning i lönegrad, som för vissa tjänsters del torde ifrågakomma, ej böra träda i tillämpning förrän från och med ingången av juli månad 1925.»

Det ligger i sakens natur, att ett så långt ytterligare uppskov med justeringen av 1921 års lönereglering skulle väcka förstämning hos de tjänstemän, vilka redan under ett par år uppburit lägre lön än vad som vid närmare utredning befunnits vara rätt och skäligt. Jag hoppas därför livligt, att det blir möjligt för Kungl. Maj:t att framlägga proposition i ämnet redan vid innevarande riksdag.

Friherre Adelswärd: Herr greve och talman, mina herrar! Även jag har liksom så många andra icke kunnat undgå observera den likhet som förefinnes i många avseenden i läget nu och för tio år sedan. Och det kunde ju vara frestande att göra vissa jämförelser med anledning av den och med anledning av det meningsutbyte, som då ägde rum mellan den dåvarande statsministern och den som nu är det. Men jag skall icke göra det. Min kollega i dåvarande Staaffska ministären har nyss haft ordet och redan berört den sidan av saken och gjort en intressant jämförelse, såsom herrarna hade tillfälle höra.

Jag kan ju tillåta mig erinra, att herr Trygger från den tiden och den dåvarande finansministern hava åtskilliga gemensamma minnen, men jag vill icke riva upp gamla obehagliga minnen. Den nuvarande statsministern och jag hava länge sedan börjat glömma mycket av vad som hände på den tiden. Jag vill i detta sammanhang endast uttala den mycket naturliga tillfredsställelsen över att finna, att de riktlinjer, som jag och mina meningsfränder då liksom nu omfattade, i så många avseenden nu även omfattas av våra dåvarande motståndare.

Men det finns särskilt för mig anledning att göra en annan jämförelse, nämligen mellan den statsreglering jag då hade äran frambara och den statsreglering, som nu ligger på kamrarnas bord. Jag skall emellertid genast säga, att jag för min del icke vill utöva kritik på det sätt, varpå vid det tillfället kritik utövades mot mitt förslag. Jag åsyftar icke alls att nu söka anledning till anmärkningar. Jag skall i stället giva mitt erkännande åt den sparsamhet, som präglar det föreliggande budgetförslaget och som efter mitt förmenande är nödvändigt och som har genomförts, såvitt jag kan finna, på ett sätt som är värt allt erkännande.

Jag skall icke ens, såsom en del talare gjort, göra anmärkning på den till synes väl försiktiga beräkningen av inkomsterna. Jag erinrar mig, att, bland mycket annat, blev även jag klandrad för liknande förfaringsätt. Men jag tror fortfarande, att den finansminister som iakttagit sådan försiktighet står sig bäst och att det icke minst i det nuvarande finansiella läget är riktigt och klokt att göra så försiktiga beräkningar, som finansministern här gjort. Ty vad framtiden innebär är nu mer än någonsin svårt att bedöma. Det är därvidlag endast en erinran jag vill göra, och det är den, att jag uttalar en förhoppning om, att det faktum, att inkomsterna äro synnerligen försiktigt beräknade, icke måtte locka riksdagen att begagna sig härav för att gå andra vägar och göra beräkningarna på ett mindre försiktigt sätt.

Om jag då går till en jämförelse mellan budgeten för tio år sedan och den nuvarande, är allra först att observera det förhållandet, att en krona då var icke detsamma som en krona nu. Vill man göra jämförelser måste man först korrigera beloppen så, att siffrorna komma att representera samma värden. Jag räknar med ett indextal nu av 175, varigenom jag i alla fall kommer

på den säkra sidan. Och gör jag det, skall jag finna, att då de verkliga utgifterna i 1914 års budget, som jag här talar om, upptogs till i runt tal 215 miljoner, skulle de i den nuvarande statsregleringen motsvara ett belopp av 376 miljoner. De verkliga utgifterna i den statsreglering, som nu ligger framför oss, uppgå emellertid till 575 miljoner i runt tal. Det visar sig således en ökning i utgifterna under denna tioårsperiod eller, om man så vill med hänsyn till budgetårets omläggning kalla den, elvaårsperiod, vilket senare kanske strängt taget är riktigare, och denna ökning uppgår till ett belopp i runt tal av 200 miljoner, vilket med andra ord visar, att den årliga ökningen i medeltal skulle vara 20 miljoner, d. v. s. efter noggrann beräkning något över 5 % per år.

Jag skall nu icke för att icke bliva för lång, ingå på, huru denna ökning av utgifterna fördelar sig. Jag skall inskränka mig till att säga, att på kulturbudgeten i vidsträckt bemärkelse faller en ökning av 115 miljoner, d. v. s. över hälften av den totala ökningen, medan på nionde, tionde och elfte huvudtitlarna kommer en ökning av 40 miljoner. Sedan komma låneräntorna med en ökning på 36 miljoner; till den saken skall jag i ett senare sammanhang återkomma.

Jag vill nu bara omnämna, såsom varande av ett visst intresse, att det som procentuellt ökats mest, fastän dessa utgifter relativt sett icke äro så stora, är riksdagsutgifterna, nämligen med 1,600,000 kronor, samt att vidare utrikesdepartementets budget ökats med 1,400,000 kronor, medan försvarskostnaderna ökats med allenast 1,200,000 kronor. Jag har icke varit i tillfälle att, vilket nog skulle vara av ett visst intresse, räkna efter vad detta gör i procenttal, men med den kännedom jag har om dessa riksstatstitlar kan jag säga, att denna ökning i utgifterna för riksdagen och utrikesdepartementet är högst betydande procentuellt sett, medan utgifterna för försvaret äro förvånande litet ökade. Såsom en kuriositet må nämnas, att efter samma beräkningsgrund skulle första huvudtiteln, eller hov- och slottsstaterna, uppvisa en *minskning* av 1,000,000 kronor.

Som sagt utgör den totala ökningen fem procent per år av hela ökningen under hela den period, jämförelsen avser. Jag vill erinra om att före kriget, bland annat vid de stora beräkningar över framtidens budgeter, som gjordes av första försvarsberedningen, utgick man från en normal ökning, d. v. s. en inre utsvällning av budgeten med fem procent per år. Ökningen är således icke så betydlig med hänsyn till det förändrade penningvärdet, och man kommer dock till det resultatet, att statsutgifterna för närvarande äro relativt taget höga. Och likvisst hava ju dock obestriddligen besparingar till synes så långt som möjligt blivit gjorda och icke blott i denna utan redan, såsom herrarna erinra sig, i fjolårets budget.

Om man vidare jämför årets budget med fjolårets, finner man det förhållandet, att minskningen i de verkliga utgifterna på 12,000,000 kronor ungefär motsvaras av nedsättningen i dyrtidstilläggen, som uppgå till samma belopp. Denna nedsättning må man, såsom många gjort, gärna betrakta såsom ett ont, och det gör jag också, men jag vill tillägga, att jag tror, att det är ett nödvändigt ont.

Det vore frestande att göra en annan jämförelse, och undersöka huru mycket som av den totala utgiftsökningen kommer på de egentliga utgifterna för statsförvaltningen. Denna uträkning har jag emellertid icke haft tid och tillfälle att verkställa — den är nämligen ganska vidlyftig. Men det veta vi i alla fall, att under det sista decenniet har ökningen på detta område varit oerhörd stor. Nya ämbetsverk hava tillkommit, en mängd nya tjänstemän tillsatts och gamla ämbetsverk hava utökats. Alltså kan man tryggt säga, att den stora ökningen är nog till väsentlig del att hänföra till utgifterna för den

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

egentliga statsförvaltningen. Och det är så mycket säkrare, att så är förhållandet, om man tänker på, att en nytillsatt tjänsteman betyder icke en ökning i budgeten av bara hans lön, utan därmed följa många andra utgifter, som jag icke behöver närmare angiva. Jag tror, att man tryggt kan säga, att när man ökar med en tjänsteman, ökar man utgifterna, icke bara med hans lön, utan med ett belopp, som uppgår till dubbla lönen.

Om jag skulle söka draga en slutsats av denna jämförelse, vill jag säga, att oaktat denna utgiftsstat även relativt sett är hög, har det ändå icke varit möjligt att i väsentlig mån göra några större besparingar på densamma. Det är nog så, att huru målmedvetet Geddesyxan än går, räcker det icke med att hugga kvistarna i toppen av träden, utan i många fall måste man nog hugga vid roten. De små besparingar man hittills tänkt sig och redan gjort räcka icke; de synas icke mycket i budgeten och äro icke till fyllest. Det är icke nog med, att göra inskränkning i fråga om enstaka tjänstemän; man måste gå mycket längre. Man får vända sig mot och söka klämma ihop statsförvaltningen, som svällt ut för hastigt och som enligt min mening är för stor. Man måste rikta sig mot organisationen i dess helhet och tänka sig indragningar icke blott av enstaka befattningar utan av både avdelningar och byråer, kanske t. o. m. av hela ämbetsverk.

Jag skall tillåta mig anföra ett exempel på, huru jag uppfattat denna sak och hur dessa utvidgningar gått till. Jag kommer mycket väl ihåg från den tiden, innan jag var i riksdagen, då det i den s. k. lantbruksriksdagen diskuterades, huru nödvändigt det vore att få en lantbruksstyrelse, emedan man icke hade något jordbruksdepartement och därför ej heller någon representant för jordbrukets intressen i regeringen. Och detta argument anfördes också både av regering och riksdag, och resultatet blev inrättandet av en lantbruksstyrelse. Jag minns, hurusom man under en senare tidsperiod, då jag själv hade mer tillfälle att deltaga i ärendena, ansåg nödvändigt, att de sociala ärendena fingo någon representation inom statsförvaltningen; det var nödvändigt att bilda en socialstyrelse, ty de sociala ärendena hade ingen representant i regeringen. Och så fick man socialstyrelsen. Och det dröjde icke heller så förfärligt länge, förrän vi fingo ett jordbruksdepartement, och slutligen fingo vi även ett socialdepartement. Vi hava således uppnått detta, att vi hava ett departement för vardera slaget av dessa ärenden, men styrelserna äro kvar, och de äro kvar, icke såsom de ursprungligen voro, utan även de hava högst betydligt utvidgats. Jag vill icke närmare ingå på frågan, i vad mån i dessa fall en minskning skulle kunna göras, men jag har velat anföra exempel på, huru det gått till att få hela statsförvaltningen att svälla ut med därav följande direkt och indirekt ökade kostnader. Jag kan icke annat än uttala den meningen rent generellt, att jag tror, att det är så, att åtskilligt dubbelarbete och mångskriveri existerar, som utan skada för samhället och statsförvaltningen skulle kunna minskas. Nu senast har i den offentliga diskussionen riktats tanken på en sådan här våldsam operation som jag antydde, då man talat om, att handelsdepartementet skulle kunna indragas. Jag vill genast säga, att jag icke delar den meningen, att det är den vägen man skall gå. Jag skall nu emellertid icke ingå på skälen för denna min uppfattning. Man kan i alla fall icke värja sig för det intrycket, att det är ett svaghetstecken om man finner en ny organisation, som genom grundlagsändring så nyligen införts, inom så kort tid vara obehörlig. Men jag tror emellertid icke, att så är förhållandet. Detta hänger mycket nära tillsammans med en sak, som offentligt diskuterats, nämligen frågan om handelsavdelningen i utrikesdepartementet och den s. k. informationsverksamheten därstädes. Jag tror, att man har illa valt ett tillfälle till indragning, om man tar bort handelsdepartementet och låter handelsavdelningen vara kvar.

För att visa, huru svårt det är, att få igenom indragningar som röra ämbets-

verk, vill jag anföra ett annat exempel som jag läst om i tidningarna och där det gällde en indragning, som angick stuteriöverstyrelsen och vilken enligt styrelsens mening skulle vara rent av upprörande. Det var fråga om indragning av en stambok för hästaveln. Det förefaller en utomstående åtminstone, som om ett sådant behov skulle kunna fyllas på annat sätt, och som om det icke skulle vara farligt att göra en sådan indragning. Det är klart, att alla indragningar äro svåra att göra, oändligt mycket svårare än att göra utvidgningar. Naturligtvis kommer det att möta mycket skarpt motstånd från energiska och intresserade tjänstemän, som givetvis se dessa saker mot en bakgrund, begränsad av väggarna i deras tjänsterum, och som icke hava förmåga att se sakerna i stort. Därför komma svårigheterna att bliva oerhört stora, när det gäller att åstadkomma någon verklig minskning, som synes i budgeten. Härvidlag får man väl dock erinra sig vad som i andra länder sker och måste ske i långt större skala, än här kan bliva fråga om. Jag tror jag kan säga, att det hjälper icke att gå fram med Geddesyxan i dessa fall, utan jag tror, att vi få lov att skick efter Gedde själv för att få en reform igenom!

Jag skall slutligen tillåta mig göra en jämförelse, som rör frågan om låne-medlen och vår lånepolitik. Gör man en jämförelse mellan de två statsregleringar jag nyss talade om, skall man finna, att i årets statsreglering äro låne-medlen upptagna till 37,000,000. Men därtill bör rätteligen läggas en post bland i anspråk tagna kapitaltillgångar å i runt tal 5,000,000, varigenom det verkliga beloppet lånemedel torde kunna angivas till 42,000,000 kronor. Detta motsvarar på några 100,000 kronor när samma belopp, som förekommer i 1914 års riksdags stat. Gör man samma omräkning på grund av kronans ändrade värde, som jag här förut tillåtit mig göra, skulle detta lånebelopp år 1914 motsvara 73,000,000 kr. nu, d. v. s. att låne-medlen i 1914 års riksstatsförslag voro upptagna till i runt tal 30,000,000 mer än i det nu föreliggande statsförslaget. Om man jämför vad låne-medlen utgöra i procent av hela utgifts-staten, visar det sig, att de för 1914 uppgingo till 11 procent av samtliga utgifter och nu uppgå till 6 procent. Detta innebär ju en betydlig minskning. Jag talade nyss om den ofantligt stora höjningen i utgifterna per år för betalande av låneräntor. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att man enligt min mening icke kan säga, att Sveriges statsskuld är särskilt stor eller behöver inge några större farhågor. Ser man på belastningen per individ, kommer man ned till ett belopp av 274 kronor per individ, vilket torde vara det lägsta i något europeiskt land och även understiga motsvarande siffror i Förenta staterna och övriga utomeuropeiska länder. Jag vill således icke göra gällande, att det ligger någon synnerlig fara i den statsskuldsättning, som hittills förekommit, så mycket mer som de pengar, som influtit till dessa lån, till väsentlig del använts till produktiva ändamål, churu, som vi veta, dess värre nu icke räntebärande och antagligen knappast heller förrän i en mycket avlägsen framtid så räntebärande, att de kunna täcka låneräntorna.

Tillåt mig att i detta sammanhang erinra om en gammal regel, som förr följdes av riksdagen, men som riksdagen nu tycks ha övergivit. Det var den, att man vid anslag, till särskilt järnvägarna, för att taga ett exempel, icke tog av låne-medlen till anläggningar, som uppenbarligen icke kunde bli räntebärande, utan man lät åtminstone en del av kostnaderna täckas av anslagsmedel i sådana fall. Nu är förhållandet det, att vi år efter år bevilja stora belopp av låne-medel till järnvägsföretag, som icke blott icke äro eller kunna beräknas bli räntebärande, utan som dessutom uppenbarligen komma att lämna direkt förlust på driften. Man tycker, att det vore önskligt, att riksdagen ginge tillbaka till sin gamla grundsats därvidlag och icke beviljade låne-medel till sådana företag. Om det ifrågasattes, att man skulle bestrida stora kostnader för nya landsvägar med låne-medel, skulle man tycka, att det vore något alldeles orim-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ligt, och därvid är dock att märka, att man i så fall inte sedan skulle få några driftkostnader att betala. Men när det gäller byggande av järnvägar, tycker man, att det inte gör någonting att bevilja anslag av lånemedel, som sedan ligga och tära och som dessutom föra med sig den olägenheten, att de försvåra förräntningen av statens järnvägar i deras helhet och därigenom hindra fraktnedsättningar.

Men varför jag nu velat yttra något om upplåningen är, att den av andra orsaker kan vara ganska allvarsam. Jag har med ledning av statsrevisorernas berättelse gjort en sammanställning över de anslag av lånemedel, som riksdagen redan beslutat men som ännu icke äro upplånade. Enligt statsrevisorernas berättelse uppgå anslagna lånemedel till de affärsdrivande verken till ett belopp av 175 miljoner kronor, och därtill komma av andra anledningar redan förskjutna lånemedel till ett belopp av 20 miljoner, varför beloppet i runt tal blir 200 miljoner kronor. Härtill måste emellertid, som också statsrevisorerna påpeka, läggas ett belopp av 50 miljoner kronor, utgörande visserligen icke i stat ännu upptagna anslag av lånemedel men sådana, som på grund av beslutade företag inom de närmaste åren måste upptagas som anslag i riksstaten av lånemedel. Vi äro därmed uppe i ett belopp av 250 miljoner kronor. Häri ha icke inberäknats till exempel lån till ostkustbanan, lån till en del utlåningsfonder o. s. v., som man icke kan i detalj beräkna, och dessutom måste vi räkna med anslag av lånemedel, som denna och de närmaste riksdagarna oundgängligen måste komma att bevilja. På detta sätt kommer jag upp till ett belopp av 350 miljoner kronor, som under de allra närmaste åren måste upplånas för statens räkning.

Man kan icke undgå att här hysa vissa farhågor med hänsyn till svårigheterna att genomföra denna upplåning, i varje fall på rimliga villkor. För att bedöma den frågan måste man betrakta den internationella lånemarknaden. Som vi veta, är denna icke och kan icke rimligtvis komma att bli annat än dålig under de närmaste åren. Rörelsen ligger nere, kapitalbildningen är liten, och lånebehovet är ofantligt stort hos en mängd andra stater. Och vad beträffar den svenska lånemarknaden är det visserligen möjligt, att den har rum även för den högst betydliga upplåning, som sålunda förestår, men däruti ligger den faran, att om staten för sin upplåning tar i anspråk det lediga kapitalet, så kommer antagligen en brist att uppstå för de lånebehov, som ovillkorligen skola uppstå. Då, som man hoppas, industrien och näringarna snart komma i rörelse och utvidgas igen, behöva de naturligtvis öka sitt rörelsekapital och få behov av lån. Ett ansträngande av den svenska lånemarknaden för statens räkning skulle således komma att föra med sig svårigheter för industrien och näringarna.

Jag vill sluta med att framhålla, att det, såvitt jag förstår, även när det gäller statsregleringar och möjligheten att på ett lyckligt sätt genomföra sådana i framtiden, gäller att se till, att handeln och näringarna uppblomstra och bereda nya möjligheter till beskattning. Det är sålunda, såvitt jag förstår, icke nog — för att kunna se framtiden med lugn till mötes på det ekonomiska området — med att iakttaga den allra största sparsamhet. Vi måste rikta alla våra ansträngningar på sådana åtgärder, som gör det möjligt att åstadkomma dessa statsregleringar och få dem att balansera, d. v. s. först och främst uppmuntra näringslivet, så att det må komma i ny blomstring, i all synnerhet vår exportindustri, och söka bidra till att återupprätta det internationella ekonomiska livet, att få vårt skattetryck minskat samt först och sist att få arbetsfred.

Herr Rosén: Herr talman! Regeringen har utifrån fått många lovord för den sparsamhet, som lagts i dagen i den nu framlagda statsverkspropositionen. Jag tror emellertid, att belåenheten kommer att bli något mindre, så snart

man får bättre tillfälle att överblicka, på vilka punkter sparsamheten inriktats.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Det skulle icke förvåna mig, om man tror, att åtskilliga miljoner sparats genom beskringar i förvaltningen, ty den nuvarande statsministern har ju vid många tillfällen i kammaren visat, att han är mycket intresserad för utgiftsminskning just på detta område. För ett par år sedan uttalade herr Trygger i remissdebatten nödvändigheten att beskära de talrika ämbetsverken. »Därigenom skulle statsutgifterna», sade han, »befrias från att betungas av stora belopp, icke blott till löner och arvoden utan även för lokaler och övriga utgifter för en skara funktionärer, som egentligen icke göra annan nytta än öva skriverier, som göra landet påmint om deras tillvaro.» Jag trodde, att när vi hade en statsminister, som hyste en sådan uppfattning, vi skulle få se ofantliga beskringar i statsförvaltningen, men jag måste säga, att jag har blivit ganska besviken. Sparsamheten har inriktats på andra punkter.

Jag kan icke underlåta att nämna ett par ord om hushållningen på ett par punkter. Jag vet, att en hel del av herrarna kanske tycka, att det är småsaker, och pressen tycker det åtminstone. Men när man ser småposterna sammanlagda, verkar det kanske annorlunda. Under den tid jag varit med i statsrevisionen, ha vi ju åtskilliga gånger gjort anmärkningar på förbrukningen av medel för skrivmaterialier, expenser och dylikt, och särskilt ha revisorerna slagit ned på utrikesdepartementet. Om man med ledning av riksräkenskapsverkets nyss avlämnade budgetredovisning lägger ihop hur mycket som anslagits till angivna ändamål för första halvåret 1923 och hur mycket som förbrukats, så finner man, att riksdagen anslagit 1,800,000 kronor men att det förbrukats 2,800,000 kronor på ett halvt år. Man överskred sålunda dessa, som man tycker, var för sig rätt obetydliga anslag med ett så avsevärt belopp som 1,000,000 kronor på ett halvt år. År 1921 gjordes av statsrevisorerna anmärkning mot utrikesdepartementets hushållning på detta område, och man utlovade då bot och bättring. Riksdagen underströk mycket kraftigt angelägenheten av att det iakttofs sparsamhet men höjde samtidigt utrikesdepartementets anslag för detta ändamål till 275,000 kronor för halvåret. Hur hushållade man då med detta belopp? Jo, man förbrukade 562,000 kronor eller mer än dubbelt så mycket, som anslags, fast riksdagen bestämt sagt ifrån, att det måste hushållas. Nu utlovar ju finansministern, att det skall bli beskringar och undersökningar. Ja, det har riksdagen sagt många gånger och finansministrarna också. De senare ha lovat, att det skall bli bättre, men det fortgår som förut. Man överskrider anslagen, hur mycket man behagar.

Det finns andra områden, där riksdagen uttalat sig för beskring av utgifterna. År 1912, således för tolv år sedan, skrev riksdagen till Kungl. Maj:t och anhöll, att inskrivningsförrättningarna skulle förenklas, bland annat i syfte att åstadkomma större sparsamhet med statens medel. Såvitt jag vet, har ännu ingenting gjorts under dessa tolv år för att minska utgifterna. Och vad får man nu se? Jo, att försvarsministern begär, att riksdagen trots den situation, som råder, skall höja anslaget för inskrivnings- och mönstringskostnader från 525,300 kronor, som nu utgå, till 1,150,000 kronor, alltså mer än en fördubbling trots den statsfinansiella situationen.

Det förefaller ibland, som om det verkligen saknades vilja att skära ned utgifterna på håll, där det dock finns möjligheter att göra beskringar. För ett par år sedan gjorde statsrevisorerna en beskrivning över inskrivningsnämndernas »krokiga» resor. Dessa herrars resekostnader uppgingo det året till 770,000 kronor. Nu beräknas de komma att kosta 300,000 kronor. Det vore ju lyckligt, om revisionsberättelsen på den punkten åstadkommit, att resorna blivit något »rakare» och något billigare.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Medan jag håller på med fjärde huvudtiteln, vill jag påpeka, att försvarsministern i vissa fall begärt höjda anslag och i andra fall säger sig vara tvungen att begränsa sina anslagskrav till nu utgående belopp. I enstaka fall förekomma ju sänkningar.

Sparsamheten har inriktats på helt andra områden. Kommunikationsministern föreslår en kraftig beskäring av väganlagen. Han föreslår också i något fall skärpta villkor för anslagen. Beträffande ett anslag uttalas, att några nya vägföretag icke böra igångsättas; det gäller speciellt Norrland.

Jordbruksministern föreslår en väsentlig minskning av åtskilliga poster. Anslaget till avdikningar i Norrland, förut över en miljon kronor, strykes alldeles bort. Avdikningar få ske med bestridande av medel från några kvarvarande besparingar.

Anslaget till kolonisationen minskas ganska avsevärt. Möjligen sammanhänger det med den nyss av en svensk framlagda planen att kolonisera Sydamerika. Jag vill fästa uppmärksamheten på att det i denna kolonisationsplan ingick, att man skulle upplåta kolonaten, först sedan man byggt järnvägar och vägar. Men här i landet skall man bygga kolonaten först och sedan någon gång i den blå framtiden möjligen bygga järnvägar och vägar — ja, det blir väl aldrig.

Anslaget till fraktlindring för kalk nedprutas till mindre än en tredjedel av nu utgående belopp.

Anslaget till kurser i trädgårdsskötsel — det gäller ju icke många tiotusental kronor, men det är dock ett ganska betydelsefullt anslag — har strukits helt och hållet med hänsyn till nödvändigheten att spara på statens medel. Det är en säregen omsorg, som herr jordbruksministern hyser för den näring han företräder.

Utgifterna för kapitalökning ha avsevärt beskurits, och även på detta område är det framför allt Norrland som drabbas. Betydande besparingar, som uppstått på anslag för arbeten i Norrland — det har uppstått besparingar! — tagas nu i anspråk för arbeten på andra håll i landet.

Statsfinansiella skäl åberopas av kommunikationsministern för nedläggande av en av riksdagen beslutad och nu pågående järnvägsbyggnad i Norrland. Men den dyra ombyggnaden av Stockholms centralstation och vad därmed sammanhänger skall pågå. Den beröres icke av de statsfinansiella skälen. Där åberopas ett kontrakt. Ja, Norrland har visserligen icke kontrakt på sina järnvägsbyggnader, men det har litat på att när riksdagen har beslutat en sak, skulle det beslutet betyda någonting. Den tron får man kanske lov att överge. Friherre Adelswärd, som är järnvägsfullmäktig och nyss talade om att de nya järnvägarna icke bliva räntebärande, kan kanske upplysa oss här i kamraren om hur stor avkastning det kommer att bli på ombyggnaden av Stockholms centralstation eller på de 10 miljoner, som nedlagts för liknande ändamål i Malmö, eller på dubbelspären o. s. v.

1920 års riksdag skrev till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida och på vilket sätt en lagstiftning eller andra åtgärder kunna åstadkommas för att i möjligaste mån motarbeta den oregelbundna arbetstillgången med därav följande arbetslöshet och för riksdagen framlägga det förslag, var till utredningen kunde föranleda. Skrivelsen grundades på en motion. Riksdagen fann syftemålet med denna vara behjärtansvärt och av stor socialpolitisk betydelse. En jämn fördelning av arbetstillfällena och en stabilisering av arbetsmarknaden vore en fråga av stor nationalekonomisk betydelse, skrev riksdagen. Det fanns ingen reservant, och det förekom ingen debatt i kamrarna, varför man kan säga, att riksdagen i detta avseende var enhällig. Då regeringen nu föreslår, att pågående arbeten skola nedläggas eller begränsas.

varigenom arbetslösheten kommer att ökas, så måste jag säga, att det är ett högst egendomligt svar riksdagen får på sin framställning av 1920. Rättvisligen måste dock sägas, att den föregående regeringen, som ju särskilt ömde för arbetarna, slog in på den vägen och att den nu sittande regeringen endast går vidare på samma väg. Det är dock något egendomligt, att staten, när det är goda tider, skall utföra nya och dyrbara företag, men när det är dåliga tider och den enskilda företagsamheten icke kan bereda sysselsättning åt arbetarna, som därför måste tas om hand med nödhjälpsmedel och understöd, skall staten ingenting göra. Det är en alldeles upp- och nedvänd politik, och planlösheten kan väl knappast bli större.

Finansministern uttalar i statsverkspropositionen, att beskringarna hava skett med oväld. Såvitt jag kan finna, har regeringen minst beskurit anslagen till förvaltningen och mest anslagen till åtgärder, som kunna främja produktionen, och jag måste beklaga, att sparsamhetssträvandena härvidlag i alldeles särskild grad gått ut över Norrland.

Herr statsrådet **Malin**: Herr greve och talman! I debatten ha gjorts några erinringar mot vissa punkter, som beröra socialdepartementet, och jag skall be att i allra största korthet få upptaga dem.

Det har av ett par talare påtalats, att man i socialbudgeten icke upptagit några anslag till fortsatt byggande av hospital. Jag måste medge, att så är fallet, och jag beklagar i likhet med de ärade talarna, att det icke varit möjligt att inrymma sådana anslag, men det beror givetvis på den utomordentligt stränga sparsamhet, som på alla håll måste iakttagas. Det är också att beakta, att det här icke blott gäller kostnader för nyanläggningar utan även högst betydande ökning av driftkostnaderna.

Vad beträffar Hälsingborgs hospital, finnas redan av riksdagen medel anslagna i sådan utsträckning, att några dylika icke behövt begäras i år. Meningen är att fortsätta arbetena på detta hospital i den takt, som statens ekonomi kan medgiva.

En av de ärade talarna har berört ett av medicinalstyrelsen framfört förslag till viss nybyggnad vid hospitalet i Östersund, och eftersom det där verkligen fanns medel, hade han trott, att det varit möjligt att påbörja arbetet under nästa budgetår. Jag vill emellertid meddela att så icke blir fallet. Det belopp, som finnes tillgängligt, uppgår till 160,000 kronor. Detta skulle ha varit tillräckligt för första året, men då hela byggnaden skulle, om jag icke minns fel, kosta omkring 900,000 kronor, har man icke ansett sig i nuvarande ekonomiska läge böra gå in för företagets påbörjande.

Man måste således beklagligtvis förutsätta, att man i varje fall i år icke skall kunna påbörja några nybyggnader. Men vad man däremot anser i hög grad önskligt och därför också igångsatt är uppgörandet av en plan över alla erforderliga nybyggnader och däremot svarande driftkostnader, så att riksdagen kan få en fullständig överblick över vad det verkligen skall kosta att tillgodose hela det behov, som finnes konstaterat. I denna plan ingår också att söka åstadkomma en uppgörelse mellan staten och de större städerna, så att dessa själva skulle övertaga sin hospitalsvård. I detta syfte har det tillsatts vissa förhandlingsdelegerade, som ha påbörjat sitt arbete, och skulle man, som jag hoppas, lyckas komma till ett resultat, skulle därmed ett betydande antal platser på statens hospital bli lediga genom överflyttning till kommunala anstalter. Detta gällde alltså hospitalsbyggnader.

Sedan har en av de föregående talarna — jag tror det var den förste, som uppträdde här — klandrat, att regeringen medgivit sändande av polis till staden Sundsvall, av anledning, som torde vara för alla bekant. Det är riktigt, att regeringen medgivit, att en viss polisstyrka skickats till Sundsvall men det har

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

skett uteslutande i syfte att lämna avlösning åt den där befintliga lokala polisen, som har varit mycket hårt ansträngd av det arbete den haft under de gångna dagarna. Medgivandet är lämnat efter hemställan av länsstyrelsen i Härnösand och efter upprepade konferenser med landshövdingen därstädes, som ju är en mycket lugn och försiktig man. Motivet är givetvis, att när det gäller en samhällelig funktion av den betydelse, som det här ifrågavarande, får man icke taga på sig risken, att den kan komma att upphöra på grund av brist på ordningsmakt. Med detta förfarande är givetvis icke på ringaste sätt någon ställning tagen till själva konflikten. Beträffande denna har jag infordrat en fullständig redogörelse från länsstyrelsen för att med ledning därav se till, vilka åtgärder från regeringens sida kunde befinnas lämpliga att vidtaga.

Herr von Sneidern: Herr talman! I trontalet läsa vi, att omsorgen att i möjligaste mån bringa lättnad i det betryck, som vilar över stora delar av landets jordbrukande befolkning, manar till noggrann prövning av de olika utvägar, som härutinnan kunna erbjudas. I trontalet angives vissa särskilda åtgärder, som böra bli va föremål för prövning, men jag föreställer mig, att man givetvis måste utgå därifrån, att denna prövning bör sträcka sig till alla de åtgärder för jordbrukets väl, som det kommer på herr jordbruksministerns del att svara för. Man har då att gå till nionde huvudtiteln, och när man tar del av den, finner man, att de åtgärder, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har funnit särskilt ägnade att bringa lättnad för det betryckta jordbruket, bestått i en genomgående nedsättning av de anslag, som under många år varit avsedda att lämna stöd och uppmuntran till jordbruket. Jag kan väl föreställa mig, att sådana åtgärder ha varit behagliga för finansministern, men att de icke äro det för landets jordbrukande befolkning, kunna vi vara övertygade om. Det förefaller mig verkligen, som om statsrådet i det uttalande, som jag citerade från trontalet, skulle ha haft ett verksamt stöd i sina ansträngningar att motstå finansministerns krav på detta område och ett skydd mot att han på sätt som skett beskurit nionde huvudtiteln och dess anslag.

Jag skall icke ingå i någon detaljgranskning av alla de irriterande prutningar, som förekomma här på nästan varje anslagspost. Jag vill dock göra en erinran om att dessa anslag icke få betraktas som anslag för icke produktiva ändamål. Jag tror, att många hysa den uppfattningen, att anslag till förmån för jordbruksnäringen i många punkter, som här förekomma, icke skulle ha ett direkt produktivt syfte. Jag tror, att man därvidlag tar fel, och därför tror jag också, att de besparingar, som kunna göras, måhända i många fall icke varit så välbetänkta, just ur den synpunkten, att upprätthållandet av produktionen just i dessa tider är vårt kanske viktigaste spörsmål.

Om möjligen mot något anslag den invändningen skulle vidhållas att det är anslag till ett icke produktivt ändamål, som kan uppskjutas, kan man dock vara enig om att så icke är fallet med anslaget till kalkfrakter, som blivit så strängt som skett beskuret. Om detta anslag står det i statsverkspropositionen, att det är av den stora betydelse, att ett helt inställande därav, synnerligast under nu rådande, för jordbruket bekymmersamma förhållanden, icke kan tillrådas.

Vad har nu herr statsrådet med denna utgångspunkt gjort? Han har begränsat anslaget till att avse frakterna till Norrland: till de södra delarna av landet däremot skall något understöd icke utgå. Med den utgångspunkt, som angivits i herr statsrådets av mig nyss citerade yttrande, skulle därav följa, att enligt hans uppfattning några bekymmersamma förhållanden icke råda för jordbrukarna i de södra delarna av landet. Då jag är livligt övertygad om att han icke är av en sådan uppfattning, får man väl i stället härav sluta, att det önskvärda sammanhanget mellan motivering och hemställan saknas. Det är därför min livliga förhoppning, att man inom riksdagen skall lyckas

åstadkomma det önskvärda sammanhang, som här saknas. Den rätta vägen är väl icke att göra lokala begränsningar i avseende å detta understöd utan i stället att utnyttja den utredning, som herr statsrådet åberopar och som syftar till att åstadkomma sådana bestämmelser, att man med säkerhet kan förhindra det missförhållande, varöver man på sina håll klagat, nämligen att detta anslag eventuellt skulle kunna utnyttjas av de enskilda järnvägarna på ett icke lämpligt sätt.

*Stataverks-
propositionen.*
(Forts.)

Det har emellertid icke varit för att framställa några långt gående anmärkningar mot jordbruksministerns stat, som jag här begärt ordet, utan för att något närmare granska kommunikationsministerns huvudtitel. Denna huvudtitel är ju i viss mån även den en huvudtitel som icke så litet berör jordbruket, och detta av den anledningen, att den kanske viktigaste kommunikationsfråga, som vi för närvarande ha, är frågan om vårt vägväsende, och denna fråga berör på det mest intima sätt vår jordbrukande befolkning.

Efter de skattegrunder, som nu finnas i gällande väglag, är jorden fem gånger så tungt belastad som andra beskattningsföremål. Orsaken härtill var, när lagen kom till, att våra vägar då ansågs vara och även voro huvudsakligen slitna av jordens brukare. Därtill kom — såsom tydligt framgår exempelvis av övergångsbestämmelserna i 1891 års lag — att naturaunderhållet ansågs tynga mindre på jordbruket, än om skatten skulle hava utgått direkt i penningar. Nu hava bägge dessa förutsättningar blivit helt och hållet omkullkastade genom automobilismens segertåg. Nu är det icke jordens brukare, som mest slita våra vägar, utan i stor utsträckning industrien och stadsbefolkningen. Vidare är det icke möjligt att bibehålla naturaunderhållet och den relativa lättnad, som detta bereder jordbruket. Ty för att nu erhålla ett tillfredsställande vägunderhåll är det nödvändigt att övergiva naturaunderhållet och övergå till ett system, enligt vilket alla beskattningsföremål få betala en direkt skatt. På så sätt har bördan blivit synnerligen tung för jordbruket. Vägkassorna övertaga vägunderhållet, och skatten utgår efter den gamla skattegrunden, d. v. s. den kommer att belasta jorden fem gånger så tungt som inkomst. Frågan har varit före två gånger här i riksdagen, men riksdagen har bägge gångerna avvisat de ändringsförslag, som varit framlagda. Man har erkänt, att de nu rådande förhållandena innebära obillighet, men man har icke kunnat enas om några grunder för en rättvis ordning. Jordbrukarna få vänta. Men vad det icke går an att vänta med är underhållet av vägarne. Det tvingar sig med nödvändighet fram. Riksdagen har också på senare tiden försett de tillsynsmyndigheter, som finnas på detta område, nämligen länsstyrelserna och landsfiskalerna, med maktmedel att genomdriva vad som är behövt för vägnarnas underhåll.

Jag såg nyligen i ett pressalster, som tydligen ville vara särskilt bondevänligt, att man där tillrådde bönderna att taga så lätt som möjligt på underhållet ty gjorde man vägarne för bra, skulle det inträffa, att när frågan slutligen kom före i riksdagen om en ny väglag, skulle man icke tillräckligt tillgodose jordbrukarnas intressen, vilket däremot skulle bli fallet, om han hade framför sig ett dåligt skött vägnät. Detta råd var nu synnerligen dåligt. Författaren hade glömt, att de tillsynsmyndigheter, som finnas hava *skyldighet* att se till vägunderhållet och även maktmedel att genomdriva sina fordringar.

Såsom jag sade tvingar sig ett övergivande av naturaunderhållet fram; vägkassorna övertaga vägunderhållet. Detta medför emellertid en tung beskattning. På de trakter i landet, därifrån jag är, har jag funnit, att man vid en sådan övergång mycket lätt kan komma upp till en vägskatt på 30—35 öre per vägfyrek och ännu högre, d. v. s. så pass hög skatt som tidigare endast förekommit i översta Norrland. Då vi veta, att sex öre per vägfyrek betyder i kommunalskatt en krona per bevillningskrona, innebär detta, att enbart väg-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

skatten utgår med ett belopp, som motsvarar en något så när moderat kommunalskatt. Jorden får på detta sätt dubbla kommunalskatter att betala. Men det är icke blott, att denna skatt tynger mycket i sin helhet; den tynger också synnerligen ojämnt. Detta beror på att vägdelningarna delvis äro gamla, att stora förändringar i jordens taxeringsvärden hava inträtt, sedan dessa delningar verkställdes, och även att slitningen av vägarna har förändrats mycket ojämnt. En sakkunnig person har gjort en undersökning i ett vägdistrikt hemma i mitt län och kommit till det resultatet, att av två fastigheter, som nu borde vara likställda, den ena faktiskt kan hava en vägs katt, som är ända till 60 gånger så stor som den andras. Av dessa ojämnheter i vägs katten blir det naturligtvis en given följd, att en del jordbrukare äro ytterst hårt tryckta och söka genomdriva, att vägkassan övertager vägunderhållet, medan andra söka hålla en sådan utveckling tillbaka. Men överhuvud taget torde det vara en strömning mot vägkassornas övertagande av vägunderhållet. Detta är, trots att det medför tunga direkta skatter, den enda goda lösningen för att man för närvarande skall få ett ordentligt vägunderhåll, och därför har man att se denna utveckling med tillfredsställelse, och man har även anledning att uppmuntra den så mycket som möjligt. Av denna uppmuntran, som borde ha legat i statsmakternas intresse, ser man emellertid icke det minsta spår i den sjätte huvudtitel, som nu framlagts.

Ser man på anslagen till vägväsendet, finner man till en början, att kommunikationsministern föreslår, att vägundersökningarna skola delvis bekostas av vägkassan. Förut fingo intressenterna dessa undersökningar gratis, om man undantager, att de voro skyldiga att tillhandagå med hantlangning. Vidare finner man, att kommunikationsministern ställer i utsikt, att statsbidraget till väganläggningar, som hittills har utgått med två tredjedelar av kostnaden, hädanefter skall utgå med *högst* två tredjedelar, så att reduktioner skulle vidtagas för vissa vägdistrikt.

Vad särskilt den första av dessa åtgärder beträffar, har jag för min del rätt litet att invända däremot. Jag tror, att en sådan åtgärd kan vara behöfelig. Man kan endast sätta ett frågetecken beträffande tidpunkten för genomförandet av förändringen, ty det betyder dock ökade utgifter för vägkassorna i deras helhet.

Vad vidare anslagit till väganläggningar och vägförbättringar beträffar, är ju detta faktiskt redan betydligt sänkt. Det sänktes nämligen vid förra årets riksdag från 5 miljoner kronor till 3,6 miljoner kronor och har nu av kommunikationsministern upptagits till endast 3 miljoner kronor. Även detta är givetvis att djupt beklaga.

I fråga om anslaget till vägunderhållet på landet föreslår kommunikationsministern visserligen en höjning, men detta är endast en automatisk ökning av ett förslagsanslag. Bidragen från anslaget skola såsom hittills utgå enligt bestämmelserna i 60 § väglagen, och på grund av de nya väguppskattningarna under nuvarande förhållanden med rådande högre pris blir det naturligtvis större belopp, som måste utbetalas.

I sammanhang med detta anslag är det emellertid en sak, som är att iakttaga. Kommunikationsministern redogör för det sammanträde, som under förra hösten hölls här i Stockholm för dryftande av vägfrågan. Han yttrar därom, att full enighet eller praktiskt taget enighet, tror jag, att han säger. rådde om att det vore nödvändigt, att vägkassorna övertog vägunderhållet, för att man skulle få ett tillfredsställande underhåll. Det är alldeles riktigt men jag vill komplettera denna redogörelse med att erinra därom, att enighet rådde också om att staten borde göra någonting för att underlätta en sådan övergång. Man resonerade därvid om två olika utvägar att göra detta. Den ena utvägen var att upptaga ett gammalt förslag och öka statsbidraget från nu utgående 30 procent

till 40 procent. De, som voro mera pessimistiska och icke trodde på möjligheten av att komma fram denna väg, förordade, att man i stället skulle i största möjliga utsträckning använda automobilskattemedel till vägunderhållet. Vad är då resultatet av dessa överläggningar, och vilket intryck har kommunikationsministern tagit av dem? I fråga om statsbidraget gör kommunikationsministern ett uttalande, som anvisar en helt ny linje. Däri anvisas nämligen den linjen, att man i stället skulle eventuellt *sänka* anslaget. Det är hans uppfattning, huru ett lämpligt understöd i detta fall borde lämnas.

Går man till frågan om automobilskattemedlens användning, finner man ett yttrande av herr statsrådet, som enligt mitt förmenande står i direkt strid med en kungl. kungörelse, som med herr statsrådets egen kontrasignation utfärdades så sent som, jag tror, den 24 november i fjol. I denna kungörelse angives, att automobilskattemedlen skola användas företrädesvis till vägförstärkningar och underhåll av vägar. Dessa båda ändamål äro alltså i kungörelsen sidoordnade, men i propositionen står, att medlen skola företrädesvis användas till förstärkningar och grundförbättringar. Det är ju ingen som vill förneka, att dessa vägförstärkningar och grundförbättringar äro mycket nyttiga, om man har råd att utföra dem. Den vägkassa, som är i ett gott ekonomiskt läge, gör naturligtvis klokt i att utföra sådana förbättringar, ty de komma ju så småningom att underlätta underhållet. Men för det stora flertalet vägkassar, som äro hårt trängda och ekonomiskt dåligt ställda, innebär ju dessa medels användning för sådant ändamål, att de icke blott själva skola sköta sitt underhåll, utan också att de skola släppa till en tredjedel av kostnaden för grundförbättringar å vägar, som dock för det ändamål, för vilket de närmast äro avsedda eller för den lokala befolkningens behov, äro tillräckligt goda. När automobilskatten först påtänktes, var meningen, att väghållarna därigenom skulle få en ersättning för den merkostnad i underhållet, som följde av bilismen. Nu har denna sak så småningom svängts om, så att i detta nu synes det, som om automobilskatten företrädesvis skulle komma att användas till gagn icke för väghållarna utan för biltrafiken. Samtidigt med att vägkassorna således skulle få bidrag till sådana vägförbättringar skulle de återigen genom minskningen i anslaget till väganläggningar, varom jag nyss talade, förhindras att i den utsträckning, som de önska, använda sina medel till bvgående av sådana vägar, som ligga de väghållningsskyldiga varmest om hjärtat.

Det är, som sagt, icke några stora uppmuntringar man finner på detta område i det föreliggande budgetförslaget. Dessa förslag skulle för visso under normala förhållanden vara tillfredsställande eller åtminstone väl diskutabla, och det är min livliga önskan, att kommunikationsministern skall bli i tillfälle att framlägga sina förslag under sådana förhållanden. Men vi leva icke nu under normala förhållanden, allra minst på detta område. Vi leva under en synnerligen svår övergångsperiod, då vi fortfarande ha att tillämpa en föråldrad väglag, medan vi vänta på en ny sådan. Just i denna kritiska tidpunkt har det inträffat, att bilismen trätt fram med den oerhörda fart som skett och kastat över ända alla förhållanden, på vilka den ännu gällande väglagen vilar. Vidare har under denna övergångstid inträffat den svåra jordbrukskris, som just drabbat de beskattningsföremål, vilka i främsta rummet uppbära vägunderhållet enligt den nuvarande väglagen. Under sådana förhållanden har man andra anspråk på behandlingen av dessa ärenden än vad som är fallet under i övrigt normala förhållanden, och jag beklagar, att jag icke i sjetta huvudtiteln på detta område funnit vad jag hoppats att där finna.

Herr statsrådet Ekeberg: Herr greve och talman! Det har meddelats mig, att herr Petré i det anförande, som han för en stund sedan höll här i kammaren, efterlyste ett uttalande angående regeringens åtgöranden och planer i jordfrågan.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Jag skall med nöje begagna detta tillfälle att ge klart besked härutinnan, så vitt mitt departement vidkommer. Då jag icke hade tillfälle att åhöra herr Petréns yttrande, är det mig icke bekant, huruvida hans frågor inriktade sig på vissa speciella punkter, och under sådana förhållanden tillåter jag mig att taga upp frågan i mera allmän omfattning.

Jag skall därvid göra början med skifteslagstiftningen. I början av sommaren gjorde jag en ny undersökning angående möjligheterna att redan vid denna riksdag föra fram denna viktiga och av många efterlängtade fråga. Det visade sig tyvärr vara omöjligt. Emellertid har med ledning av lagrådets på hösten 1922 avgivna principbetänkande ett nytt förslag utarbetats inom departementet. Detta förslag är för närvarande föremål för granskning inom lantmäteristyrelsen, och, om ingenting oförutsett inträffar, torde lagförslaget i ämnet vara att förvänta till nästa riksdag.

Att denna fråga snart får en lösning är av intresse icke blott för dess egen skull — icke blott på grund av behovet av ändrade och mera praktiska bestämmelser om själva jorddelningsväsendet — utan det har också sin indirekta betydelse. Jag skall nämna ett exempel härutinnan. Då nya jordbruk bildas genom avsöndring, är det av vikt, att de avsöndrade områdena frigöras från inteckningar, som vila på stamhemmanen. Detta kan emellertid, såsom varje jurist väl vet, vara en synnerligen invecklad och kostsam historia. Jag har mig bekant fall, då kostnaden uppgått till tusentals kronor — ja, då det varit dyrare att frigöra det inköpta området från dessa inteckningar än att köpa detsamma. Jag har därför haft under övervägande åtgärder för vinnande av lättnader i detta stycke, lättnader som, om mina planer visa sig genomförbara, i vissa fall — de fall, som vi här närmast tänka på, nämligen då det allmänna står som jordförmedlare — skulle kunna bringa ned kostnaderna och besväret till ett minimum. Tyvärr har det emellertid visat sig, att detta förslag står i sådant sammanhang med skifteslagstiftningen, att även det, hur praktiskt viktigt det än må vara, måste anstå, men det kommer naturligtvis, såvitt på min handläggning ankommer, att föras vidare.

I detta sammanhang bör jag kanske också nämna, att jag sökt att efter bästa förmåga fullfölja det initiativ, som den föregående regeringen tagit till utredning av Dalarnas tilltrasslade jordförhållanden. Härvid har det varit utredningens ledare och mig synnerligen angeläget, att denna utredning alltifrån första stund måtte så anläggas, att den må mötas med förståelse och uppbäras av förtroende från ortsbefolkningens sida. Det står nämligen fullkomligt klart för oss båda, att försöket att lösa dessa ytterst vanskliga spörsmål är dömt att misslyckas, om det icke redan från början tydligt säges ifrån, att all skyldig hänsyn kommer att visas allmogens nedärvda åskådningssätt. En första frukt av denna Dalautrednings arbete ligger sedan några dagar redan på riksdagens bord. Det är det lagförslag, som avser att bringa lättnader i formerna för bysamfälligheters förvaltning, ett lagförslag som har tillkommit med tanke närmast på Dalarnas förhållanden men som har tillämplighet och kan bli till nytta för hela landet.

Jag kan tillägga, att, efter vad jag har mig bekant, från samma håll inom kort är att förvänta ytterligare ett förslag, avseende ägostyckningsförhållandena i Dalarna, och jag skall icke underlåta att göra vad på mig ankommer för att främja även denna fråga.

Jag övergår härefter till ett annat spörsmål, nämligen till frågan om en ny lagstiftning angående sättet för upplåtelse av kronojord. Det torde vara bekant, att den förra regeringen till lagrådets granskning remitterat ett förslag till lag om åborätt. Granskningen av detta förslag hade ännu icke begynt, då jag tillträdde mitt ämbete, men jag lät granskningen begynna och fortgå för att först sedan lagrådet hade avgivit sitt utlåtande upptaga frågan till prövning. Jag

kom därvid till den uppfattningen, att den föreslagna åborätten var en något artificiell skapelse, som icke kunde förväntas få så synnerligen stor betydelse i det praktiska livet och som kunde väntas bli mött med ett visst misstroende från den jordbrukande befolkningens sida. Huvudsyftet med lagstiftningen i fråga, nämligen att skapa en möjlighet att för det allmänna säkerställa frukterna av de stora uppoffringar, som från det allmännas sida göras för bildandet av nya jordbruk, anser jag däremot vara av synnerlig vikt. Man bör på allt sätt söka förebygga, att dessa uppoffringar gå till spillo, därigenom att jorden på ett eller annat sätt kommer i rövarhänder. Bland de skäl, som ytterligare tala för att fullfölja arbetet på jordfrågans område just på denna punkt, vill jag nämna önskvärdheten att få det nya lagförslag, som jag ansåg böra utarbetas, granskat av samma lagrådsledamöter, som granskat det förra och som sålunda redan voro förtrogna med ämnet. Därigenom kunde frågan snabbare och bättre befordras till sin lösning, och man skonade lagrådets tid.

Det förslag, som regeringen nu ämnar framlägga i detta ämne, innefattar, hur djärvt det än kan låta, ett försök att ställa ett viktigt avsnitt av jordfrågan vid sidan av striderna mellan skilda politiska riktningar. Den formel för frågans lösning, som regeringen därvidlag vill använda, heter *återköpsrätt*. Återköpsrätten har synts mina kolleger och mig vara ett medel att utan obehörigt ingrepp i köparens intressen garantera säljaren, det allmänna, att det syfte, som med försäljningen avses, verkligen skall vinnas, liksom att tillförsäkra det allmänna möjlighet att i vissa situationer återförvärva fastigheten. Till denna lösning av detta problem har under olika tider hänvisats från skilda håll såväl här inom riksdagen som även från kommunalt håll — jag tänker särskilt på en framställning till Kungl. Maj:t från Stockholms stadsfullmäktige. Jag kan ju nämna några namn. Det ursprungliga initiativet i denna sak, som på så många andra områden av jordfrågan, har tagits av herr Lindhagen, men frågan har efter hand omfattats med intresse av t. ex. herr Lamm, herr Alexanderson och herr Dahl, för att nämna några nuvarande eller förutvarande medlemmar av denna kammare. Att ett lagförslag om återköpsrätt, som så länge varit ett önskemål, icke tidigare blivit framlagt, läser ha berott på att man särskilt på grund av vissa uttalanden i lagberedningens betänkande angående jordabalken antagit det vara förenat med hart när oöverstigliga lagtekniska vanskligheter att lösa denna fråga. Problemet är tydligen att på ett riktigt sätt skilja mellan å ena sidan köparens intresse att få en så säker rätt till jorden, att han vet, att de kostnader och det arbete, han nedlägger, inte äro tillspillogivna, och å andra sidan samhällets intresse att inte se sina uppoffringar i syfte att främja uppkomsten av nya jordbruk, goda och billiga bostäder och andra liknande ändamål mer eller mindre bortkastade. Vid lösningen av denna fråga gäller det att på ett riktigt sätt avväga, dels bestämmelserna om förutsättningarna för återköpsrättens inträde och dels återköpssumman. Särskilt i sistnämnda hänseende kommer frågan på sin spets. Där gäller det att finna en formel för en rättvis fördelning av den värdestegring, som till äventyrs kan hava inträtt. Det vill nu synas, som om det skulle ha lyckats att genom några enkla grepp på ett tillfredsställande sätt lösa dessa svåra problem.

Innan jag lämnar frågan om återköpsrätten, vill jag såsom ytterligare skäl för denna frågas återupptagande nämna, att den har ett gagn och en praktisk nytta, som icke är begränsad bara till det område, där man velat söka lösningen i det nya åborättsinstitutet. Medan lagstiftningen om åborätt tar sikte på jordbrukets förhållanden, har, såsom frågans förhistoria nogsamnt visar, återköpsrätten sitt stora intresse även för städerna. För dessas vidkommande har man därvid haft klart för sig, att detta institut har sin uppgift vid sidan av tomt-rättsinstitutet. På motsvarande sätt låter det nog teoretiskt säga sig, att åborätten på landsbygden kan ha sin mission vid sidan av återköpsrätten. Med den

Statsverks-
propositionen.
(Forta.)

uppfattning jag för min del har angående åborättsinstitutets tvivelaktiga praktiska värde, har jag emellertid trott, att man skulle vinna det viktigaste genom denna nya återköpslag och att man i varje fall borde se, huru denna lag kommer att verka, innan man går vidare.

Härnäst kanske jag bör, till tjänst för dem, som möjligen tänkt motionera i frågan, meddela, att det är regeringens mening att framlägga förslag om förlängning av lagen om förbud mot bolags jordförvärv i södra och mellersta Sverige. Då jag i våras berörde hithörande frågor här i kammaren i ett interpellationssvar till herr Lindhagen, uttalade jag också särskilt mitt intresse för åtgärder i syfte att bereda de jordbrukare, vilka tillhöra arrendatorsklassen, en ställning, som för dem innebär erforderlig trygghet och trevnad. Den frågan har också varit föremål för undersökningar, överläggningar och förarbeten inom departementet, men jag vågar icke lova att till denna riksdag kunna framföra någon proposition i detta ämne.

Härnäst vill jag med några ord återkomma till en utredning angående möjligheten att på frivillighetens väg förvärva jord i enskild ägo för bildande av nya jordbruk och egna hem, vilken också var på tal här i mitt nyssberörda interpellationssvar. Den ifrågavarande utredningen har fullföljts med all energi och nalkas nu sin fullbordan. Jag har här framför mig vissa generalsammandrag av resultatet, och de visa följande totalsiffror för jord, som är utbjuden till försäljning: bebyggd och odlad jord över 82,300 hektar, fördelade på 2,746 gårdar och lägenheter; odlad men obebyggd jord över 8,600 hektar, fördelade på 1,664 områden; odlingsmark över 45,500 hektar. Uppgifterna äro till största delen specificerade såväl beträffande läge som ägoslag. Sammandraget utvisar således arealen, särskilt för tomt och trädgård, åker, ängs- och slättermark, skogsmark och övrig mark. Beträffande odlingsmarken avgives torvmark för sig och fastmark för sig. Såsom sammandraget också visar — jag skall icke trötta med flera siffror —, fördela sig de salubjudna områdena över hela riket. Större delen är dock belägen i Norrland, Kopparbergs län och Bergslagen. Vad priserna angå, har jag från tillförlitligt håll fått mig meddelat, att de i stort sett komma att röra sig omkring taxeringsvärdet. Då nu dessa siffror inom den närmaste framtiden föreligga i fullt färdigt skick, komma de att tillhandahållas jordbruksdepartementets egnahemsbyrå, som i sin ordning kommer att distribuera dem till vederbörande lokala organ för att utnyttjas för det avsedda syftet.

Innan jag slutar, bör jag kanske nämna ett annat ämne, som ankommer på justitiedepartementets handläggning. Jag syftar på vissa åtgärder, som äro avsedda att underlätta jordbrukets kreditförhållanden. I det syftet är under övervägande lagförslag, som skulle möjliggöra spannmålsbelåning i ytterst enkla och praktiska former, utan varans överflyttande och utan att något besittningsförhållande för tredje man skulle behöva etableras. Det är min livliga förhoppning, att det skall bliva möjligt för regeringen att framlägga även denna fråga till riksdagens prövning.

Ja, härmed har jag, herr greve och talman, i stora drag genomgått det arbete på hithörande område, som utförts, sedan jag här i kammaren i våras avgav mitt nyssberörda interpellationssvar. Jag har även omnämnt de viktigare lagförslag i detta ämne, som äro att förvänta från justitiedepartementet. Beträffande regeringens syn på jordfrågan i dess helhet tillåter jag mig att hänvisa till mina uttalanden från i våras.

Herr Pers: Herr talman! Jag blev överraskad att i statsverkspropositionen finna ett uttalande av finansministern om poströrelsen. Han säger sig dela riksräkenskapsverkets uppfattning, att inkomsten av poströrelsen icke bör betraktas uteslutande såsom affärsinkomst. Riksräkenskapsverket har gjort

gällande, att eftersom postavgifterna äro en av riksdagen åtagen bevillning, skulle påläggandet av dessa postavgifter få betraktas såsom ett sätt att utkräva skatt av medborgarna. Jag blev överraskad av detta, därför att det var så olikt allt jag förut hört i den vägen. Jag erinrar mig ett samtal, som jag för åtskilliga år sedan hade med en gammal man, som på sin tid var tillförordnad chef för postverket under några år och hade god kännedom om dessa förhållanden. Det är en man, som många av kammarens ledamöter väl känna, nämligen före detta byråchefen Schlytern. Vid samtal om denna fråga sade han, att han erinrade sig, huru han vid åhörandet av föreläsningar i Uppsala av den dåvarande innehavaren av den Skytteanska lärostolen, sedermera statsrådet Malmström, hade hört den grundsatsen utvecklas, att postverket skulle vara ett kommunikationsverk, som i första hand skulle utvecklas till allt större och större fullkomning för att väl betjäna allmänheten. Vidare att avgifterna skulle sättas så låga som möjligt, för att man skulle få en ökad frekvens, och att inkomsterna endast skulle väl betäcka utgifterna för rörelsen och därpå lämna en rimlig avkastning. När det här sägs, att detta av gammalt skulle ha varit en bevillningssak, motsäger vad jag nu sagt denna uppfattning. Att det kallats för en bevillning och att det dragits in under riksdagens prövningsrätt, det torde ha berott därpå, att riksdagen just ville skydda sig för att taxorna skulle sättas upp, så att regeringen skulle begagna sig av dem såsom skattekölla. Emellertid behöver jag lyckligtvis icke gå så långt tillbaka som till år 1861 för att finna belägg för att den av finansministern uttalade uppfattningen icke delats av riksdagen. Vid 1917 års riksdag framfördes proposition om tillfällig höjning av postavgifterna. Det var första gången i den serie höjningar, som vi nu äro inne på. Propositionen avstyrktes, men utskottet gjorde intet principuttalande. Vid 1918 års riksdag — det var nämligen även då framförd en proposition om sådan förhöjning — yttrade bevillningsutskottet följande: »Härvid torde emellertid oenighet», d. v. s. under 1917 års riksdag, »icke hava rätt därom, att poströrelsen bör drivas så, att dess inkomster med säkerhet täcka dess egna utgifter, ränta å i rörelsen nedlagt kapital inberäknad, utan meningarna synas hava gått isär beträffande spörsmålet, huruvida poströrelsen skall i större eller mindre grad utnyttjas såsom en allmän statsfinansiell inkomstkälla eller icke. 1917 års riksdag ställde sig på den ståndpunkten, att poströrelsen ej skulle utnyttjas i sådant avseende, och bevillningsutskottet för sin del finner ej anledning att hysa annan uppfattning.» Detta uttalande, detta principiellt bestämda uttalande, har sedan upprepats av 1919, 1920, 1921 och 1922 års bevillningsutskott och vunnit riksdagens anslutning. Jag fäster mig särskilt vid denna sak, därför att jag anser, att det skulle vara en högst olycklig väg, om regering och riksdag sloge in på att begagna poströrelsen som skatteutkrävare. Det skulle leda till, att vi skulle få dyra befodringsavgifter och ett dåligt postverk, ty de avgifter, som skulle kunna fås ut på denna väg av var och en, skulle vara så små, att man där anser sig kunna lägga på och låta miljonerna gå in i den stora bunken; och samhället kommer att lida högst väsentligt men av en sådan anordning. Jag tror därför, att detta icke bör gå oanmärkt förbi, och jag hoppas livligt, att riksdagen slår vakt om en sådan ståndpunkt.

Jag vill i sammanhang härmed säga, att postavgifterna enligt min uppfattning naturligtvis böra sänkas, men när man är inne på det ämnet, så bör man utsträcka det sagda att gälla även telegrafverket, och jag tror, att det vore synnerligen lyckligt, om man toge i övervägande att snarast möjligt nedsätta telefonavgifterna. Under kristiden hava telefonledningarna dragits ut på landsbygden i stor utsträckning. Det finnes exempel på bondbyar med ganska små jordinnehavare, småbönder, där telefonen allmänt förekommer. Avgifterna äro nu ganska tryckande. De sattes, när kronan var betydligt mindre värd

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

än nu. Samtidigt har man att betala annuiteter på inledning av elektrisk ström. Samtidigt har kommunen kanske lagt sig ombord med skolhusbyggen, som äro ganska dryga, och samtidigt har i många av dessa trakter skett ecklesiastika löneregleringar, som ha medfört stora kostnader för församlingarna. Jag tror därför, att det vore lyckligt att inrikta sig på att hjälpa, där det kan hjälpas, och därför sätta ned avgifterna så fort som möjligt och i så hög grad som är förenligt med dessa verks sunda och normala affärsdrift, utan hänsyn till att därigenom utkräva penningar i skattehänseende, penningar, som mycket väl kunna behövas men som inte böra tagas på denna väg.

Jag skall begagna tillfället att även beröra ett par punkter i åttonde huvudtiteln. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har ej heller i år upptagit frågan om dövstumundervisningens förflyttande från landstingen till statsverket. Det sker med den allmänna motiveringen, att ekonomien icke tillåter det. Men jag vill hänvisa till, att landstingens ekonomi är också mycket hårt pressad och att den lättnad, som skulle vinnas där, vore synnerligen välkommen. Men därtill kommer, att den utredning om denna saks ordnande, som föreligger, blir föråldrad och tillspillogiven, om icke saken kommer till stånd, innan utredningen blir för gammal.

Vidare har samma statsråd gått förbi riksdagens uttalade önskan, att tillfälle skulle beredas småskollärarynnorna till vidare utbildning för förvärvande av kompetens att bli folkskollärarynnor. Saken är omtalad i förbigående, men jag vill säga, att den här saken förekom icke i det sammanhanget, att man ville avhjälpa den för ett par eller tre år sedan rådande lärarbristen, utan den hade en djupare motivering, nämligen en önskan att höja denna småskollärarekår, att giva den en stimulans att sköta sig och gå vidare, och att åstadkomma en organisatorisk utveckling av dess ställning och möjligheter. Därför vill jag nämna, att denna sak icke borde ha förbigåtts, såsom nu är fallet. Jag tror icke, att man kan säga, att det är några ökade kostnader, som därvidlag skulle stå hindrande i vägen, utan det tycks vara något annat.

Herr statsrådet **Pettersson**: Herr greve och talman, mina herrar! Det var ju att vänta att vid ett tillfälle sådant som detta starka klagomål skulle framkomma beträffande jordbrukets, vår modernärings, ställning, och jag kan ju icke annat än bekräfta, att förhållandena äro sådana man gjort gällande här. Det är ju en klen tröst, att situationen utomlands icke är stort bättre än hos oss. Förhållandet är ju internationellt. Här har ju åtskilliga gånger, särskilt under förra riksdagen, varit åtgärder föreslagna att råda bot på svårigheterna. Men beträffande dessa botemedel ha ju så olika meningar varit rådande, att från statsmaktens sida ännu i stort sett intet kunnat åtgöras. Jag vill då erinra om, vad vi allesammans väl känna till; hurusom dessa spannmålsmarknadssakkunniga, som tillsattes hösten 1922, framkommo med sitt betänkande i januari månad förra året, att detta betänkande utmynnade i ett förslag till utförselbevis, att likväl ingen kungl. proposition framlades, vari detta förslag var upptaget, men det i alla fall kom fram i form av en motion, och hurusom denna motion sedermera avslogs av riksdagens båda kamrar med den huvudsakliga motivering, att utförselbevisen möjligen skulle fördyra mjölet, fördyra levnads-kostnaderna, samt att dessa svåra förhållanden på spannmålsmarknaden vore en mera tillfällig företeelse, som säkerligen skulle så småningom lätta, varjämte anfördes en del andra motiv av större eller mindre betydelse. Det är visserligen sant, att riksdagen då gick på avslag, men samtidigt behandlades under riksdagens sista dagar en motion om lagstadgad inblandning av vete vid förmalning. Motionen handlades av ett sammansatt lag- och jordbruksutskott. Den blev visserligen avslagen, men i motiveringen framhöll utskottet, att en ytter-

ligare utredning angående avsättning av svensk brödsäd var synnerligen behövlig, och uttalade sin förvissning om, att regeringen skulle föranstalta om en sådan i god tid. Jag kan således säga, att jag har haft riksdagens uppdrag att verkställa en förnyad utredning, och jag har ställt mig detta riksdagens uppdrag till efterrättelse samt försökt att göra mitt bästa. Jag har därför med kvarnarna träffat en överenskommelse, vilken ju har klandrats från många håll, och vi ha hört här i dag sägas, att densamma var så gott som av noll och intet värde. Jag tror dock, att man får vänta litet för att se, om så verkligen är förhållandet. Överenskommelsen avsåg nämligen att med absolut säkerhet garantera åtgången av den svenska brödspannmålen, och jag är fullkomligt övertygad om, att avtalet kommer att fylla sin uppgift i detta avseende. Att priserna hittills icke hava varit vad de borde vara, beror icke på avtalet. Att genom ett dylikt avtal upphäva lagen om tillgång och tillfredsställande ordna prisfrågan torde ej vara möjligt. Visserligen skulle det hava varit önskvärt, om man hade kunnat gå något längre, men jag kunde åtminstone icke komma till något bättre resultat. Nu är det emellertid min avsikt att för riksdagen framlägga ett förnyat förslag om införande av utförselbevis.

Herr Petré efterlyste för en stund sedan vilka åtgärder till förbättrad avsättning av brödspannmål, som jag tänkte komma med. Från min sida hade det icke mött några hinder att säga det redan i trontalet, ty min ställning var naturligtvis redan för länge sedan klar och given. Men åtgärderna till förbättrad avsättning av brödsäd inskränkte sig ju icke uteslutande till införande av dessa utförselbevis. Det finns ju även åtskilliga andra åtgärder, som man hoppas få fram här, särskilt då en lånefond för spannmålslagerhus, underlättande av belåning utav spannmål, som justitieministern nyss talade om, och kanske också åtskilligt annat. Jag ansåg, att ett uppräknande av detta i trontalet kunde vara överflödigt, då det under alla förhållanden var min avsikt att omnämna det vid denna remissdebatt.

Det är emellertid klart, att alla sådana här åtgärder, som avse att underlätta för lantmännen att hålla på sin spannmål och själva sköta densamma för att sedan kunna bjuda ut den vid en tidpunkt, då de för densamma kunna få ett bättre pris, verka på lång sikt och förutsätta föreningsrörelse, kooperation, i stor utsträckning, och vi veta ju, hurusom just nu den kooperativa idéen, samslutningsidéen, är nere i en vågdal på grund av de många sorgliga erfarenheter, som lantmännen fått göra under kristiden. Det är att hoppas, att denna rörelse så småningom skall komma på rätt bog igen, men under tiden måste något göras, ty eljest kommer det att bliva allt sämre och sämre. Man kan starkt befara att om ingenting från statens sida åtgöres svårigheterna bliva av konstant natur för åtskilliga år framåt.

Man hänvisar till produktionens omläggning och säger: »Lönar sig ej brödsädesodling, kasta er då in på någonting annat, t. ex. på den animala produktionen!» Ja, det är lätt att säga, men det är icke gjort i en handvändning att ändra sin cirkulation och omlägga hela sitt jordbruk från sädesodling till animal produktion. Vi få t. ex. komma ihåg, att de betesvallar, som böra anläggas, icke få sin fulla bördighet förrän fjärde året, och så är man tvungen att skaffa djur m. m. Det är säkerligen en lång och ekonomisk svår väg att komma fram på, och när man så kommit fram, ja, då kanske priset på de animala produkterna sjunkit ned i en vågdal, och det visar sig fördelaktigast att vända om till sädesodling. En sådan ensidig inriktning av vårt jordbruk måste göra oss dubbelt beroende av utlandet, i första hand beträffande vår brödspannmål och i andra hand med hänsyn till behovet att sälja vårt överskott av animala produkter. Jag har den uppfattningen att här måste göras någonting och göras snart, ty man kan ju lätt räkna ut att så som sädesprisen för närvarande ställa sig på hösten, lönar det sig ofantligt mycket bättre att lägga igen sin jord till

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

mångåriga vallar än att odla höstsäd. Här måste endera dagen fattas ståndpunkt till denna sak, antingen — eller, det borde för många ej bli så lätt att med glatt hjärta lämna brödsädesodlingen åt sitt öde och låta jordbruket utveckla sig mot ensidig foderväxtodling.

Då jag icke anser en sådan utveckling önskvärd och sedan jag undersökt alla till buds stående möjligheter för att råda bot på det tillfälliga nödläget, har jag stannat vid att på nytt framkomma med förslag om utförselbevis.

Nu skulle jag vilja be herrarna att icke överskatta vare sig fördelarna eller olägenheterna av dessa utförselbevis. Låt saken vara vad den i själva verket är, nämligen en ganska mild åtgärd av tillfällig natur för att råda bot på ett svårt och tillfälligt nödläge. Till slut beror det i alla fall på lantmännen själva att genom egen kraft, organisation och anpassningsförmåga söka komma på rätt bog.

Det har också, icke minst inom tidningspressen, förts mycken debatt om ett annat hjälpmedel för att underlätta brödspannmålens avsättning, nämligen importreglering. Avsikten med en importreglering är ju att införa importförbud på spannmål för att sedan genom licenser endast släppa in så mycket, som är behöfligt för vår konsumtion. Beträffande då råg och rågmjöl tror jag, att man kan lämna dem utanför, därför att där täcker produktionen konsumtionen, och det blir till och med ett litet exportöverskott. Möjligen blir det något importöverskott av råg i år, men det beror ju på det särskilda förhållandet, att vår rågskörd i år blivit till stor del mindre välbärgad, och delvis oduglig till människoföda. Beträffande sedan vetemjöl vill jag säga, att en importreglering härav givetvis skulle draga med sig en prisreglering utefter hela linjen, d. v. s. en återgång till kristidsförhållandena, och den utvägen vill man ju icke gärna slå in på, förrän alla andra vägar äro undersökta och befunda oframkomliga. En importreglering av vete möter icke så stora svårigheter eller skulle icke behöva draga med sig så svåra konsekvenser som när det gäller mjölet. I det fallet har man, när man fått något så när reda på den inhemska skörden, endast att räkna ut, huru mycket man behöver importera och sedan utfärda licenser på denna mängd till kvarnarna, varvid man ju bör försöka ett något så när rättvist fördela licenserna på de olika kvarnarna. Men man kan dock icke förneka, att en överenskommelse med kvarnarna beträffande en viss inblandningsprocent eller en inblandningsprocent av tillräcklig storlek fyller samma mål. Man kommer ju lika långt därmed som med en importreglering. Båda åtgärderna garantera, att den svenska spannmålen går åt för vårt eget behov — men de garantera icke stort mera — men det är icke där, mina herrar, som skon klämmer, ty vad vi behöva är ett medel att hindra priset under de första månaderna på hösten och förvintern. Det förhåller sig nämligen så, som vi säkerligen alla veta, att kvarnarna för att kunna konkurrera med det utländska mjölet måste hålla en hög mjölkvalitet. Detta nödvändiggör för dem en avsevärd inblandning av utländskt vete, i synnerhet på hösten, på våren däremot mindre. På hösten blandas vanligen in omkring 60 % utländskt vete och på våren och sommaren 20 à 25 % eller, med andra ord, just vid den tidpunkt, då vi behöva sälja vårt vete, och de största utbuden ske, är kvarnarnas behov av vete allra minst. Jag för min del kan omöjligen finna, att det går att få någon ändring i detta förhållande, ty det är ju absolut nödvändigt för att hålla den utländska konkurrensen stängin, att kvarnarna hålla gott och jämt vetemjöl. Därför måste inblandningskurvan te sig på detta sätt. Om man blandade in mera svenskt vete på hösten, skulle man åstadkomma ett sämre mjöl, och detta skulle kanske i sin tur åstadkomma, att kvarnarna på eftersommaren uteslutande finge förmåla utländskt vete. Det skulle säkerligen sedan bliva ganska svårt att övergå från mjöl av nästan rent utländskt vete till mjöl av blandning med svenskt, och fara är, att vi på det viset bleve bortskämda och

gärna ville fortsätta med utländskt vetemjöl. Det rationellaste sättet under sådana förhållanden är naturligtvis, att lantbrukarna själva hålla på sin spannmål och sköta densamma så, att de kunna bjuda ut den i mån av behov. De kunna i så fall alltid beräkna att få det rätta priset. Detta medel visade sig också effektivt för de lantbrukare, som i fjol höllo på sin spannmål, ty de fingo det rätta priset, och jag är absolut övertygad om, att de lantbrukare, som i år på samma sätt hålla på sin spannmål, också skola få ordentligt betalt. Som det nu är, träffar priset de minst motståndskraftiga, de svagaste och de fattigaste, och det är väl statsmakternas skyldighet att i främsta rummet hjälpa dem.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Man hoppas även att med en importreglering kunna tvinga fram en prisreglering, och det anmärktes mycket beträffande förra höstens kvarnavtal, att bestämmelsen om inblandningsprocenten icke samtidigt var åtföljd av en dylik reglering av priset på vete. Jag har noga undersökt denna möjlighet, och kommit till det resultatet, att något torde kunna vinnas, enär kvarnarna nog kunde tvingas att betala ett skäligt pris för det *löpande behovet*. Men längre kommer jag icke. Det löpande behovet på hösten är emellertid, som jag nyss nämnde, ganska litet och om kvarnarna icke köpa mer än detta, så lättar det på långt när icke marknaden. Det behöver köpas upp avsevärt mycket mera för att icke lagen om tillgång och efterfrågan skall verka i ogynnsam riktning. Men att komma till en uppgörelse med kvarnarna om uppköp för lagring blir svårare. Min övertygelse är den, att en prissättning beträffande den spannmål, som skall köpas upp i förskott till lagring, alltid kommer att bliva ofördelaktig för lantbrukarna. Man skulle ju då söka förmå kvarnarna till spekulation och då kommer in ett sådant moment som prisfall på världsmarknaden, vilket gör att man icke kan neka kvarnarna att å den spannmål, som köpes på detta sätt, få tillgodogöra sig en viss riskmarginal, som avsevärt måste nedsätta priset. Att sedan avgöra vad som köpes för det löpande behovet och det, som köpes i förskott till lagring, blir omöjligt och lämnar obegränsade möjligheter till kryphål. Jag tror icke, att man kommer så synnerligen långt på den vägen.

Vid övervägandet av olika möjligheter har jag därför kommit till det resultatet, att man först och främst på allt sätt bör understödja lantmännen i deras strävan till självhjälp genom ökade belåningsmöjligheter, genom hjälp till lagerhus o. s. v., så att de kunna komma i gång att själva lagra och sköta sin spannmål. Men dessförinnan torde utförelsebevisen vara den väg, som kan bringa den bästa och mesta lättnaden.

Beträffande importreglering på spannmål, särskilt vete, har jag, som förut sagts, den uppfattningen att den kan vara till en viss nytta, men att den icke kan bringa någon verkligt effektiv hjälp, och angående importreglering på mjöl, att den möter så stora svårigheter och kommer att draga med sig sådana konsekvenser, att jag för min del icke vill giva mig in därpå.

Här har under dagens lopp riktats en del anmärkningar mot mig på den grund, att i nionde huvudtiteln allt för stora besparingar och inskränkningar skulle hava företagits. Man har ju särskilt riktat sig mot, att anslaget till fraktlindring för kalk blivit nedsatt från 800,000 till 250,000 kronor. Ja, det är ju klart, att jag icke med glatt hjärta har kunnat gå med därpå, och hade jag icke varit tvungen därtill, hade jag givetvis icke gjort det. Då det emellertid var nödvändigt att göra besparingar, så kunde jag för min del icke hitta på något annat ställe, där det fanns någon verklig klumpsumma att taga, än just där. Jag vill också hänvisa till vad lantbruksstyrelsen har yttrat. Den säger nämligen, att det icke kan förnekas, att man kan ifrågasätta, huruvida icke kalkbruken och järnvägarna tillgodogöra sig dessa fraktlindringar, och att lantbrukarna i högre eller mindre grad bli utan det beräknade stödet. Lantbruksstyrelsen framhåller därjämte, att enskilda järnvägar hava lagt på en

Statsverkspropositionen. hel del tillfälliga banavgifter och fraktavgifter, och att det är troligt, att det är dessa statsbidrag, som möjliggjort sådana tillägg i ban- och fraktavgifterna.
(Forts.)

Herr von Sneidern framhöll, att det skulle vara en liten inkonsekvens mellan mitt yrkande i denna punkt och dess motivering. I motiveringen har jag nämligen sagt, att ett fullständigt upphörande av fraktlindringen för kalk icke skulle vara tillrädligt. Men jag har heller icke föreslagit ett helt upphörande av fraktlindringar. Sådan fraktlindring skulle ju fortfarande tillkomma Norrland och Dalarne, och man kan ju icke förneka, att åtminstone Norrland står i en särställning. Avstånden dit äro ju så oerhört stora, och kostnaderna för frakten på landsvägarna där bliva också enormt stora. Finge Norrland icke någon dylik fraktlindring, skulle detta säkerligen fullkomligt omöjliggöra all användning av kalk däruppe. Då de förnämsta odlingsmarkerna, särskilt i övre Norrland, bestå av mossar, så skulle det säkerligen vara ett hårt slag för hela det norrländska lantbruket, om denna fraktlindring icke finge lämnas.

Ja, jag skall icke upphålla kammarens tid längre, fastän det ju kunde vara på sin plats att beröra åtskilliga andra poster på min huvudtitel, där jag nödgats göra besparingar. Jag tänker bland annat på Svenska vall- och betesföreningen. I det fallet skulle jag gärna velat giva ett något större anslag, om det varit möjligt, ty jag anser, att det finns intet område inom jordbruket, där det är så mycket att göra, och där nedläggandet av pengar skulle vara så tacksamt som just detta. Men även där, liksom på en hel del andra poster, har jag nödgats vika för omständigheternas tvång.

Då tiden nu var långt framskriden och många talare funnos anmälda, hemställde herr talmannen, att den fortsatta överläggningen i förevarande ärende måtte få uppskjutas till aftonsammanträdet.

Denna hemställan bifölls.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades propositionen nr 5, såvitt den angick pensionsväsendet, till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet, propositionerna nr 8, 10 och 11 till bankoutskottet samt propositionen nr 9 till jordbruksutskottet.

Herr *Johansson, Johan Peter*, väckte en motion, nr 21, om anslag till arvodesförhöjning åt lärare vid fortsättningskola.

Motionen hänvisades till statsutskottet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesnämnden.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,56 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 17 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Avgåvos och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 22, av herr *Sandegård*, om anslag till fullbordande av kraftstationen vid Lilla Edet m. m.; och

nr 23, av herr *Ekman, Karl Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts proposition nr 1.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr **Heymau**: Herr talman! Jag anhåller att få fästa herr socialministerns och kammarens uppmärksamhet på riksförsäkringsanstaltens tariffpolitik.

Riksförsäkringsanstalten inrättades, som vi veta, för en del år sedan i samband med tillkomsten av lagen om olycksfall i arbete. Fr. o. m. år 1918 blev denna lag så tillvida obligatorisk, att arbetsgivare därefter ovillkorligen äro skyldiga att försäkra sina arbetare mot olycksfall i arbete. Någon fristående s. k. självförsäkring av arbetare får sålunda numera icke äga rum. Riksförsäkringsanstalten innehar även huvudparten av obligatoriska försäkringar, men vid sidan av anstalten har det under årens lopp uppstått en hel del enskilda, ömsesidiga försäkringsbolag, som jämväl lämna försäkringar mot olycksfall i arbete. Dessa enskilda försäkringsbolag äro emellertid jämlikt gällande lagbestämmelser skyldiga att via statsverket lämna riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet ett förvaltningsbidrag, motsvarande 3 % på influtna premiebelopp.

Riksförsäkringsanstalten intager sålunda inom denna försäkringsgren en ganska stark monopolställning, vilket givetvis också förpliktar anstalten till fullt justa affärsprinciper. Arbetsgivare, som icke hos anstalten visa, att de ha försäkrat sina arbetare i enskilda, därtill särskilt kvalificerade försäkringsbolag, få också sina arbetare alldeles automatiskt försäkrade i riksförsäkringsanstalten, varvid, då det gäller försäkring av arbetsstyrkor om högst fyra personer, premierna för dem utan vidare påföras kronodebetsdeln. Premiesatserna bestämmas, som vi veta, per arbetare och 1,000 kronors årsinkomst.

Min anmärkning gäller nu anstaltens i hög grad olika premiesatser, beroende på om det gäller en större eller mindre försäkringstagare och fullkomligt beroende av huruvida olika riskmoment föreligga eller icke. Granskar man nämligen riksförsäkringsanstaltens statistiska material så finner man, att anstalten vid obligatoriska försäkringar till större arbetsgivare inom så gott som alla yrkesgrupper undantagslöst tillämpar så låga premiesatser, att de vida understiga vunna självkostnadssiffror. Man finner sålunda, att medan exempelvis för obligatorisk försäkring under åren 1918—1920 inom yrkesgruppen malm-brytning med tillhörande anrikning och rostning per 1,000 kronors arbetslön

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

självkostnadssiffran var 22,49, så utgick premien i alla undersökta fall med allenast 11 kronor. Inom gruppen malmförädling var självkostnadssiffran 10,39, men premiesatsen utgick endast med kronor 5,30 — 6,10. — Motsvarande siffror voro för mekaniska verkstäder 7,37 och 3,80. För varv- och skeppsbyggerier 14,19 och 7,60, för brytning och grovhugning jämte krossning av sten 22,37 och 14,45, för tegelbruk 12,49 och 5,70, för träindustri, sågverk, hyvlerier och vedsågerier 14,94 och 6,85, för snickerifabriker 13,36 och 5,30, för trämassefabriker och pappersbruk 12,55 och 7,60, för kvarnrörelse 7,91 och 3,80, för bryggerier, brännerier och vattenfabriker 6,10 och 3,60, för ylleindustrier 8,41 och 2,45, för skofabriker 3,20 och 1 krona, för gummivarufabriker 5,39 och 1,35 etc. Genomsnittliga premiesatserna för dessa större yrkesgrupper utgå sålunda icke ens med halva det belopp, som tre års medelstatistik visar, att försäkringarna i verkligheten kostat anstalten.

Frågar man sig nu: hur täcker då riksförsäkringsanstalten de betydande förluster, som ovillkorligen måst uppstå på dessa större försäkringar? Svaret är ganska förbluffande; det är: förlusterna torde, för så vitt jag kan finna, täckas genom överpremier på de tusentals mindre försäkringarna, och därvid företrädesvis på dem, som sysselsätta mindre än fyra arbetare, varvid premien, som jag nämnde, påföres kronobetsedeln. Det synes särskilt som om det mindre jordbruket i detta hänseende vore föremål för riksförsäkringsanstaltens synnerliga uppmärksamhet. Här gäller givetvis det gamla ordspråket, att »många bäckar små göra en stor å», och de överpremier, som uttagas på försäkringar av landets otal bonddrängar, täcka tvivelsutan en rätt så stor del av de förluster, som anstalten gör på försäkringar av sågverksarbetare, bryggeriarbetare och andra. Detta system att i närvarande tider, då jordbruket befinner sig i en period av stort betryck, låta detta betala premierna för andra yrkesgruppers försäkringar, tvekar jag icke att beteckna såsom otillbörligt.

Premierna för försäkring av lantarbetare äro emellertid icke allenast i och för sig för höga, utan detta missförhållande skärpes ytterligare därigenom, att arbetslönerna, som ligga till grund för premieberäkningen, icke fixeras på grund av föreliggande taxeringsuppgifter, vilket givetvis vore det riktiga, utan beräknas efter vad jag förspott på fri hand av socialstyrelsen, som därvid fastställer lönerna till vida högre belopp än de i verkligheten utgöra. Det märkligaste på den punkten är emellertid, att, om ett olycksfall inträffar, ersättningen icke utbetalas efter den högre av socialstyrelsen fastställda summan, utan efter vederbörandes verkliga årsinkomst, varom i så fall mycket noggranna undersökningar göras.

Som belägg för påståendet att de kronobetsedlarna påförda försäkringspremierna för lantarbetare äro otillbörligt höga ber jag få hänvisa till en notis i tidningen Halland för den 12 december 1923. Den handlar om riksförsäkringsanstaltens premiepolitik i Breareds församling i Halland samt har följande lydelse:

»Riksförsäkringsanstaltens skattesatser ha på många håll blivit utsatta för stark kritik och onekligt är, att de av något skäl ofta visat sig vara oriktiga. Så är, som förut framhållits, förhållandet i denna kommun. Över de avgifter, som uppbyros i 1922 års kronobetsedel, anfördes här en mängd besvär (över 40, om ej notisförfattaren missminner sig), och utom i två fall fingo alla rätt. Till de klagande återsändes de för höga beloppen, som varierat mellan 30 och 5 kronor.

Avgifterna i 1923 års kronobetsedel voro mer resonliga, men även över dem ha några klagomål anförts. Man har därför väckt förslag att anhålla hos riksförsäkringsanstalten, att denna kommun får ett särskilt ombud, som riktigt kunde sätta sig in i frågan och såmedelst hjälpa både anstalten och de avgiftspliktiga.»

Men även inom samma yrkesgrupper tillämpar riksförsäkringsanstalten i hög grad olika premiesatser, beroende på, om vederbörande, som jag nämnde, är en stor eller en liten försäkringstagare. *Statsverkspropositionen.*
(Forts.)

Jag har här i min hand en av riksförsäkringsanstaltens premieuppgifter för år 1923, som gäller ett av landets allra största sågverk. Premien för obligatorisk försäkring för sågverksarbetare är där bestämd till 6 kronor och 85 öre per 1,000 kronors årslön. Så har jag en annan av riksförsäkringsanstaltens premieuppgifter för år 1920, som gäller ett annat mindre sågverk, som endast systerätter 6 à 7 arbetare. Premien är här bestämd till icke mindre än 32 kronor per 1,000 kronors årslön. Efter vad jag förspott, har visserligen det åsyftade mindre sågverket sedermera efter påtryckning fått premien sänkt från 32 kronor till 24 kronor, men mot dessa 24 kronor för det mindre sågverket stå lika fullt alltjämt endast kronor 6,85, eller något mer än fjärdedelen, för det större. Det förefaller mig som om reflexionerna göra sig själva. Riksförsäkringsanstaltens tariffpolitik, att låta det mindre jordbruket, hantverkare och andra, smärre företagare betala försäkringsförlusterna inom storindustrien, är, såvitt jag kan finna, en illojal metod, och den borde så fort ske kan korrigeras.

Jag ber också att få uttala den förhoppningen, att herr socialministern oförtövat ville taga itu med och granska denna sak. Jag hemställer även, att statsutskottet, vid behandlingen av femte huvudtiteln, på djupet ville penetrera denna fråga. Det äskas nämligen under denna titel på extra stat, bland annat, ett förslagsanslag på icke mindre än 1,333,500 kronor för upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet. Det skulle, tycker jag, vara ganska intressant att vinna klarhet i frågan, huruvida icke åtminstone någon del av detta stora belopp på omvägar just användes för att täcka förlusterna på anstaltens större försäkringar.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Jag har vid läsningen av statsverkspropositionen helt naturligt fäst min uppmärksamhet vid anslagen till folkskoleväsendet. Jag försäkrar eder, mina herrar, att det icke är något nöje att uppträda såsom förespråkare för en större sparsamhet i fråga om utgifterna för folkskolan. Det språk, som uti vissa av folkskollärarynas fackorgan föres mot mig och mina meningsfränder, är av den beskaffenhet, att det tydligt visar, att om också folkskolan på senare tid i yttre avseende har betydligt utvecklats, så synes den dock i fråga om verklig bildning snarare hava gått tillbaka än framåt. Ett sådant språk skulle män sådana som en Fridtjuv Berg eller en Hammarlund aldrig hava tillåtit sig.

Årets statsverksproposition går i sparsamhetens tecken, och även åttonde huvudtiteln uppvisar, om man ser på titeln i dess helhet, en minskning i begärda anslag. Men fäster man sig enbart vid anslagsäskandena till folk- och småskolans behov, visar det sig, att här alltjämt begäres ökade anslag. År 1923 begärdes till dessa skolor sammanlagt 47,094,000 kronor, åtskilliga andra folkskoleanslag och dyrtidstillägg oberäknade. I år är motsvarande siffra 50,562,000 kronor, vilket innebär en ökning av anslaget till folk- och småskolan av 3,468,000 kronor. Denna ökning belöper sig till allra största delen på utgifterna för lärarpersonalens avlöning. Och likväl har av ecklesiastikministern på denna punkt utav den summa, som skolöverstyrelsen begärt, avprutats icke mindre än 450,000 kronor. Den ökning av nära 3¹/₂ miljoner kronor, som i allt fall medtagits, har otvivelaktigt till stor del framtvungits av den folkskolepolitik, som föres från skolöverstyrelsens och från inspektörernas sida. De driva fram alltmer dyrbara skolyper, och följden blir allt flera skolbyggen, allt flera lärare och allt högre anslag till avlöningar. Skolbyråkratien har blivit en makt i staten, inför vilken ej blott kommunerna utan även Kungl. Maj:it och riksdagen i många fall måste böja sig. Till stor del orsakas de ökade

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

utgifterna därav, att folkskolan vill allt för mycket gripa om uppgifter, som ej tillhöra denna skola. Folkskolan förfelar sin uppgift, om hon icke koncentrerar sig på det som har värde för livet, sådant det faktiskt lever av det stora flertalet ibland vårt folk. Men den tvångsmakt, som från skolmyndigheternas sida utövas, inriktar sig icke alltid målmedvetet på denna folkskolans egentliga uppgift, utan till stor del på att göra folkskolan allt mer och mer skickad till att övertaga även de högre undervisningsanstalternas uppgifter i största möjliga utsträckning. Därav denna intensiva strävan att överallt införa högre skolformer, att utöka folkskolan med en helst obligatorisk sjunde klass, att göra den sexklassiga folkskolan till bottenskola för den högre undervisningen med bortskärande av de nuvarande allmänna läroverkens två lägsta klasser, att få undervisning i främmande språk införd i folkskolan, att för folkskollärarna öppna tillträde till universiteten och på denna väg till lärarplatserna vid de högre läroverken utan avlagd studentexamen o. s. v., o. s. v. Det kan icke hjälpas, att folket ute i bygderna, som skall betala kostnaderna för denna intensiva utveckling bort från folkskolans egentliga ändamål och fram mot en lyxuppfostran av medborgare, som landet icke har ekonomisk bärkraft till, fattats av ett djupt misstroende och en stark ovilja mot denna skolbyråkrati, som framtvingar alltjämt ökade bördor men så litet förstår folkets egna önskingar och behov.

En av våra stora dagliga tidningar har gjort sig mycken möda, senast i dag, med att söka visa, att skattetrycket i stora delar av vårt land ej är större, än att de ständigt stegrade utgifterna för folkskolan mycket väl skulle kunna bäras. Det är ju dock egendomligt, att så snart det talas om utgifterna för försvaret, då låter det på ett annat sätt; då har nationen icke ens råd att bära de nödvändigaste utgifter; då gäller det framför allt att se till att bördorna icke överstiga »landets ekonomiska bärkraft», som det heter.

Jag tror, att lika väl som man ifråga om försvaret måste taga tillbörlig hänsyn till landets ekonomiska bärkraft, måste man göra detsamma ifråga om utgifterna för undervisningsväsendet, allra helst som statens och kommunernas utgifter för detta undervisningsväsende numera uppgå till belopp, som ganska nära närma sig kostnaderna för försvaret.

Det har nyligen uppvisats, att landskommunerna under de senaste tio åren nödgats för skoländamål skuldsätta sig för betydande belopp. Slutsumman för dessa år går till över 50 miljoner kronor. Jag har fäst mig vid några särskilda fall av sådan upplåning.

I Jönköpings län, som jag har äran representera, har t. ex. Hults församling år 1916 upplånat för skoländamål 8.000 kronor; uttaxeringen samma år var 13,60 kronor per bevillningskrona, Björkö lånade år 1919 115.000 kronor; uttaxeringen var 10,40 kronor. Mulseryd lånade år 1920 20.000 kronor; uttaxeringen var då 19 kronor per bevillningskrona. Skirö kommun nödgades 1921 låna 116.500 kronor; uttaxeringen var 13 kronor. Angershestra lånade samma år 20.000 kronor vid en uttaxering av 13,74 kronor. Södra Solberga lånade 1922 45.000 kronor, och dess uttaxering var då 14,55 kronor per bevillningskrona.

Vad Kronobergs län beträffar lånade Långasjö församling år 1918 25.000 kronor; uttaxeringen var då 10,50 kronor per bevillningskrona. Södra Sandsjö lånade 1921 100.000 kronor; uttaxeringen var 8,55 kronor. Hinneryds församling nödgades 1921 upplåna 70.000 kronor; uttaxeringen var då 17,10 kronor. Uråsa lånade samma år 122.200 kronor och uttaxeringen var 12,15 kronor per bevillningskrona.

I Östergötlands län lånade Västra Ryds församling 1918 70.000 kronor; uttaxeringen var samma år 11,67 kronor. Värna kommun lånade samma år 14.000 kronor; uttaxeringen var 9,16 kronor. Skärkinds församling lånade

1920 72,000 kronor vid en uttaxering av 10 kronor. Tåby lånade samma år 20,000 kronor; uttaxeringen var 12,93 kronor. Allhelgona församling måste 1923 låna 50,000 kronor; uttaxeringen var samma år 10,10 kronor. *Statsverkspropositionen.*
(Forts.)

I Göteborgs och Bohus län måste t. ex. Kville församling år 1916 låna 40,000 kronor; uttaxeringen var det året 13,31 kronor. Hede församling lånade 1917 5,000 kronor; uttaxeringen var 13,50 kronor. Harestad lånade 1920 60,000 kronor; uttaxeringen var 11,60 kronor. Torsby lånade samma år 50,000 kronor; uttaxeringen var 17,60 kronor. Spekeröds församling lånade ävenledes år 1920 60,000 kronor, och dess uttaxeringen var då 16,30 kronor. Stenkyrka församling lånade 1921 50,000 kronor; dess uttaxering var 13,70. Samma år lånade Bärfendal 25,000 kronor; uttaxeringen var 15,45 kronor. Ödsmål måste år 1921 låna 54,000 kronor; uttaxeringen var 17,60 kronor. Tossene och Hunnebostrand nödgades 1916 för skolan upplåna 40,000 kronor; uttaxeringen var då 11,40 kronor. År 1923 måste samma församlingar upplåna för skolan ytterligare 37,300 kronor, och uttaxeringen var då uppe i 19,80 kronor, säkerligen till stor del en följd av det sju år tidigare upptagna skollånet.

Dessa siffror tala ett tydligt språk. Samtliga länen äro upptagna för skoländamål. Folkskolans krav drivas fram utan hänsyn till, hur man därvid betungar kommunerna. Det är ju visserligen sant, att icke alla kommuner, som nödgats göra uppoffringar för skolväsendet, ha så höga kommunalskatter som de ovan nämnda; men den omständigheten, att många kommuner lättare bära bördorna, kan väl dock icke utgöra något försvar för de alltjämt stegrade pretentionerna i fråga om folkskolan.

Jag måste i detta sammanhang än en gång erinra om den högst betydliga stegring i utgifterna för folkskolväsendet, som den officiella statistiken och de senaste årens statsverkspropositioner utvisa. Statens utgifter för folkskolväsendet uppgingo år 1916 till 22 miljoner kronor, år 1917 till 25 miljoner, år 1918 till 31 miljoner, år 1919 till 45 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, år 1920 till 50 miljoner kronor och äro nu uppe i omkring 60 miljoner kronor, därav enbart för den egentliga folk- och småskolan 50,562,000 kronor, som begäres i årets statsverksproposition. Detta är statens utgifter.

Kommunernas egna utgifter för folkskolan gå till ännu högre belopp. Under det att år 1916 staten för folkskolundervisningen utgav omkring 22 miljoner kronor, utgävo landskommunerna, städerna och köpingarna för samma ändamål samma år omkring 33 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor eller nära 150 % av statens utgifter. År 1917 var kommunernas andel 41 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor mot statens 25 miljoner kronor eller i det närmaste 160 % av statens utgifter. För de följande åren har jag icke några officiella uppgifter tillgängliga, men proportionen torde vara densamma.

Det är framför allt byggnadskostnaderna för skolhus och lärarbostäder, som betingat dessa dryga utgifter; och icke minst har därtill bidragit de alltjämt skärpta bestämmelserna rörande byggnadernas beskaffenhet, exempelvis i boställsordningen för lärarpersonalen. Dessa bestämmelser ha sedermera ytterligare skärpts genom tillkomsten av de nya s. k. normalritningarna för folkskolebyggnader och lärarbostäder. Dessa normalritningar ha icke, såvitt jag vet, officiellt påbudits, men de lära dock allmänt följas av folkskolinspektörerna och skolöverstyrelsen. Jag skall tillåta mig att ur dessa normalritningar med tillhörande text anföra ett exempel på vad man fordrar beträffande en mindre A-skola på landsbygden, en s. k. kyrkskola med sju klasser. Förslaget upptager: sju klassrum, ett materialrum, en gymnastiksal med två omklädningsrum, en träslöjdsal med materialrum, en slöjdsal för flickor, en teckningssal, ett naturkunnighets- och geografirum med materialrum, ett skolkök, ett skolbad med bassäng, ett lärar- och materialrum, en expedition med väntrum, diverse kapprum, en tjänstebostad på fyra rum och kök, två tjänste-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bostäder på tre rum och kök, två tjänstebostäder på två rum och kök, två tjänstebostäder på ett rum och kök, en vaktmästarebostad, ekonomi- och biutrymmen till skola och bostäder, en skolbarnsträdgård samt sju tjänsteträdgårdar. Lärarna anses nämligen icke kunna begagna en gemensam trädgård, utan alla sju lärarna måste ha var sin trädgård; alltså sju tjänsteträdgårdar, som kommunen skall iordningställa. Skollokalerna äro inrymda ensamma i skolhuset; för tjänstebostäderna krävas tre särskilda byggnader och dessutom upptages en särskild byggnad till vaktmästarebostad; alltså inalles fem särskilda byggnader för denna skola utom smärre uthus.

Den skola, för vilken dessa byggnader anses normala, angives i ritningarna uttryckligen som en mindre A-skola på landsbygden, dock sjukklassig, d. v. s. med en klass mer än det ovillkorligen föreskrivna antalet. Då sådana prentioner göras gällande, är det naturligt, att utgifterna för folkskolan skola springa upp till synnerligen höga belopp. Det är nödvändigt, att man härutinnan iakttager en större sparsamhet. Att göra ett sådant sparsamhetskrav gällande är alldeles icke att söka komma skolan till livs eller att vilja föra undervisningen tillbaka till en lägre ståndpunkt än den nu intager. Jordbruksbefolkningen i vårt land har alltsedan folkskolväsendet på 1840-talet ordnades, visat stor offervillighet för sina barns undervisning, och den är beredd att fortfarande underkasta sig de offer, som härför äro nödvändiga. Men den kan icke finna sig i att en maktfullkomlig skolbyråkrati påtvingar såväl riksdagen som kommunerna utgifter för skolväsendet, som synas onödiga och som ej motsvara de därmed förbundna uppoffringarna.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag har för min del redan såsom ålderspresident hållit det anförande, som jag skulle vilja huvudsakligen hava framfört även vid detta tillfälle, och jag kan då åtnöja mig med att åberopa detta mitt yttrande såsom vore det här nu framsagt. Emellertid påkallar debatten, att jag säger ett par ord om tre andra frågor: jordfrågan, härordningen och fredsfrågan. Jag skall emellertid försöka fatta mig så kort som möjligt.

Såsom herr Petréren redan har anmärkt, är beträffande jordfrågan regeringens trontal mycket kortfattat. Jag skulle egentligen hava läst upp dess dunkla tal nu, om jag icke blivit så överraskad genom att plötsligt uppropas, att jag glömt trontalet kvar på min plats; men det gör ju ingenting. Herr Petréren förklarade, att detta trontal i förevarande del var för honom en besvikelse. Jag för min del känner mig icke besviken, ty det förhåller sig väl på det sättet, att varav hjärtat är fullt, därom talar munnen. När det nu icke talas något utförligt om jordfrågan i trontalet, betyder det naturligtvis, att hjärtat icke är fullt av jordfrågans sociala problem. Därför talas det så litet och så otydligt som möjligt därom. Vad jag nu sagt innebär emellertid icke någon erinran emot regeringens karaktär eller intelligens, utan det ligger i sakens natur, att den befinner sig på den sidan om fronten, där jordfrågan, på grund av åtskilliga ekonomiska och tidsenliga anledningar, icke har sina yppersta stridsmän.

Jag var däremot nyfiken på de båda liberala partierna, om de överhuvud taget skulle säga något om jordfrågan och om de skulle hålla ihop vidare i den saken. Uppriktigt sagt, hade jag hoppats, att de möjligen här skulle skilja sig åt. De utgöra nämligen nu tungan på vågen.

Jag kommer så väl ihåg, huru det var under de första åren på 1900-talet. Då fördes jordfrågan fram av den stora liberala massan, både i stad och på land, men naturligtvis i all synnerhet på landet och med en ofantlig hänförelse, om jag så får säga. Det var för den en hjärtesak. När en sak är så beskaffad, lyckas man också vinna åtskilligt för den och därför inträffade det också, att man fick en del genombrott, såsom det brukar kallas, i denna sak. Nu ha ju tiderna förändrats. Det liberala partiet, fortfarande såsom förut ett mycket

aktningsvärt parti, har emellertid, förmodligen på grund av tidsförhållandena, sackat av i denna fråga, och särskilt har så varit förhållandet här i första kammaren, varest ju befinner sig — för att använda ett av en liberal ministär från partiets glanstid nyttjat ord — den liberala herremakten. Därför ha ju också de för jordfrågan intresserade försök att fullfölja de gamla vägarna i ganska många avseenden ramlat i denna kammare.

Nu har ju herr Petrén såsom ledare i denna kammare för den lilla hop, som ännu finnes kvar på den sidan, med sin vanliga urbanitet och välvilja i själva verket fäst uppmärksamheten på dessa ofullständigheter i regeringens trontal, och han har också lyckats få fram herr justitieministern att, jag vill icke säga trampa i klaveret, men något som påminner om det. Jag skall strax förklara varför.

Vi ha här även hört herr Ekman, som ju — icke han personligen, men det parti han tillhör — snarast representerar landsbygdens manskap i det liberala partiet, som icke kunnat gå i flock och farnöte med den högre intelligensaristokratien och den större förmögenheten inom det liberala partiet i städerna och som därför också behållit en del ideal, bland andra nykterheten. Nu trodde jag, att en sådan landsbygdsavdelning inom de liberala skulle på något sätt återföra de gamla traditionerna, icke helt och hållet, ty man kan icke gå emot sin egen tid, men dock i någon mån, och det har också försports, att doktor David Bergström gick havande med ett jordprogram, som skulle betyda en del friska fläktar. Men detta ha vi icke hört ett ord av, och jag hoppades nu få höra något därom av en eller annan, men auguren teg, som man säger, och det är nog bäst, att vi göra det litet var, när vi icke äro på det klara med ännu, huru vi vilja hava det.

Emellertid försvarade herr Ekman regeringens fåordighet i detta fall genom att erinra om, att den socialdemokratiska regeringen för sin del hade så förhastat utredningen av jordfrågan, att jordkommissionen själv nödgats skriva att den varit förhindrad att fullt genomarbета sitt ämne, och då kunde man, menar herr Ekman, icke begära, att en högerregering skulle komma fram med någonting. Jag kanske missuppfattade herr Ekman, som jag nu ser skaka energiskt på huvudet, men så ungefär föllo orden, och jag visste icke, om det var en gadd mot högerministären eller emot den socialdemokratiska ministären, men att den var riktad mot någondera hållet, det hade jag klart för mig. Emellertid var det en förskräcklig brådska för jordkommissionen. Den fick ultimatum två gånger att inom två månader bliva färdig med något som man annars brukar behöva två år till. Frågan var likväl väl förberedd förut; det fanns så många formulär och motiveringar, så att man kunde få låna litet varstans och även ur sin egen hjärna, och vi fingo ihop två betänkanden, som åtminstone till tjockleken voro sådana, som de böra vara för att kunna anses färdiga. Saken uppfattades även så av regeringen — även vad angick det sista betänkandet om en hel del ämnen, huru det kommit till i en hastig vändning på grund av detta ultimatum — och ärendet remitterades till myndigheterna för att de skulle höras över lagförslaget och de tankar i övrigt, som betänkandena innehöllo. Med andra ord: även regeringen fann, att förslaget var så pass fullfluet i alla fall, att det var moget för en sådan utflykt till myndigheterna. Nu var det ju så, att en del lagtext utarbetats och godkänts, antingen av majoriteten eller av minoriteten. Endast i fideikommissfrågan hade intet lagförslag medhunnits. Detta var omöjligt på grund av den korta tiden och ämnets invecklade beskaffenhet, så att vi fingo nöja oss med några allmänna riktlinjer.

Såsom sagt uppkallades nu herr justitieministern att här yttra sig, och när han hade hållit på en stund och talat, tyckte jag, att jag förmärkte någonting i alla fall av krutrok från denna »strid på liv och död», som vid ministärskiftet halvt om halvt bebådades. Här ha vi icke att emotse någon anpassning efter

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

folkliga krav, utan här reser sig de grova partilinjernas skiljemurar: där jorden ligger, där ligga förtjänsterna, där ligga de stora vinsterna, där ligga de stora spekulationerna, där ligga de stora bolagsväldena, där ligger makten, äran och härligheten. Skulle man här kunna anpassa sig efter folkliga krav? Det är väl rent av omöjligt för en ministär, som bland de sina räknar de mest utpräglade motståndare, jag höll på att säga sedan hedenhös, men jag menar, sedan så långt jag minnes tillbaka, emot dessa mänskliga krav.

Det visade sig nu också genast — och det är icke alls någon beskyllning mot herr justitieministern, som på sitt vanliga sätt försökt medla och även tilläventyrs kommer att bereda oss en del angenäma tilldragelser, vilket icke skulle lyckas, om någon annan suttit på hans plats, t. ex. professor Wohlin eller någon annan vederlike, så att jag tror, att vi få vara glada över, att vi fått den justitieminister vi ha — det visade sig, säger jag, att han i alla fall icke är något barn utav denna fråga utan en så kallad högre jurist. Han uttryckte sig visserligen så, som ministrar bruka göra och böra göra, och sade, att han icke kunde dela den uppfattning, som vi å vår sida göra gällande. Men i denna punkt finnas andra krafter i ministären, som vilja ha ett ord med i laget, så att här kan man nog tala om en viss sammanhållning inom ministären omkring de gamla obstruktionsidealen, som man stridde för i de gamla tiderna, emot en lösning av jordfrågan. Detta märktes också genast därpå, att justitieministern skyndade sig att med iver framhålla, vilket stort intresse han hyste för att kunna få fram skiftesstadgans nya omarbetning, några hållpunkter ifråga om Dalarnas jordförhållanden och, om jag icke missminner mig, en viss kreditfråga. Allt detta är ju så kallade tekniska frågor, som icke beröra den sociala jordfrågan, som man benämner den, utan de äro sådana frågor, beträffande vilka man egentligen icke kan säga, att det finns någon partiuppdelning. Då vi däremot kommo in på de sociala frågornas uppräknning, blev justitieministern mera fämäld samt såsom det tycktes mera nedslagen och något mindre ivrig, vilket också var helt naturligt, då han redogjorde för en del saker, som han visste, att andra medlemmar av ministären och kanske icke heller han själv skulle bliva så särskilt glada över.

Beträffande frågan om upplåtelse av kronojord, vilken fråga justitieministern nämnde först, får jag verkligen säga, att när jag i trontalet läste, att regeringen tänkte komma fram med förslag om att, då kronojord upplåtes, man skulle betrygga ändamålet och villkoret med upplåtelsen, syftades där självfallet, trodde jag, på kronolägenhetskommisionens förslag och den granskning, som lagrådet hade ägnat detsamma. Således ett förslag, som var färdigberett och där det gällde för regeringen att antingen avböja det eller lägga fram det för riksdagen. Men det var, som herr Petren anmärkte, behövt, att vi fingo veta vad det betydde, ty det avsåg ej alls vad jag och många med mig trott, utan tvärtom att detta kronolägenhetskommisionens förslag, såvitt jag uppfattat det, är avfört från dagordningen såsom ägande ett tvivelaktigt värde. Åborätten vore av tvivelaktigt värde, och i stället tänker regeringen föreslå något som kallades för återköpsrätt.

Jag vill då först fästa uppmärksamheten på, att kronolägenhetskommisionen ju har suttit i, jag vet ej, om det är åtta år eller något sådant, och den har varit en stor apparat; jag vet ej om den kostat en halv miljon kronor, men åtminstone är det väl 250,000 kronor, det är jag alldeles övertygad om. Den har åstadkommit ett ofantligt betänkande, och lagrådet har haft ett kolossalt arbete med detsamma. Allt detta är nu genom att justitieministern säger, att han funnit det vara av tvivelaktigt värde, bortkastade penningar, utan att vi ens få tillfälle att begråta det.

Detta kan väl ej vara rimligt. Denna sak har dock på sin tid energiskt förts fram. Först var det några förelöpare, som väckte frågan, och sedan kom det

liberala partiet och tog upp den på en tid, då t. o. m. ledningen var så livad för jordfrågor, att åborätten fördes på tal på det mest aktuella sätt. Den fördes slutligen fram av liberaler, som hade inflytande i kamrarna genom sitt stora antal meningsfränder, nämligen dels av friherre Adelswärd i en motion 1908, efter vad jag tror, och dels samma år av Karl Staaff m. fl. i en motion. Det var det, som slutligen gav fart åt saken. På denna liberala och sedan fortsatta anstormning, som man kan kalla det, kom denna stora apparat till stånd. Från 1908 till 1923 är det en mängd år, hela femton år, och nu stå vi inför ett totalt förfelat arbete och bortkastade penningar. Förmodligen blir ej ministären evig, och då kommer frågan kanske tillbaka — vad vet jag — allting är ju osäkert i vår tid, men jag hoppas i alla fall, att denna sak kommer fram en gång. Icke för att jag har någon religiös vördnad för åborätt eller äganderätt, utan min princip om vem som skall äga jorden är, att det är fullkomligt likgiltigt, hur det blir i formen, bara det blir bra. Man kan ju här tänka sig många olika vägar och även tillämpa dem allesamman. En världsåskådning, som vilar på hängivenhet för en form, för besittningsrätten eller äganderätten, kommer jag aldrig att underordna mig, men jag måste säga mig, att allt detta egentligen är en strid om ord. Danskarna ha varit så finurliga i en av sina lagstiftningar, att de ha genomfört en åborätt, men kallat den äganderätt med viss begränsning, och då blir folket nöjt. Vi kunna ju också kalla vår åborätt äganderätt med viss begränsning alldeles som detta förslag om återköpsrätt, som statsrådet Ekeberg kom med och kallade just för köpsrätt med viss begränsning. Det förträffliga med statsrådets förslag är väl, att svenska folket får höra ordet köp, som tilltalar det så mycket. Det innebär tillika en större säkerhet för dem, som äro intresserade av att jorden kan gå i köp och förvärvas med äganderätt, att man fortfarande skall låta jorden i stort sett vara tummelplats för denna tävlan, som åstadkommer alla dessa strider i samhället och som mest uppröra medborgarna.

Nu vet jag ej, varför man ej vill låta både kronan och folket välja mellan olika upplåtelsesätt för olika tider och skilda tillfällen. Det är bra att ha åtskilligt att välja på. Åborätten innebär ju också den fördelen, att de som äro fattigast ej behöva lösa själva marken. Men det måste man väl göra med förköpsrätten, och redan det är ju en sida av saken. Jag menar också, att åborätten kan vara ägnad att upplysa folket. Det är klart, att svenska folket har en rädsla för allt som kallas besittningsrätt, därför att de enskilda på de stora godsena ha upplåtit en sådan genomusel besittningsrätt åt minst halva folket i Sverige, att man ej vill veta av den längre. Om staten kommer och säger: Här få ni en annan besittningsrätt, som menar väl med er och som betyder, att ni få besitta jorden och att icke andra kunna taga från er själva jordbiten åtminstone, så tror man ej på det, ty man tror ej, att riksdagen kommer med ett så vist förslag, utan det kan nog vara si och så med det.

Emellertid om detta någon gång finge börja att praktiseras, bleve folket upplyst och förstode, att det kunde ha en viss nytta, och till slut en mycket stor nytta, åtminstone på vissa orter och under vissa förhållanden. Och — märk väl — mina herrar: här gäller det upplåtelse av kronojord, över vilken kronan i all rimlighets namn har rätt att föfoga, som den finner för gott, och upplåta på det sätt, att ändamålet bevaras för framtiden.

Återköpsrätten har jag visserligen en gång motionerat om, men på den tiden gällde det att skaffa alternativ eller skapa olika upplåtelsesätt för tomter i stad från allmän mark, och ur den synpunkten förordades detta förslag alldeles särskilt av mig, såsom justitieministern nämnde. Det har emellertid ansetts, tekniskt sett, vara en mycket svår fråga att genomföra, och hur det ställer sig i praktiken, är ytterst oviss och svårt att förutse i det avseendet. För jord-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bruk är det säkerligen ett sämre upplåtelsesätt både för kronan och jordbrukaren, än åborätt, och fråga är om det någonsin blir praktiserat. Ja, det var om den saken.

Så nämndes det vidare av herr justitieministern, att han gick med tankar på en social arrendelag, som han kanske skulle komma med vid denna riksdag, ifall lagrådet hann behandla den, men det var mycket ovisst, om den kunde hinna fram; och när jag nu hör, att lagrådet slutar sin behandling av förslaget till den nya förmynderskapslagen först i slutet av februari, tror jag med största sannolikhet, att även denna arrendelag ej kommer fram. Jag hoppas emellertid, att herr justitieministern har övervägt och hunnit besinna, att denna arrendelag måste kompletteras samtidigt med en vanhävdslag. Detta var åtminstone A och O i norrlandskommittén och alla följande beredningar, även jordkommissionen, bland annat för att trygga arrendelagens effektivitet.

Nu vill jag säga, att jag förstår så väl herr justitieministern, att han låtit lagberedningen först taga hand om förslaget till förmynderskapslag framför jordlagar, ty dels kom det förslaget fram tidigare än jordkommissionens senaste betänkande och dels gällde det en skandinavisk lagstiftning, som vi nitälska för båda två och vilja ha genomförd i Sverige så fort som möjligt. Men om man skall väga den fördel, som folket har av lagstiftningen, får jag säga, att nog kunna vi reda oss ännu en stund med den förmynderskapsrätt, som vi haft — skulle jag vilja säga — i århundraden och nog kan lagrådet, som fått använda lejonparten av sin tid, åtminstone en mycket avsevärd tid till att fundera på, om förmyndarkammaren i Stockholm skall avskaffas eller fortvara — få vänta något med den saken, när denna förmyndarkammare excisterat sedan sextonhundratalet. Nog kunde vi tills vidare lugna oss i avvaktan på, att exempelvis dessa arrendatorer och torpare skola få skydd i väntan på den slutliga frigörelsen. Ty detta är verkligen mycket mer brådskande.

Här är anledning komma in på ett annat kapitel. Vi se nu, hur lagrådet, denna institution, som lagfrågorna måste passera, är så överhopad med arbete, att det ständigt kommer att bli en spärrfästning mot de mänskliga behoven. När skola vi i detta land få en regering, som behjärtar detta, är ut och är in i riksdagen påpekade förhållande, ett påpekande, som väckte en viss anklang och ett visst erkännande förr i tiden, men under senare år fallit platt till föga på grund av det nedsjunkande av jordfrågorna, som märkligt nog skett genom den allmänna rösträttens införande. Jag ber fortfarande att här få efterlysa, om icke från lagrådet på grund av omöjligheten för detsamma att behandla alla frågor, som nu dyka upp vid horisonten, så hastigt som det bör ske, kunde avlyftas en del av dessa lagförslag och i all synnerhet de sociala lagarna, vilka ej lagrådet har någon som helst större kompetens än varje annan av oss att bedöma till innehållet.

Så nämndes det vidare, vilket jag förmodar vara självfallet, men som i alla fall måste glädja mig att kunna konstatera, att den provisoriska lagen om förbud för bolags jordförvärv i södra och mellersta Sverige kommer att av regeringen framläggas för att ytterligare förlängas på ett år. Men i det sammanhanget vill jag fråga: Hur blir det med koncessionslagen och det stora förslag, som skulle framläggas angående den? Hur blir det i all synnerhet med den s. k. bulvanlagstiftningen, som utgör en del av detta lagförslag, en del som likväl ropar på omedelbart förverkligande? När kommer regeringens intresse att bli så livligt för denna sak, att den ögonblickligen framlägger ett lagförslag om bulvanförvärv? Vi kunde väl åtminstone få en provisorisk lagstiftning i detta stycke, så att disponenter och direktörer hindrades från att för bolagens räkning köpa jord i eget namn, något som ju är ett direkt kringgående av lagen.

Så komma vi in på de mest ömma tonerna, nämligen frågan om expropriationslagen såsom ett yttersta medel, där frivillig uppgörelse icke kan komma

till stånd för utbrytning av odlingsmark med skog. Här har ministären kastat sig i armarna helt och hållet på herr Wohlin och tagit hans reservation, tillkommen i sista stund tämligen oförmodat för kommissionen. Vi skola icke få någon sådan expropriationslag, som Norrlandskommittén föreslog år 1904 med sina konservativa medlemmar i spetsen, greve Douglas och de tre män, som slöto sig omkring honom! Vi ha nu år 1924, och när vi hunnit så långt, faller allt detta platt till marken. Detta hade varit omöjligt i liberalismens glansdagar, ty då skulle man rest sig som en man och gjort uppror mot regering och hela världen, om något sådant förekommit. Men nu är det ett helt annat ljud från det hållet.

Vad skola vi i stället göra enligt det förslag, som nu framlagts och bebådades i en interpellationsdebatt förra året? Jo, det är så, att staten skall gå till de stora bolagen och be dem i nåder vara så goda och frivilligt upplåta erforderlig jord och även tillräckligt med skog. Men huru kommer det att gå med den erforderliga skogen och den tillräckliga jorden och de rimliga prisen på alla de håll, där man icke kan förmå bolagen att avyttra någon jord, som folk stå och räcka armarna efter och nödvändigt vill ha, eller där allt detta blir otillräckligt. Det har regeringen icke tänkt på. Det finnes här icke ett spår till anpassning, beklagligt nog. Men då står ju en »strid på liv och död» för dörren. D. v. s. det kanske icke är så farligt i alla fall nu för tiden. Liberalerna gå förmodligen med regeringen väsentligen, vad vet jag. Det frisinna partiet har ännu icke talat. Socialdemokraterna rycka upp, men kanske ännu icke med samma entusiasm som liberalismens män förr i världen. De ha haft så mycket att syssla med sina industriella frågor som växa dem över huvudet, så man kan icke begära allt. Och de, som verkligen skola hjälpas här, sakna så gott som fullständigt representation i svenska riksdagen, så att man är icke rädd för dem i voteringarna. Förr eller senare kommer emellertid nog stormen. Jag skulle önskat, att det kunde ha blivit en godvillig lagstiftning, där samvetena triumferat över intressena, men det synes alldeles slå slint på denna viktiga kardinalpunkt.

Ensittarlagen nämndes ingenting om. För två år sedan, vill jag minnas, framlades den, men den medhanns icke av lagutskottet annat än i en enda punkt, där man gjorde en provisorisk lag. Men såväl lagutskottet som riksdagen sade då ett välvilligt: kom igen nästa gång. Följande året kom den icke på grund av, att den befanns stå i sammanhang med en del andra frågor, som väntades föreligga senast vid denna riksdag. Nu åtminstone bör man väl komma fram med de övriga punkterna. Varför har icke förslag härom framlagts? Lagrådet har yttrat sig över ett dylikt lagförslag och det finnes en uppmaning av riksdagen att komma tillbaka, men man kommer icke.

Sedan efterlyses lagen om arrendebönders och torparens frigörelse genom en avlösning av deras jordbruk. Det är ganska märkligt, ehuru också förklarligt, att de lager av nationen, som icke vilja tillåta, att statens jord upplåtes med annat än full äganderätt, vilja icke vara med om att deras egna arrendatorer och torpare få den beprisade äganderätten eller ens en åborätt under statens hägn.

Slutligen rådde tystnad i justitieministerns anförande om organisationsfrågan.

Det är möjligt, att jordfrågorna komma fram någon annan riksdag. Om man nu hade behjärtat dem, skulle detta väl ha talats om i trontalet och då hade väl där sagts, att man skall göra allt vad man kan för att dessa frågor skola komma till sin rätt senast vid nästa riksdag.

Jag övergår till att säga några ord om *härordningsfrågan och fredsfrågan*. Efter tio år manas officiellt åter i vårt land till samling om ännu en ny härordning och — ingenting annat. Man kan icke säga, att nationens blickar däri-genom även riktas högre upp till de bestående värdena. Genom de senares oföränderliga försummande på detta sätt kan ett folk svårligen hämta insikt

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

och krafter till någon verklig kulturgärning, som befruktar dess göranden och låtanden inåt och utåt.

Anledningen till detta nedsjunkande kan förmodligen skyllas på tidsläget och är således ur tidsåldrarnas synpunkt av tillfällig beskaffenhet. Statsmaktens sönderfallande alltmer i skumögda uppdelningar av materiella dagsintressen undanskjuter de konstitutiva angelägenheterna. Genom att dessa strömningar följaktligen också genomsyra dagspressen erhåller folket ingen vägledning i vidsyn och ingen hjälp i sina bemödanden att nå upp till några utsikter.

Under sådana förhållanden är det förlåtligt och även påkallat, att de svenske åtminstone som individer var och en i sin stad erinra sig själva och sina vederbörande om, att en angelägenhet som kallas fredsfrågan trots allt förblir att vara landets främsta angelägenhet, därför att landet är en del av världen och världsproblemet, den stora olösta gåtan, alltid varit freden.

Ett härväsande, som bröstas sig och ej ödmjukt söker sig ett anspråkslöst tillhåll i skuggan av framlagda riktlinjer för en uppmarsch mot den verkliga frigörelsen, kan, såvitt jag förstår, icke bliva något annat än en förvillelse, ett bottensksvalp från den avgrund, i vilken kriget för tillfället störtat oss.

Jag kommer således att nu liksom år 1914 yrka avslag på den nya härordningen och företräda en mening, som icke betyder någonting, men som i alla fall nu liksom för tio år sedan måste framföras. Nu kanske med ännu mindre anslutning än då, ty sådant är tidsläget. Någon närmare motivering skall jag nu icke inlåta mig på, utan om tid och krafter tillåta det, när jag läst den väntade propositionen, skall det bli motivering till detta yrkande även på papperet. Ty inom mig har jag den alldeles klart utformad.

Om jag nu skulle säga ett par ord om fredsfrågan också, så finnes det ju någonting, som kallas för *folkens förbund*. Min ärade vän herr Winberg är en permanent motståndare till folkförbundet och vill, att Sveriges anslutning till detsamma skall upphöra. Men han sätter ingenting i stället annat än det stora ömsesidiga slagsmålet utan några som helst hållhakar. Det är väl i dessa tider, såsom jag tillät mig att säga förra året, ofantligt viktigt, att man behåller den lilla början man nu har och utvecklar den i stället för att kasta bort den och icke få någonting i stället. Men då är väl tiden omsider inne för svenska riksdagen och svenska folket att taga verkligt synbara initiativ till att på ett mera omfattande sätt förbättra det hela och söka få det så, som både riksdagen och Kungl. Maj:t sade vara meningen med svenska folkets anslutning till den ofullkomliga förbundspakt, som man då erbjöd oss antaga. När skall den tidpunkten komma?

Det fordras många och goda saker, det fordras universalitet och anslutning från alla världens länder. Det fattas praktiskt taget endast Nordamerikas Förenta stater, Tyskland och Ryssland. Nordamerika borde lättast fås med; det ligger närmast till hands att vända sig först till detta land, och för att Ryssland skall komma med fordras dess erkännande någon gång av det övriga Europa även vad man kallar de jure.

En annan sak, som är nödvändig, är enligt min uppfattning att åstadkomma ett rättsinstitut av detta förbund, och då måste den frågan uppstå sig: är det icke ett misstag, fastän begripligt, att i artiklarna 10 och 16 i förbundspakten influerat de s. k., sanktionerna. Såsom yttersta medel för verkställande av förbundets beslut föreskrivas militäraktioner, ekonomiska våldspåtryckningar och annat dylikt. Det är givet, att man tycker, att något medel bör finnas att slå till med, när någon tredska, men man ser i alla fall, huru detta verkar förvirring och splittring just därför, att i dessa punkter ligger ett frö av den gamla världen, som skapat kriget. Jag tror därför, att det enda sättet är att begära att bli befriad från dessa punkter, ehuru även skäl tala för dem. Men de övervägande skälen tala för, att dessa utvägar övergivnas. När Italien till sist be-

tvingades, skedde detta knappast genom fruktan för dessa punkter, utan fast mer genom den moraliska påtryckning, för vilken de italienska medlemmarna i folkets förbund blevo föremål, då uppenbar kallsinnighet och nästan förakt visades dem av de andra medlemmarna. Där ser man i alla fall, att moralisk påtryckning också är en makt och att när det kommer till stycket sanningens makt är den största, åtminstone i tidernas längd.

Men så till sist och framför allt: här skickas några ombud från olika länders regeringar dit bort, och de få ofantliga svårigheter att kämpa mot. Pakten är fotad på en segerfred. Stormakterna äro på grund av tradition icke guds bästa barn, och det skulle vi icke heller vara, ifall vi icke vore så små, att vi måste göra en dygd av vår vanmakt. Men vi kunna icke göra någonting. Om skandinaverna komma med s. k. radikala förslag, röstas de omkull. Vi få nöja oss med periferiska frågor och mindre saker, som så småningom få lirkas fram under ständigt välvilligt leende och under det man känner, att det är förfärligt svårt att icke få gå längre. Men huru skall detta svåra tillstånd, som jag måste kalla ett oeffterättlighetstillstånd, kunna försvinna, ifall icke just i denna fråga de stora folken, de menige och deras parlament rycka fram. Individerna äro icke heller guds bästa barn. De äro okunniga i många frågor, lättledda, vända kappan efter vinden och hylla framgången. Men när det gäller en så enkel fråga som fredsfrågan, då är oftast folkets röst guds röst mera än folkets förtroendemäns. När det väckts förslag i svenska riksdagen om fredsfrågor som måste lösas, har på senare tider svarats nästan alltid: det sköter regeringen om, och till folket säger man: nu skall ni lära eder att skjuta och träffa pricken och vara nöjda med värnplikten och försona eder med densamma. Den upplysningen giver man dem, men att giva dem fredsupplysning kommer icke i fråga. Kommer freds- och skiljedomsföreningen och begär ett litet anslag, kommer det icke i fråga. En förnämligare fast mera fåtalig förening, Svenska föreningen av folkens förbund, fick i fjol för första gången ett anslag, men det prutas nu ned med 500 kronor. Vilken storartad statsmannagärning! Detta anslag på 3,000 kronor för främjande av fredstanken skall nu ytterligare nedsättas till 2,500 kronor, alldeles som anslaget till fredsbyrån i Bern i fjol prutades ned från 2,000 till 1,000 kronor. Men skytteföreningarna, jo, jag tackar, det är andra finare herrar än freds-föreningarna. Dessa skytteföreningar få miljoner, aldrig mindre än många hundratusen, och i denna oerhört stora sparsamhetstid tycker man ju, att de kunna icke få rimligtvis mer än 500,000 kronor eller detsamma, som de fingo genom kompromiss i fjol, dock med en ökning av 50,000 kronor. Men det lilla fredsanslaget å 3,000 kr. prutas ned med 500 kronor. Jag är övertygad om, att framtiden kommer att såsom ett dystert bevis på den nedsjunkande kultur, i vilken nationen nu befinner sig, peka på dessa oerhörda gärningar i folkfördumningens tjänst.

Herr statsrådet **Lübeck**: Herr greve och talman! Jag är ledsen över att behöva besvara kammaren med en del mera affärsmässiga upplysningar efter herr Lindhagens spirituella anförande, men jag vill i korthet och ur en del allmänna synpunkter lämna en del upplysningar i anledning av uttalanden, som här gjorts under förmiddagens lopp.

Herr C. G. Ekman yttrade i korthet några ord om det beslut, som fattats av Kungl. Maj:ts att sätta i gång med elektrifiering av järnvägen Stockholm—Göteborg. Jag skulle kanske icke behöva gå in på frågan, ty herr Ekman var vänlig nog att anföra mycket av de goda skäl, som enligt Kungl. Maj:ts mening talat för att sätta i gång detta betydelsefulla företag, som det säges i trontalet. Det var först den omständigheten, att, såvitt nu kunde bedömas, det var ekonomiskt ur driftsynpunkt, vidare att man minskade kolimporten och detta genom användande av redan utbyggd vattenkraft, fick en snabbare för-

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

bindelse mellan de betydande orter i Sveriges land, som heta Stockholm och Göteborg och vad där emellan ligger, samt slutligen att man genom denna elektrifiering fick möjlighet att lättare avveckla uppkommande högtrafik och möta fortsatt utveckling av trafiken med undvikande av de kostnader, som därmed eljest skulle stå i samband i form av ökade utbyggnader av olika slag utefter linjen. Jag vill emellertid gärna medgiva, att jag i likhet med herr Ekman hyst en viss tvekan om detta beslut — naturligtvis icke längre, än tills beslutet var fattat, sedan har jag icke hyst någon tvekan — och det var av det skäl, som herr Ekman berörde, nämligen att man blev hänvisad till att göra en så avsevärd upplåning i dessa tider. Avgörandet skedde efter mycket ingående prövning av saken, och den tvekan man kunde hysa, då man vägde det ena mot det andra, lät jag för min del hävas, när jag till de goda skäl, som tala för beslutet ur teknisk och ekonomisk synpunkt, lade även det, att det var ett nog så verksamt moment till motverkande av arbetslösheten att kunna placera de betydande beställningar inom landet, som denna elektrifiering medför, och detta just på arbetsområden, där en lättnad är mest önskvärd.

Friherre Adelswärd gjorde på förmiddagen ett uttalande av innebörd, att man för vissa järnvägar i Norrland icke bort använda lånemedel utan skattemedel. Det omdömet berördes sedan av en annan talare, som hade en motsatt uppfattning. Jag har också en motsatt åsikt och anser, att det är försvarligt att använda lånemedel vid de järnvägsbyggnader i Norrland, som man nu är sysselsatt med. Det är ju så, att man även använt skattemedel för järnvägsbyggnad i Norrland; det gäller som bekant linjen Sveg—Hede. I andra fall kan man hysa tvekan, det finnes gränser, som äro ganska svåra att draga i detta fall. Detta framgår också av det förhållandet, att när staten understöder enskilda järnvägsbyggnader i gränstrakterna, där man icke kan påräkna full räntabilitet, sker detta icke endast med lån utan även med direkta bidrag; en fjärdedel av kostnaden lämnas nämligen räntefritt. Vad angår de norrländska banorna får man gå ut ifrån, att de bli successivt räntabla efter längre eller kortare tid. Något liknande gäller om alla affärsföretag, som äro grundade på längre sikt. Man får dessutom komma ihåg, att det råder samtrafik mellan dessa järnvägar och järnvägar i andra delar av landet. Det är en ömsesidig nytta, som därav framkommer, och man har knappast möjlighet att väga varje bit för sig som en särskild affär, utan får taga hänsyn till, vilken nytta en järnväg medför för trafiken i dess helhet.

Ser man efter, huru detta verkar på trafiken och taxorna — det var kanske den synpunkten, som herr Adelswärd närmast avsåg — är det så, att riksdagen i sina direktiv, såsom man ansett sig kunna tolka desamma, icke sträckt sina anspråk längre, än att järnvägen skall under normala förhållanden förränta det investerade kapitalet, varmed vanligen förstås lånemedel, och under exceptionella förhållanden täcka driftkostnaden, såsom jag vill minnas att riksdagens uttalande ungefärligen föll. Undersöker man saken, finner man, att om man försöker sig på att särskilja s. k. kulturbanor i Norrland, dessa representera ett kapital, som möjligen ligger mellan 250 miljoner och 300 miljoner kronor. Detta belopp motsvarar ganska väl det belopp, som utöver lånemedel är investerat i statens järnvägar. Lånemedlen uppgå till omkring 800 miljoner kronor i denna stund, och det är med detta belopp som ränteanspråken vid statens järnvägar i allmänhet äro förknippade. Man kan sålunda ur taxesynpunkten säga, att frågan om förräntningen av den ena eller den andra järnvägen i Norrland, när man icke sträcker sig längre än den nu av riksdagen godkända planen, icke kan sägas vara i hög grad aktuell. Jag har sökt att något utveckla bl. a. dessa förhållanden i den inledning till utgifter för kapitalökning, som förekommer i statsverkspropositionen, och jag hänvisar till detta för att icke längre behöva upptaga tiden här.

Herr Rosén gjorde en del uttalanden i fråga om trafikföretagen i Norrland, och han var stundom, jag måste erkänna det, med en viss rätt ganska pessimistisk. Han ansåg, att Norrland blivit tillbakasett och icke fått de anslag, som han skulle önskat, medan man däremot tillgodosett anspråk i högre grad söder ut. I det fallet vill jag icke göra någon jämförelse. Det är dock icke så, som herr Rosén sade, att man tagit vara på besparingar norr ut för att använda dem söder ut. Det kan knappast sägas gälla om annat än det anslag, som blivit över på riksgränsbanan, huvudsakligen vid inköp av elektriska lokomotiv, och det är ju en bana av speciell natur, som vi icke få taga med i detta sammanhang. De besparingar, som gjorts på byggnaderna i övrigt, särskilt på järnvägen Sveg—Brunflo, hava tagits i anspråk för att fortsätta järnvägsbygget i Norrland ungefär i samma omfattning som nu.

Herr Rosén var också inne på den tanken — det var i ett bemötande av friherre Adelsvärd — att det var svårt att räkna ut, huruvida utvidgningen av Stockholms och Malmö bangårdar, anläggandet av dubbelspår m. m. i södra Sverige kunde räknas till de räntabla företagen. Jag vill svara, att ifråga om vissa anläggningar gäller mången gång detsamma som om Norrlands järnvägar. Det kan vara företag på längre sikt. Men man kan om de nämnda företagen säga, att de ingå som ett led i en ostridigt räntabel del av vårt järnvägsnät. De ha ju betingats av trafikökningen, varav man väl får draga den slutsatsen, att de tillhöra ostridigt räntabla företag.

Jag vill emellertid giva herr Rosén rätt i det principuttalande han gjorde, nämligen att staten i dåliga tider för att utjämna förhållandena på arbetsmarknaden bör söka bygga så mycket som görligt kan vara och hellre draga in under sådana tider, när den enskilda byggnadsverksamheten är omfattande. Jag anser emellertid, att det i ekonomiskt strama tider är ofrånkomligt att göra vissa inskränkningar i sådana fall, där detta är möjligt utan att överskrida skäliga gränser, och det anser jag icke att man gjort i de förslag, som framställts angående järnvägsbyggnaderna i Norrland, då man, om jag gjort riktigt överslag, kommer till, att under budgetåret 1924—25 skulle läggas ner på järnvägsbyggnaderna Sveg—Hede, inlandsbanan, Forsmo—Hoting, Hällnäs—Lycksele och tvärbanan upp till Arvidsjaur ett belopp, liggande mellan 5 och 6 miljoner kronor. Vartill man ju också, när det gäller järnvägstrafiklederna i Norrland, kan lägga den teckning av 4 miljoner kronor, som staten under ifrågavarande budgetår skall göra i Ostkustbanan.

Vidare skall jag säga ett par ord i en fråga, som ligger herr von Sneidern och mig varmt om hjärtat, nämligen vägfrågan, där herr von Sneidern icke var nöjd med mig. Det kan jag förstå. Skenbart ser det kanske ut, som om beskärningen på väganlagen i år varit kraftig, i synnerhet som herr von Sneidern och jag äro överens om, att våra vägar kräva all möjlig omsorg. Inskränkning har på det ordinarie väganlaget skett från 3,6 till 3 miljoner kronor. Sedan är det minskningar även på anslaget till enklare vägar m. m., vilket i viss mån förklaras av tillfälliga reservationer, men även av sparsamhetsskäl. Dessa anslag höra till sådana, där det kan göras gällande, att har man icke medel till förfogande, så händer det inga alltför stora olyckor, om man tillfälligt begränsar dessa arbeten för att återhämta det förlorade, när möjlighet erbjuder sig. Då jag säger, att minskningen av det allmänna väganlaget endast är skenbar, så stöder jag mig på det förhållandet, att vägarbeten alltjämt pågå i form av statsarbeten, och det är bekant, att på dessa statsarbeten för vägar under krisåren nedlagts icke mindre än över 50 miljoner kronor. Detta är en faktor att taga hänsyn till, när man bedömer denna sak. Tyvärr är det visserligen så, att dessa statsmedel dels icke blivit så effektivt utnyttjade i form av vägbyggnader, som varit önskligt på många håll — skälen härtill äro nog så för-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

klarliga — dels ha de endast i mycket begränsad omfattning kommit att placeras där vägstyrelserna nu begära bidrag till vägar. De ha i stället blivit förlagda på andra håll, där man med hänsyn till arbetslöshetsförhållandena ansett det särskilt angeläget att placera dessa arbeten.

Till de försonande dragen, när det gäller att bedöma vägenslagen, kommer en annan faktor, nämligen bilskattemedlen. Dessa beräknas, enligt vad som framgår av statsverkspropositionen, för det gångna året ha uppgått till 6 miljoner kronor som alltså kunna fördelas innevarande år. Dessa medel komma vägbyggnader och vägförbättringar till del, och delvis gå de även till vägunderhåll. Detta innebär således en viss avlastning av det ordinarie statsbidraget till vägarna; det är ju, om man rent gissningsvis skulle uppskatta det som kommer att gå till vardera gruppen till hälften av 6 miljoner, en fördubbling av anslagsbeloppet, som sålunda skulle uppstå genom bilskattemedlens tillkomst. Denna faktor får man taga i betraktande, då man bedömer den begränsning, som skett av det ordinarie statsanslaget från 3.6 till 3 miljoner. Summa summarum torde man kunna säga, att våra vägar med nuvarande penningvärde och tack vare tidigare beslut av riksdagen, få det väsentligen bättre ställt genom den statsverksproposition, som nu föreligger, än vad förhållandet varit förut.

Vad underhållet angår, har där mera av formella skäl en ökning skett av anslaget från 3.2 till 4.7 miljoner, en ökning alltså av $1\frac{1}{2}$ miljon. Det är emellertid ett förslagsanslag, där ökningen beräknats efter att statsbidraget, utgörande 30 % av den uppskattade kostnaden, växer på grund av ändringar i väguppskattning under de senare åren.

Sedan anmärkte herr von Sneidern även på fördelningsgrunden och det sätt, på vilket statsbidraget överhuvud taget skulle utgå, såväl när det gällde vägbyggnader som vägunderhållet. Det är nu så, att statsbidraget till vägbyggnader utgår med högst $\frac{2}{3}$ av kostnaderna, och till underhållet bidrager staten som nämnt med 30 %. En jämkning av dessa siffror är givetvis nog så ömtålig, men jag har för min del ansett, att en jämkning borde kunna komma ifråga i vissa fall och att en sådan jämkning skulle kunna bidra till en nog så önskelig utjämning av skattebördan i vissa vägdistrikt i avvaktan på en mera rationell ändring. Om det gäller vägdistrikt, som ha det bra ställt, kan man säga, att det torde förekomma fall, där man kan nöja sig med att få 50 % av kostnaderna i stället för att vänta betydligt längre tid på att få $\frac{2}{3}$. Vad vägunderhållet beträffar, kan man i viss mån anlägga samma synpunkter. Därtill komma dessutom bilskattemedlen. Det är nog så betydande bidrag till vägunderhållet som man nu genom bilskattemedlen kan få till förfogande, och det kommer att ytterligare tagas under övervägande, hur hög bilskatt man skäligen kan få ut. Det är bl. a. antytt i statsverkspropositionen, att nu gällande regler möjligen kunna tåla en ändring. Det är då fråga om man icke kan bidra till en utjämning av skattebördan genom att framdeles i vissa fall jämka på den ordinarie gränsen för statsbidraget till vägunderhållet.

När herr von Sneidern påpekade, att statsverkspropositionen skulle skilja sig från en av mig underskriven kungörelse, som utfärdades i november månad, angående fördelning av bilskattemedlen till vägförstärkningar resp. vägunderhåll, så tror jag herr von Sneidern var inne på fel väg. Kungörelsen innehåller bl. a. följande i § 4: »Av skattemedel, som tilldelats visst län, må bidrag utgå företrädesvis till förbättring av för automobiltrafiken särskilt viktiga vägar inom länet samt till underhåll av sådana av vederbörande vägkassa underhållna vägar, vilkas underhåll till följd av automobiltrafik i synnerlig grad försvårats.» Statsverkspropositionens ord äro följande: »Dessa medel» — d. v. s. bilskattemedlen — »komma visserligen att främst utnyttjas för vägförstärkningar och andra vägförbättringar å de av automobiler mest trafikerade vägarna, men kunna enligt gällande bestämmelser om automobilskattemedlens

fördelning delvis komma även vägunderhållet å nämnda vägar tillgodo, i den mån detta på ett tillfredsställande sätt organiseras och fullgöres.» Jag tror icke, att man behöver inlägga någon olika avsikt eller göra någon olika tolkning i fråga om det ena och andra yttrandet. Och jag kan försäkra herr von Sneidern, att så länge jag har något inflytande på saken, och på den fördelning, som närmast förestår under detta år, kan jag ju i varje fall få något inflytande, så skall ingen avvikelse ske från kungörelsens avsikter i detta fall.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Slutligen skall jag be att få säga några ord i anledning av ett uttalande, som av herr Pers föll i ett ämne, som kanske närmast angår min kollega finansministern, men som jag kan i korthet svara på, eftersom jag avhandlat den frågan i den inledning till kapitalökningens utgifter, som jag nysst åberopade. Det gällde, hur man skall betrakta postverkets överskott. Herr Pers ingick där på en intressant historisk utredning om vad riksdagen tänkt sig angående disponerandet av postverkets överskottsmedel, om man borde betrakta dem som en beskattning eller bevillning eller som ett affärsverkets överskott i allmänhet. Om den saken innehåller statsverkspropositionen — jag avser då inledningen till utgifter för kapitalökning — följande på tal om frågan, huruvida man nu borde sänka postportot eller icke, en sänkning som betyder mest i vad angår inrikesportot från nu utgående 15 öre till 10 öre på sätt generalpoststyrelsen ifrågasatt och som beräknats medföra en inkomstminskning av ungefär 12 miljoner kronor, för år räknat. Det har då gjorts följande uttalande: »Med hänsyn till postavgifternas storlek i förhållande till gällande prisindex samt till den ställning, som inom statsförvaltningen intages av postverket, vars överskott icke med samma fog som vid övriga affärsverk kan ställas i relation till investerat kapital, har under nu rådande statsfinansiella förhållanden någon sänkning av portosatserna icke ansetts böra ifrågakomma.» Jag vill vidare erinra om, att, såsom jämväl framgår av en tabell å föregående sida i propositionen, riksdagens i fråga om postverkets överskott av herr Pers åberopade tidigare uttalanden likväl icke lett till annat resultat, än att postverket kunnat redovisa överskott, som sedan tagits i anspråk, för år 1921 å 10,4 miljoner, för 1922 å 15,33 miljoner för 1923 å 14,5 miljoner, medan det för 1924 beräknade överskottet är 15 miljoner. Jag tror, att man under sådana förhållanden och med tanke, som sagt, på nu gällande prisnivå icke kan säga, att det primära önskemålet ifråga om taxesänkningar icke bör inriktas på att sänka postportot från 15 till 10 öre — ett önskemål som, såvitt jag kunnat inhämta, meningarna inom näringslivet icke för närvarande göres gällande med någon särskild styrka — utan man bör i stället söka utvägar till andra taxesänkningar, som kunna finnas mera erforderliga.

Jag tror sålunda icke heller, att det för hävdandet av något principiellt ställningstagande från riksdagens sida kan vara behöfligt för bevillningsutskottet att göra något uttalande om postverkets överskott och huru detta ur budgetsynpunkt skall betraktas.

Så berörde herr Pers i korthet sänkningen av telefonavgifterna, och då har jag nöjet kunna hänvisa till den redan genomförda sänkningen av telegramavgifterna, samt för telefonapparater med linjeväljare och växelbord. Såsom statsverkspropositionen omnämnde hoppas man även att under årets lopp kunna gå till en ytterligare och nog så effektiv sänkning av telefonabonnemangen, vilket skulle medföra en lättnad icke blott för näringslivet utan jämväl för vad man brukar kalla »hemtelefonerna».

Till slut är också i statsverkspropositionen berört, hur man f. n. ser frågan om järnvägstaxorna, vilkas sänkning för näringslivet i detta ögonblick spelar den största rollen. Järnvägsrådet kommer i början av nästa vecka att överlägga om denna sak. De faktorer, som inverka på taxesänkningen, medföra

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

att man för att tillmötesgå riksdagens förutnämnda krav på förräntning synes behöva hålla taxorna ungefär vid den höjd, där de nu stå. Det är nämligen fråga, om man kan hoppas, att en taxesänkning skulle stimulera trafiken på sådant sätt, att ett nöjaktigt ekonomiskt resultat i alla fall uppnås. Jag kan emellertid nu icke göra något närmare uttalande om saken än vad som redan anförts i statsverkspropositionen, men jag kan försäkra kammaren, att jag hyser det livligaste intresse för en successiv sänkning av järnvägsfrakterna, och jag vill således ansluta mig till de förhoppningar, som från näringslivets sida uttalats, att man må kunna gå fram så hastigt som möjligt på taxesänkningens väg.

Denna förhoppning uttalar jag till sist även för vattenfallsverkets vidkommande, där det dock gäller, att man är så bunden av de skäliga förräntningskrav, som där av olika skäl måste uppställas, att marginalen för taxesänkningar — särskilt gäller detta distributionsföreningarna ute på landsbygden, som ofta ha det svårt ställt — tyvärr inte är så stor. Den lättnad, man där kan från vattenfallsverkets sida bereda, betyder icke heller vare sig absolut eller relativt taget någon stor lättnad för dem, som nu äro tryckta av sina kostnader överhuvud taget för elektrifieringen av jordbruket.

Jag tror, herr greve och talman, att jag med detta har belyst de framställningar, som gjorts i vad angår sjätte huvudtiteln och kapitalökningsanslagen.

Herr Möller: Jag tillät mig att på förmiddagen fästa uppmärksamheten på, att det brytande med en förut försiktig och initiativfri politik, som regeringen gjorde sig skyldig till, då den medgav, att polis skulle sändas till Sundsvall, sannolikt skulle visa sig ha varit en högst oklok åtgärd. Herr socialministern har sedermera svarat mig, att åtgärden betingades därav, att strejken berörde en samhällsviktig funktion, som icke borde få avbrytas, och att den var nödvändig för avlösning av den polisstyrka, som fanns däruppe och som under den tid strejken varat och man hade arbetat med s. k. arbetsvilliga, hade blivit fullkomligt uttröttad och utmattad. Ja, denna förklaring må gälla vad den kan. Jag vågar fortfarande hävda min uppfattning, men det verkar närmast överraskande, att jag så snabbt skulle få bekräftelse på mitt antagande genom det som nu tillkännages i kvällstidningarna, att det var en mycket oklok åtgärd. Det visar sig nämligen, att redan första dagen denna från Stockholm uppkomna polis var i tjänstgöring, uppstod det kravaller. Tidigare hade man talat om, att det var demonstrationer och skrän, men man hade i varje fall inte förut talat om, att några kravaller däruppe hade förekommit.

Jag måste beklaga, att då man har en, jag vet inte hur lång, men åtminstone 20-årig erfarenhet om sociala striders rätta behandlingssätt, man alltjämt i denna dag tror, att det är en praktisk metod att där gripa in med extra uppbåd av polisstyrkor. Jag tycker, att det som redan nu förefallit återigen borde utgöra en varning mot sådana metoder till ingripande i konflikter av social karaktär, när befolkningen inte själv har begått några våldsdåd. Jag tror nämligen inte, och det föreligger åtminstone intet påstående därom, att kravallerna skulle vara framkallade genom våldsdåd från vederbörande sundsvallsbors sida. Det har endast varit demonstrationer och demonstranterna ha inte omedelbart lytt uppmaning att skingra sig.

Jag är övertygad om, att åtgärden var oklok, inte bara därför att den i och för sig lett till redan skedda olyckor, utan även därför, att den ökar spänningen, ökar den allmänna förbittringen och utan tvivel psykologiskt får den verkan, att konfliktens lösning blir mycket mer försvårad än som hade varit nödvändigt. Jag beklagar denna handling, och jag hoppas, att man inte skall behöva uppleva ett återupprepande. Jag upprepar vad jag sade här förut, att vår erfarenhet om den rätta behandlingen av sådana konflikter som denna borde vara så stor vid detta laget, att vi förstå att tillgripa de rätta medlen. Och själva

konflikten är så liten, att med något så när god vilja från båda hållen det i och för sig vore fullkomligt orimligt, att den under någon längre tid skulle fortsätta. Jag är övertygad om, att därest det nu blir en långvarig och mycket förbittrad strid, så bär den, som har ansvaret för avsändandet av polisen, därtill inte den minsta skulden.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Westman: Herr greve och talman, mina herrar! En auktoritativ medlem av denna kammare har i en briljant handledning för parlamentariska talare uppställt den regeln, att vi här i kammaren icke böra åberopa något uttalande, som fällts i medkammaren, därför att den person, som man talar om, i så fall icke har tillfälle att svara. För min del vill jag emellertid beröra ett uttalande, som gjorts i andra kammaren, men jag vågar likväl hoppas, att jag icke kommer i strid med den regel jag nyss angav, ty det uttalande, som jag åsyftar, fälldes av statsrådet och chefen för finansdepartementet. Det var ett mycket kort uttalande, men det fälldes i en mycket stor och viktig fråga, nämligen i valutafrågan.

Herr statsrådet yttrade helt kort och gott, att det var hans avsikt att bevara kronan vid guldpariteten. Jag ber att få uttrycka den förhoppningen, att detta kortfattade uttryck icke innebär, att herr statsrådet anser, att vår krona skall slaviskt följa dollarn i alla dess prisiväxlingar, även i de konstlade. Vi äro väl alla ense om, att vi måste utgå från den uppfattningen, att det guldmyntfotsystem, som före kriget fanns i världen, nu är förstört och borta. Sverige kan således icke nu upprätthålla kronans guldparitet i samma mening, som vi kunde göra det före världskriget. Uttrycket måste alltså nu innebära något annat, än vad samma uttryck inneburit tidigare.

Läget är ju nu sådant, att det bara finns ett land med guldmyntfot, nämligen Förenta staterna. Guldets värde bestämmes därför f. n. uteslutande av Förenta staternas guldpolitik. Regeln att vi måste upprätthålla kronans guldparitet innebär alltså, om den tillämpas utan minsta förbehåll, helt enkelt det, att vi göra oss för hela vår ekonomiska välfärd beroende av Förenta staternas valutapolitik. Men detta kunna vi tydligen icke göra utan den största fara.

Förenta staternas guldmynts-system är nämligen f. n. ett konstlat system med ett konstlat pris. Detta system medför, att nästan hela världens guld strömmar till Förenta staterna. Att upprätthålla ett sådan guldpris, som Förenta staterna nu har, med en sådan verkan, det är givetvis konstlat och farligt. Intet annat stort land i hela världen har ju vågat sig på att följa Förenta staterna på den väg, som detta land slagit in på, icke ens England. Det enda land, som gjort ett försök i den riktningen, ett försök, som med stora uppoffringar till en tid genomförts, det är Sverige. Men också vi ha på sista tiden måst avstå från guldpariteten. Dagens noteringar på dollarn äro, vad riksbanken beträffar, 3,79 ¹/₂, och i den öppna marknaden 3,82 ¹/₂ köpare och 3,83 säljare.

Så länge Förenta staterna fortsätter med sin nuvarande politik böra vi, såvitt jag förstår, icke ansluta oss till den genom att slaviskt följa dollarn under alla omständigheter. Ty det är ju klart, att som läget nu är skulle ett upprätthållande av dollarpariteten redan nu betyda för oss en deflation. Det är en möjlighet, att dollarparitetens upprätthållande skall under den närmaste framtiden medföra tilltagande deflation. Ingen kan med full säkerhet säga, att denna möjlighet är utesluten. Det är möjligt, att denna deflation skulle komma att bli rätt så betydande. Men det är fullkomligt säkert — jag förmodar, att herr statsrådet är ense med mig därom — att vårt näringsliv icke tål vid någon som helst ytterligare deflation. Det är alldeles säkert, att vårt jordbruk icke tål vid den, och det är säkerligen lika visst, att ej heller vår exportindustri orkar med att bära en sådan börda.

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det är enligt min mening för övrigt så mycket mera skäl, att vi icke ansluta oss slaviskt till dollarn, som vi icke veta, hur länge Förenta staterna kan upprätthålla den guldpolitik, som där f. n. föres. Många räkna med den möjligheten, att Förenta staterna skall storkna av guld och att man därefter icke alltför lång tid skall nödgas upphöra med att köpa guld på sätt som nu sker. Detta skulle naturligtvis betyda en mycket stor förändring, och fråga är, i vad mån denna förändring skulle inverka på förhållandena här i landet. På den frågan behöver jag ej nu ingå. Så mycket är emellertid säkert, att ju närmare vi ansluta oss till dollarn, desto starkare bli verkningarna hos oss av ett sådant omslag i Förenta staterna.

Under sådana omständigheter kan jag icke förstå annat, än att vi måste vara på det klara med nödvändigheten av att kasta loss från dollarn i så måtto, att vi icke slaviskt följa densamma.

Om man skulle uppställa en annan regel än den hänsynslösa regeln om dollarpariteten, skulle det i stället vara den, att vi böra reglera vårt penningvärde med önskemålet att hålla det så nära dollarn som detta är möjligt, men uppställa som det direkta ändamålet för denna reglering att bibehålla prisnivån här i landet oförändrad. Vi böra härvid också hålla för ögonen önskvärdheten av, att vi bibehålla vårt guldförråd, så att en gång i framtiden, när förhållandena möjliggöra för andra stater att också taga steget, det skall finnas möjlighet för oss att gå över till en framtida mera allmänt omfattad guldmynstfot.

Vad jag här har velat säga i dag får på intet vis uppfattas som något förord för en inflation. Jag är tvärtom anhängare av vår prisnivås stabilisering. Jag har till följd härav icke kunnat följa den tankegången, att man skall under alla omständigheter och i alla skiftningar till varje pris följa dollarn och upprätthålla dollarpariteten. Jag hoppas, att den åsikt jag nu uttalat icke skall vara alldeles oförenlig med den uppfattning, som herr statsrådet omfattar, fast herr statsrådet i sitt korta uttalande icke hade anledning att nyansera sin uppfattning. Det var egentligen för att be herr statsrådet att närmare upplysa oss om sin åsikt, som jag begärde ordet. Det är givetvis för oss i kammaren av största betydelse, att vi redan vid riksdagens början från ledande håll få höra, hur man ställer sig i valutafrågan, ty på penningvärdet beror naturligtvis hela statsregleringsarbetet.

Men eftersom jag nu har ordet, skall jag tillåta mig att yttra mig i ett par andra frågor, och jag skall då till att börja med tillåta mig några kortfattade reflexioner med anledning av det tal, som här i kammaren hölls av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet.

Herr jordbruksministerns anförande gjorde måhända på icke så få medlemmar av kammaren intrycket av ett jämmerrop från en medlem av en minoritetsregering, och det är ju icke alldeles oförklarligt, att så som förhållandena nu utvecklat sig, ett sådant jämmerrop frampressats ur herr jordbruksministerns bröst. Men det föreföll mig, som om herr statsrådet alltför modlöst betraktade situationen och förutsättningarna att åsadkomma en ändring, åtminstone på en punkt, och det var, när herr statsrådet talade om kvarnföreningen. Det föreföll mig, som om herr statsrådet betraktade kvarnföreningen som en fullkomligt orubb- lig maktfaktor, och det var icke utan att jag, som i egenskap av ordförande i trustlagstiftningskommittén haft tillfälle hålla vissa samtal med kvarnföreningens medlemmar, tyckte mig finna, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i en förvånande omfattning gav uttryck för åsikter, som man brukar få höra från det hållet. Jag menar, att herr statsrådet vid sina underhandlingar med kvarntrusten har kommit att få det intrycket, att han med de maktmedel, som stode till hans förfogande, icke kunde få till stånd en tillfredsställande anordning. Men då förefaller det mig, som om han i stället för att resignera och lägga armarna i kors hade bort ställa sig på den ståndpunkten,

att han försökte åt sig utverka de ökade maktmedel, som han kunde finna erforderliga. Jag tycker, att det borde ha varit så mycket mera skäl för honom att försöka få till stånd en positiv åtgärd i detta avseende, som han ju helt säkert inom regeringen åtminstone hos ett par av sina kolleger därvidlag skulle ha kunnat påräkna understöd. Vi veta ju, att såväl herr justitieministern som herr handelsministern vid tidigare tillfällen uttalat sitt intresse för den väckta frågan om lämpligheten av, att staten ställer till myndigheternas förfogande de maktmedel, som kunna vara erforderliga för åtgärder med anledning av trustsammanslutningar. Det förefaller mig vidare, som om herr jordbruksministern utan alltför stor räddhåga hade bort kunna komma till riksdagen med en anhållan i sådant syfte, då som vi alla erinra oss åtgärder av detta slag stå på samtliga partiers program — åtminstone så, som dessa program se ut, när de presenteras för valmännen i valstriden.

Man får, som läget nu är, hoppas, att framställningar inom riksdagen motionsvis komma att göras om, att man till herr statsrådets förfogande ställer sådana maktmedel, att herr statsrådet icke behöver känna sig fullt så handfallen inför kvarntrusten, som han gjorde i det anförande han i dag höll här i kammaren.

Till slut skulle jag endast vilja säga ett par ord ifråga om åttonde huvudtiteln. Jag vill nämligen för min del instämma i det beklagande, som en av de första talarna, ledaren av det nya frisinnade partiet, herr Ekman, Carl Gustaf, uttalade med anledning därav, att en del små anslag till kulturella ändamål ha blivit i hög grad minskade. Herr Ekman framhöll, att det härigenom åstadkommes en svårbotlig skada. Jag kan icke annat än instämma i vad han sålunda yttrade. Jag ber att få framhålla, att det ur sparsamhetssynpunkt icke har minsta betydelse, ifall man i en budget, som slutar på 648,819,700 kronor har anslag till smärre kulturella ändamål på några tusen kronor mer eller mindre. Det är ju rent pedanteri att skära ned dessa små anslag. Sparsamhet och pedanteri är ju dock, mina herrar, inte samma sak. Jag ber att få uttala den förhoppningen, att kammaren som ju vid flera andra tillfällen har visat sig behjärta de kulturbehov, som tillgodoses genom dylika små anslag, vilka icke äro av någon statsfinansiell betydelse, även i år skall lämna sin medverkan till att rättelse sker på en del punkter, som äro särskilt ömmande och där nedskärningen i statsverkspropositionen blivit alltför hård.

Herr statsrådet **Beskow**: Herr greve och talman, mina herrar! Här har tidigare under dagen riktats vissa anmärkningar mot det statsregleringsförslag, som nu ligger på kammarens bord, gående ut på att det skulle vara alltför försiktigt hållet. Det är ju en anmärkning, som en finansminister kan taga med betydligt större lugn än den, att budgetförslaget är svagt. Principiellt är jag dock av den uppfattningen, att det i allmänhet är en fara att göra allmänna kassor alltför starka, på den grund att detta lätt föranleder till vidtagandet av onödiga utgifter. Då jag vidare i detta speciella fall måste finna det mycket betänkligt, om den uppfattningen skulle komma att göra sig gällande, att budgeten är alltför stark, har jag funnit det lämpligt att söka motarbeta en legendbildning i den riktningen och har därför ansett mig böra begära ordet för att söka bevisa, att anmärkningen är oriktig.

De förutsättningar, under vilka finansplanen är uppgjord, angivas ju i handlingarna, och jag har ingen anledning att något närmare i detalj gå in därpå, men jag vill dock understryka de viktigaste synpunkterna. Något som för mig har varit av stor betydelse, när det gällt uppgörandet av finansplanen, har varit den omständigheten, att vår handelsbalans för närvarande är passiv i så hög grad, som verkligen är fallet. Det är 230 miljoner kronors brist i handelsbalansen, jämfört med 20 miljoners brist för år 1922. Det är ju en

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ganska betänkelig siffra. Det är ju visserligen sant, att handelsbalansen icke är detsamma som betalningsbalansen. På den senare inverka ju intjänta frakter av svenska rederier med högst betydande belopp. Vidare inverka exempelvis gåvor från svenskamerikaner, räntor, som utbetalas från landet eller inbetalas från utlandet och en hel del andra faktorer. Betalningsbalansen för år 1922 torde ha varit aktiv; i finansdepartementet verkställda beräkningar ha givit det resultatet, att den för år 1922 i själva verket skulle ha varit aktiv med cirka 85 miljoner kronor. Jag vill betona, att dessa beräkningar äro utomordentligt approximativa. De äro synnerligen svåra att utföra, och man rör sig i stor utsträckning på gissningarnas område, men siffran torde dock ge ett uttryck för hur vår betalningsbalans gentemot utlandet ställde sig under 1922. Går man ut från denna siffra och räknar med att handelsbalansen är mer än 200 miljoner kronor sämre för år 1923, så kan man ju inte neka till att situationen är i viss mån allvarlig. Visserligen har ju vår industri begagnat tillfället att under en något bättre konjunktur fylla sina lager av råvaror och halvfabrikat, men i stor utsträckning beror bristen i handelsbalansen på en betydande import av konsumtionsvaror. Jag vill då särskilt erinra om den stora importen av spannmål och mjöl. I bensinimporten har ägt rum en ökning från, som jag vill minnas, omkring 57 miljoner kg. — siffran är mycket approximativ — till 86 miljoner kg.; det är en post, som man inte kan se med alltför stor tillfredsställelse, då den i viss mån tjänar lyxändamål och således delvis utgör en onödig förbrukning. Likaså har det skett en betydande ökning av vår automobilimport; densamma var omkring 7,000 bilar år 1922 men över 11,000 år 1923. Bara på ökningen av den posten har vår handelsbalans fått en knäck på cirka 10 miljoner kronor, vill jag minnas. Riksbankens förråd av utländska valutor har under året sjunkit med ungefär 100 miljoner kronor.

Det är tydligt, att här föreligger en bristande överensstämmelse mellan konsumtion och produktion. Jag vill icke säga, att detta i och för sig behöver vara någon så stor olycka. Förr eller senare måste ju förhållandet rätta till sig, och jag är ganska övertygad om att vi skola komma ur dessa svårigheter, men eftersom jag med hänsyn till de fallande valutorna i andra europeiska länder, där vi ha marknaden för våra varor, knappast tror, att vår export skall kunna avsevärt stegras, så följer, att en minskning i importen — en minskning i konsumtionen — måste komma till stånd. Detta betyder ju, att sådana inkomstitlar, som äro beroende av importen, särskilt då tullarna, och av konsumtionen, kunna komma att rätt kraftigt minskas.

En annan i finansplanen framhållen omständighet, som man måste taga hänsyn till vid uppgörandet av statsregleringen, är ställningen i statsverkets kassafond och utfallet av de senaste statsregleringarna. I detta avseende är ju ställningen ingalunda lysande utan snarare tvärt om. Vår kassafond, som vid 1920 års slut var uppe i ett belopp av 490 miljoner kronor, har nu, det vill säga den 1 juli 1923, sjunkit till 21 miljoner kronor. Bristen på 1921 års stat var 47 miljoner, på 1922 års stat 46 miljoner och på halvårsbudgeten 1 januari—30 juni 1923 8 miljoner kronor. Ser man efter, hur dessa brister uppkommit, fäster man sig vid att de helt och hållet ligga på utgiftssidan, i det 1921 underskottet på utgiftssidan var 108 miljoner, år 1922 59 miljoner och i halvårsbudgeten 1923 25 miljoner kronor. Dess bättre ha ju på inkomstsidan icke oväsentliga överskott uppstått, för 1921 på 61 miljoner, för 1922 på 13 miljoner och för första halvåret 1923 på 17 miljoner kronor. Men jag vill tilllåta mig göra den frågan: hur skulle det ha gått, om inkomstsidan icke lämnat dessa överskott? Då hade vi helt enkelt icke haft någon kassafond utan tvärt om; vi hade måst låna för de löpande utgifterna. Där ser man betydelsen av att icke räkna inkomstsidan för knappt. Överhuvud taget tror jag, att vi numera kommit därhän, att vi räkna inkomsterna litet väl teoretiskt. Vi ha

kommit till litet för eleganta metoder för att kalkylera fram dem. Men om man nu också begagnar sig av dessa metoder för att få fram teoretiskt vackra resultat, så gäller det att använda dessa med förstånd.

*Statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Jag skall nu tillåta mig en liten jämförelse mellan riksräkenskapsverkets beräkningar och finansdepartementets inkomstberäkningar, vilket är så mycket mera påkallat, som vissa poster torde erfordra en förklaring, vilken måhända kan övertyga kammaren att det i själva verket icke är så stora differenser som här gjorts gällande. Jag har hört talas om differenser på 46 miljoner kronor, 50 miljoner etc. Men sådana skillnader är det i själva verket icke, i fall man går igenom posterna, den ena efter den andra. Jag skall här endast taga hänsyn till de allra viktigaste.

Inkomst- och förmögenhetsskatten har av riksräkenskapsverket beräknats till 144 miljoner kronor. Finansdepartementet har upptagit 135 miljoner kronor. Att i detalj ingå på huru dessa beräkningar äro gjorda, därtill saknas ju all anledning, så mycket mer som kammaren i fråga om denna post får fullt besked, innan riksstaten fastställs. Det är all anledning att hoppas, att i år liksom föregående år resultatet av taxeringarna skall föreligga i maj månad.

Nästa post, där någon avsevärd differens förekommer, är stämpelmedel, där riksräkenskapsverket räknar med 44 miljoner, medan posten här är upptagen med 42 miljoner kronor, men, mina herrar, utfallet av stämpelmedel år 1923 var 41 miljoner, alltså mindre än vad som här har upptagits. Det finnes få titlar, som variera så mycket och äro så pass svårberäknliga, och det finns, såvitt jag kan förstå, ingen anledning att taga upp en så svårbedömlig titel i överkant.

Tullmedel ha av riksräkenskapsverket beräknats till 135 miljoner kronor och ha här upptagits till 120 miljoner. Se vi emellertid efter, huru tullmedlen ha influtit under tidigare år enligt den tablå, som återfinnes i riksräkenskapsverkets uppställning, så finna vi, att de år 1919 inflöto med i runt tal 100 miljoner kronor för att 1920 springa upp till 144,6 miljoner — alltså ett mycket kraftigt språng — och sedan år 1921, då depressionen kom, gå ned till 102 miljoner kronor. År 1922 belöpte de sig icke till högre belopp än 108 miljoner och första halvåret 1923 62 miljoner kronor. Även om man nu tager hänsyn till att vissa finanstullar och höjd kaffetull kommit till under senare år, är det min bestämda övertygelse, att man, om man skall tillämpa de principer, som jag angivit för fastställandet av inkomsterna i budgeten, icke bör anses räkna alltför försiktigt, om man sätter beloppet till 120 miljoner kronor, detta till trots av att tullmedel 1923 influtit med 144 miljoner kronor.

Tobaksskatten har av tobaksmonopolet beräknats till 30 miljoner kronor, vilket riksräkenskapsverket höjt till 33 miljoner kronor. Jag vill icke trötta kammaren med att läsa upp motiveringen och lika litet redogöra för den motivering, på grund varav jag anser, att man i stället bör följa tobaksmonopolet, efter vars beräkning denna titel här satts in med 30 miljoner kronor.

Rusdrycksförsäljningsmedel, som ju är en post, som i år icke direkt inverkar på själva budgeten, har riksräkenskapsverket beräknat till 18 miljoner kronor, beroende på att riksräkenskapsverket från kontrollstyrelsen erhållit en promemoria, enligt vilken man väntade detta belopp från systembolagen. Men kontrollstyrelsen har senare till mig inkommit med en skrivelse, där styrelsen säger, att denna titel med hänsyn till sedermera företagna granskningar och på grund av siffror, som senare blivit tillgängliga, icke kan upptagas med mer än 15 miljoner kronor. Det är den siffra, till vilken den här också upptagits.

Omsättningsskatten har tidigare år varit upptagen till 43 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen föreslår samma belopp, och riksräkenskapsverket höjer det till 44 miljoner. Med hänsyn till de sjunkande priserna på de varor, som det här är fråga om att beskatta, har jag ansett, att man icke bör sätta beloppet

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

högre än 42 miljoner, och jag är övertygad om att det häri icke ligger någon överdrift.

En skenbar differens har man beträffande uppbörd i statens verksamhet. Där räknar riksräkenskapsverket med 25 miljoner, under det att finansdepartementet satt beloppet till 9 miljoner kronor — jag räknar hela tiden med starkt avrundade tal. Skillnaden beror därpå, att riksräkenskapsverket föreslagit, att hospitalspatientsavgifter och inflytande pensionsavgifter — vardera posten uppgående till 7 miljoner kronor, således tillsammans 14 miljoner — skola uppföras såväl på utgiftssidan som på inkomstsidan. För min del har jag icke ansett det lämpligt, att företaga en ändring i nu bestående förhållanden, på den grund att man ju gärna vill ha den ena budgeten så pass jämförlig med den andra som möjligt, detta ehuru jag erkänner, att budgetstekniska skäl och i varje fall de synpunkter, som lågo till grund för budgetreformen, möjligen skulle kunna motivera en övergång till riksräkenskapsverkets förslag. Men i varje fall är denna skillnad mellan 25 miljoner och 9 miljoner rent fiktiv.

Postverket har riksräkenskapsverket beräknat till 17,2 miljoner. Posten hade tidigare upptagits med 15 miljoner, och jag har tillåtit mig att sätta detta belopp. Generalpoststyrelsen har senare inkommit med en skrivelse, där styrelsen anger, att den icke kan komma till högre belopp än 15 miljoner, trots att riksräkenskapsverket vill sätta det till 17,2 miljoner.

Telegrafverket beräknas giva 17 miljoner, under det att riksräkenskapsverket beräknat 24 miljoner kronor. Men riksräkenskapsverket har givetvis icke haft kännedom om regeringens avsikt att nedsätta telefonavgifterna, vilket utgör förklaringen till denna skillnad.

På inkomsten från statens järnvägar är det i själva verket en skillnad av 2,7 miljoner kronor, som svara mot dyrtidstilläggen. Jag har ansett, att när det gäller en så pass osäker inkomstpost som från statens järnvägar, kan visserligen riksräkenskapsverket — och det torde vara dess skyldighet — taga upp beloppet till det teoretiskt beräknade, men i ett statsregleringsförslag torde skäl till större försiktighet föreligga.

Ser man nu på dessa poster, så äro ju på flera punkter, som jag redogjort för, i själva verket alla differenser bortförklarade. På några punkter finns det ännu kvar differenser på en å två miljoner kronor, men de verkligt betydande differenserna förekomma endast på två punkter, nämligen i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatten, där differensen är 9 miljoner kronor, och i fråga om tullmedlen, där den är 15 miljoner kronor. Vad inkomst- och förmögenhetsskatten beträffar har jag redan berört det förhållandet, att vi alltid i sinom tid få veta, hur det kommer att förhålla sig med utfallet av taxeringarna. I fråga om tullmedlen är jag övertygad om att det, i fall man vill åstadkomma en hållbar budget, är riktigare att upptaga denna med 120 än med 135 miljoner.

Under debatten i förmiddags har man påtalat det förhållandet, att regeringen föreslår en nedsättning av dyrtidstilläggen. Propositionen i denna sak har avlämnats först i dag, och det är ju möjligt, att omdömena om detta förslag hade blivit mera välvilliga, ifall kammaren hade haft tillfälle att studera densamma.

Jag vill här först framhålla att det icke är alldeles säkert, att det verkligen betyder någon nedsättning av dyrtidstilläggen, ifall den proposition, Kungl. Maj:t avgivit, blir bifallen. Förhållandet är nämligen, att därest levnads-kostnadsindex någon gång under budgetåret 1924—1925 skulle gå ned till 166 — teoretiskt är detta ju i alla fall en möjlighet; det är dock en siffra, som ligger 6 enheter högre än vårt nuvarande varuprisindex — blir det ingen reduktion i statstjänstemännens dyrtidstillägg. Men även om man gör det antagandet, att prisnivån håller sig mera konstant, vilket man ju utgått ifrån

vid budgetförslagets uppgörande, är sänkningen icke avsevärd. Jag ville framhålla detta, trots att jag mycket väl förstår, att varje sänkning i löneinkomsterna är kännbar för statens tjänstemän liksom för oss alla. Av den tabell, som är bifogad propositionen, framgår, att reduktionen för en byråchef — det samma gäller en generaldirektör i ett nyreglerat verk — under de förutsättningar jag nu angivit skulle uppgå till 288 kronor om året och för en stationskarl till 76 kronor om året på dyraste ort. För ett kvinnligt kontorsbiträde bleve reduktionen 64 kronor om året. Som herrarna härav finna, rör det sig icke om några allt för stora belopp. De äro ju i varje fall icke på långt när jämförliga med de reduktioner i dyrtidstilläggen, som gjordes föregående år.

Enligt samma tablå visar det sig också, att stora grupper av statstjänstemän fortfarande äro överkompenserade. För exempelvis en stationskarl utgå lön och dyrtidstillägg nu med ett belopp, som är 216 % av den lön, han uppbar under 1914, detta på dyraste ort. Jag vill ju icke på något sätt ge mig in i den frågan, huruvida lönen 1914 kan anses hava varit skälig för honom, men vill i alla fall ha konstaterat, att eftersom levnadskostnadsindex är 177, så kan man inte komma ifrån, att han bör befinna sig i ett bättre läge nu än 1914. Han har fått en löneförbättring. Detsamma gäller ju givetvis inte alls de högre tjänstemännen, utan där ställa sig förhållandena tvärtom, beklagligtvis.

De nedskärningar, som gjorts av dyrtidstilläggen ända sedan 1921 — det vill säga första gången 1921, andra gången 1923 och nu eventuellt tredje gången 1924 — tycker man skulle ha fört ner statstjänstemännen på en mycket låg lönestandard, jämfört med den de hade 1920. Men i själva verket är det icke så farligt på den punkten. Den omständigheten, att kronan har vuxit i värde, har i mycket stor utsträckning kompenserat nedsättningarna. Den kompenserar det så pass mycket, att exempelvis en byråchef vid ett reglerat verk, om man tar hänsyn till vad han vid skilda tillfällen kunnat resp. kan köpa för en krona, trots nedsättningarna befinna sig i ett bättre läge, även om Kungl. Maj:ts förslag går igenom, än han gjorde med tillämpande av 1920 års obeskurna dyrtidstillägg. Förhållandet ställer sig icke fullt så fördelaktigt för de lägre tjänstemännen. Hur saken där ligger skulle det föra för långt att redogöra för. Jag har annars siffrorna tillgängliga.

Det har från korporationer, som vänt sig till mig, begärts att man skulle föranstalta något slags allmän utredning huru statens tjänstemannalöner inklusive dyrtidstillägg förhålla sig till vad enskilda tjänstemän uppbara. Jag har emellertid ansett, att en sådan undersökning är så svår att göra och att det är så svårt att finna de grupper, med vilka man skulle jämföra statstjänstemännen, att jag inte velat ge mig in därpå. Men jag har det allmänna intrycket, att statens tjänstemän icke äro sämre ställda än de enskilda, och ett stöd därför söker jag i den omständigheten, att en så stor grupp som de vid statens järnvägar anställda faktiskt äro åtskilligt bättre ställda än befattningshavarna vid de enskilda järnvägarna. Inom statstjänsten stå statens järnvägars löner i viss relation till övriga löner i statsverket, och i det privata näringslivet står de enskilda järnvägarnas lönestandard naturligtvis i visst sammanhang med lönestandarderna i allmänhet. Detta är alltså en punkt, där en jämförelse är av särskilt intresse. Det förhåller sig så, att för lokomotivförare, stationskarlar och personer i den ställningen lön plus dyrtidstillägg fortfarande utgå med belopp som äro 2-, 3- och 400 kronor högre än vad som betalas vid de enskilda järnvägar, som tillämpa de högsta lönerna.

Men det är alldeles klart, att man icke i onödan företager någon nedsättning av statens dyrtidstillägg, och jag vill erinra om, att jag personligen en gång i denna kammare har talat för högre dyrtidstillägg, nämligen då propositionen 1921 lades fram från regeringen och då riksdagens beslut slutligen gick längre i nedskärning än det förslag, för vilket jag hade den äran att här tala. Från

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

min sida ha nedsättningarna endast kommit till på den grund, att jag ansett det vara nödvändigt att företa en reduktion av dessa utgifter lika väl som av andra utgifter. Jag vill icke därmed ha gått med på, att det påståendet är riktigt, att statens tjänstemannalöner användas som en regulator i budgeten. Samma påstående kan ju lika väl anföras i fråga om vilken annan post som helst, som blivit nedsatt. Jag har ansett mig böra göra nedsättningen för att få en budget, som är hållbar med hänsyn till de ekonomiska förhållandena i allmänhet här i landet och i världen i övrigt och med hänsyn alldeles särskilt till vårt nuvarande statsfinansiella läge.

Medan jag har ordet skall jag begagna tillfället att med ett par ord syssla med den fråga, som herr Westman nyss riktade till mig, berörande en synnerligen viktig och allvarlig angelägenhet. Den gällde nämligen min ståndpunkt till valutafrågan. Det är nog icke så, att jag inför andra kammaren har förklarat, att jag kommer att hålla kronan vid guldparitet, ty det är ju riksbanken, som efter riksdagens direktiv bestämmer över vår kronas ställning. Men jag har förklarat, att jag har gjort upp budgeten under den förutsättningen, att vi skola kunna hålla vår krona uppe. Min ståndpunkt i denna fråga torde för övrigt framgå av mitt uttalande till statsrådsprotokollet, då riksbanken senast i oktober månad gick in och begärde fortsatt befrielse från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld, och den torde också framgå av det, som i finansplanen är anført. Jag kan förstå de farhågor, som herr Westman hyser, om man verkligen tror, att den amerikanska dollarn skall få ett så högt värde, att ett följande av densamma skulle åstadkomma en avsevärd deflation här i landet. Men såvitt jag kan se äro de farhågorna ogrundade. I varje fall är det ingenting, som vi för närvarande ha anledning att räkna med. Under det gångna året har Amerikas partiprisnivå endast ändrat sig från 156 enheter i januari till 152 i november — det är den sista kända siffran — och då hade den en gång varit nere i 150, det vill säga den hade fallit från januari till augusti men sedan börjat stiga igen. Här i landet har varuprisindex icke varierat mer än från 163 i januari till 160 i november. Då får man väl i alla fall säga, att vi haft en stabilisering av prisnivån, och jag ser ingenting, som för närvarande tyder på, att denna stabilisering skall upphöra och någon kraftigare vare sig inflation eller deflation skall uppstå. För min del skulle jag icke vilja tillråda det programmet att göra små avvikelser från dollarpariteten, utan jag tror att det är riktigt att söka följa den så noga som möjligt, så att folk får klart för sig, vad vår bestämda avsikt verkligen är, varigenom också farliga valutaspekulationer förhindras. Jag tror, att den penningpolitik, som Sverige fört under det gångna året, varit riktigt, och jag tror att det är en fara att avlägsna sig från den politiken. Om en ändring möjligen skulle innebära en tillfällig fördel för näringslivet, så skulle denna rätt snart försvinna och efter all sannolikhet skulle ändringen i längden vara för både landet och näringslivet i hög grad skadlig.

Herr statsrådet **Malm:** Herr greve och talman, mina herrar! Jag är synnerligen tveksam om lämpligheten att fortsätta behandlingen av frågan om polissändningen till Sundsvall inför riksdagen. Men då till kammaren framförts vissa aktuella upplysningar, anser jag, att de uppgifter, som jag alldeles nyss har inhämtat, också böra komma till kammarens kännedom. Jag telefonerade för ett par timmar sedan till borgmästaren i staden, som då meddelade, att allt var lugnt och hade varit lugnt hela eftermiddagen samt att det icke förekommit några vad man kan kalla kravaller och likaledes att stockholmspolisens uppträtt mycket lugnt och behärskat. Mellan kl. 1 och 2 hade det av någon anledning uppstått en folksamling, men den hade skingrats utan några våldsamheter och utan att någon skadats. I medkammaren har talats om sårade

kvinnor och barn, men detta har inskränkt sig till, att en kvinna, som jag tror icke ens varit med om demonstrationen, hade svimmat. Då det salunda i de upplysningar, som ha lämnats dels genom tidningarna och dels i medkammaren, förekommit en hel del överdrifter, så torde det vara skäl i att vänta med att bilda sig ett omdöme i frågan, tills mera detaljerade uppgifter inkommit.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Beträffande motivet för utsändandet av polisen har jag redan tidigare i denna kammare i dag yttrat mig därom och det framgår ju tydligt av det telegram, i vilket utsändandet begärdes. Där stod nämligen, att till följd av den mycket utsträckt tjänstgöring, som under dessa förhållanden (som äro refererade i telegrammet) ålagts stadens poliskår, mäktar den icke ensam upprätthålla nödig polistjänst. Vad som synes mig nödvändigt är att man i ett fall som detta bestämt skiljer mellan upprätthållande av ordning och konflikten själv. Och att det är nödvändigt att upprätthålla ordningen, det vill säga tillhandahålla tillräcklig polismakt, när det gäller en konflikt, då viktiga funktioner i samhället stå på spel, är för mig tydligt.

Beträffande konflikten själv och dess lösning skall jag givetvis ägna allt intresse åt den, då fullständiga meddelanden om densamma inkommit.

Herr Bergman, Johan: Det är ganska anmärkningsvärt, huru den i och för sig högst prisvärda sparsamhet, som regeringen i sitt här föreliggande budgetförslag ådagalagt, i så hög grad just fått gå ut över de kulturella anslagen. Jag finner detta anmärkningsvärt, därför att ett visst kulturellt intresse dock fordom varit en av de sympatiska sidor, som man kunnat ge sitt erkännande åt, hos den svenska högern. Det är en gammal förnäm tillgång, som det konservativa partiets regering genom en sådan hållning bidrager till att spolia. Det är allt skäl att lyssna till den bevakande vädjan, som en föregående ärad talare med en viss bekymrad ton riktade till regeringen just med tanke på denna sak, om jag icke missförstod de allmänna ordalag, i vilka han uttryckte sig.

Förklaringen till den påklagade obenägenheten mot vissa av dessa kulturkrav ligger måhända däri, att de bildningsanslag jag närmast åsyftar äro av mera folklig och mindre akademisk natur än man förut varit van vid — ehuru även de akademiska anslagen äro snävt behandlade. Man har till exempel nedsatt folkbiblioteksanslaget med icke mindre än 80,000 kronor och diverse andra folkbildningsanslag med större eller mindre belopp. Det finns dock kanske knappast något folkbildnings syfte utanför det egentliga undervisningsväsendet, som är mera behjärtansvärt än just det, som gäller väl kvalificerade folkbiblioteks upprätthållande och upprättande i bygderna. I ett samhälle, där folket har allmän rösträtt, bör det väl alldeles särskilt ligga i en konservativ regerings intresse att uppmuntra bildningshågen och bereda möjlighet att förbättra bristfälliga kunskaper och förvärva ökad mogenhet vid bedömande av allmänna angelägenheter, på vilka folket i sin helhet nu har mycket större inflytande än förr. Och jag ber att få säga, att i avseende härpå representera kanske folkbiblioteken ett ännu viktigare intresse än de populära folkliga föreläsningarna, vilka ju också ha en mycket stor uppgift att fylla för att väcka kunskapshågen. Men de verkliga kunskaperna inhämtar man ju bäst vid allvarliga studier, till vilka möjlighet ges genom bibliotekens uppmuntrande.

Ett annat område för regeringens sparsamhet har varit anslagen till nykterhetsverksamheten. Det är en ganska grotesk syn att se regeringen å ena sidan beräkna ungefär 86 miljoner alkoholmedel i statens inkomster, om man räknar allt med, men samtidigt pruta fattiga 500 kronor på anslaget till den internationella nykterhetsrörelsens centralbyrå i Lausanne, ett litet anslag, som redan förut, i sitt nuvarande belopp, är högst obetydligt, nämligen 1,500 kronor, vilket belopp den förberedande myndighet, som haft ärendet om hand, nämligen social-

Statsverks-
propositionen.
(Forts.)

styrelsen, lämnat obeskuret men som regeringen det ouktat nu sätter ner till 1,000 kronor utan att anföra något skäl därför. Man brukar ju gärna tala om Sveriges ära inom det parti, varur vår nuvarande regering framgått, men jag tvivlar på, att Sverige har någon ära av en sådan nedsättning av ett litet anslag, som gäller vår internationella samverkan med andra folk i en så behjärtansvärd sak. Detta så mycket mindre som vi därigenom komma i en mycket ofördelaktig situation vid jämförelse med vårt grannland i väster, Norge, som ger mycket större anslag till detta ändamål. Redan det anslag, som nu utgår, är mindre än det norska, men skall ytterligare nedsättning ske, så framkallar det en ännu ofördelaktigare jämförelse med vårt nordiska grannland. I en annan punkt, där det gäller bidrag till Sveriges alltjämt största folkrörelses egen centralbyrå här hemma, har man också utan skäl prutat ner det belopp, som nu utgår, 10,000 kronor, med 2,000 till 8,000 kronor. Det kan omöjligt vara några betänkligheter ur budgetbalansens synpunkt, som framkallat dessa nedsättningar, ty ifrågavarande anslag skulle ju utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, vilken, som finansministern nyss påpekade, icke direkt berör budgeten och som ju har god råd att lägga ut dessa små summor, vilka äro av den beskaffenhet, att ingen gör anmärkning mot att de tagas ur denna fond. Denna underliga sparsamhet i smått, samtidigt med att man å andra sidan anslår enorma summor just till internationellt samarbete, är ganska egendomlig. Jag hör ingalunda till dem, som kalfatra vår anslutning till Nationernas förbund. Alldeles tvärtom. Jag anser det nödvändigt för oss i världens nuvarande situation att vara anslutna därtill, men nog skulle man önska, att det kunde administreras något billigare. Det kostar oss ju bortåt en halv miljon kronor per år. Om jag icke misstager mig, beslöt förra riksdagen att anslå över 400,000 kronor, jag kanske det rent av var mer, till en internationell postkongress, och en hel del andra internationella anslag lämnas med rundlig hand. När man då ser den lilla omotiverade nedprutning, som jag nyss talade om, kommer verkligen det gamla ordstävets »sila mygg och svälja kameler» i tankarna; mutatis mutandis, gäller ju detsamma även om nedprutningen av de 2,000 kronor till den svenska nykterhetscentralen. Allt detta är så mycket märkligare som samma malplacerade sparsamhet, då den i fjol försöktes av förra regeringen, klart desavuerades av riksdagen, som sade ifrån, med ganska stor majoritet, att den icke önskade någon nedsättning på dessa punkter. Icke desto mindre har den nuvarande regeringen utan hänsyn till riksdagens så tydligt uttalade mening ändå företagit en sådan nedsättning. Det förefaller icke vara något annat skäl till detta, så vitt man kan se, än en önskan att särskilt markera ett stramt avståndstagande från Sveriges alltjämt största och jag vågar påstå oegennyttigaste folkrörelse. Det är en betecknande motsättning till forna tiders högerparti. Någon mera behård och oböjlig högerman torde vi kanske icke haft under det sistförflutna århundradet i vår politiska historia än presidenten August von Hartmansdorff, men han var just på grund av sin starka fosterlandskärlek — man måste ge honom det erkännandet, att denna hos honom var mycket stark — en lika oböjlig vän till svensk nykterhetsrörelse. Och han hade många av sitt parti med sig i detta avseende. Jag kan icke annat än förvåna mig över, att det nuvarande svenska konservativa partiet, som ju vill bevara de etiska värdena och bevara vårt folk från enligt dess mening skadliga inflytanden i många andra avseenden, skall vara så ointresserat av just detta viktiga strävande och när det är frågan därom, visa en så anmärkningsvärd njugghet. Jag hoppas emellertid, att de vädjanden i detta avseende, som i riksdagen göras på det ena eller andra sättet, dels nu under remissdebatten i bägge kamrarna och dels antagligen i motionsform, vädjanden vilka uttrycka en allmän mening icke blott inom riksdagens nykterhetsgrupp utan långt därutanför måtte ge anledning till, att denna synnerligen opåkallade spar-

samhet i smått blir justerad på dessa punkter, vilka ju icke alls betyda något för statsbudgeten, dels på grund av beloppens ringhet i och för sig, dels och framför allt därför att de, som sagt, skulle tagas ur en fond, som står utanför budgetsberäkningen.

*Statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Herr Westman: Jag har begärt ordet för att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet framföra ett tack för att han närmare utvecklade sin ståndpunkt i valutafrågan. Jag skall tillåta mig att beröra endast en enda av de synpunkter han därvid framförde.

Herr statsrådet yttrade bland annat, att ett noggrant följande av dollarpariteten skulle medföra den fördelen, att det skulle förhindra en hel del farliga valutaspekulationer. Det är ju alldeles riktigt, att så skulle bli förhållandet på det sättet, att en dylik anordning skulle i någon mån inskränka verksamhetsområdet för spekulanter på den svenska börsen. Men går man den vägen, som herr statsrådet talade om, så råka vi ju i stället i fullständigt beroende av Amerikas valutaspekulanter, ty guldvärdet för närvarande är ju ingenting annat än en produkt av en jättelik amerikansk finansoperation. Det är, såvitt jag förstår, synnerligen farligt att göra oss beroende av resultatet av denna amerikanska finansoperation.

Amerikas valutahistoria visar vid mer än ett tillfälle, att inflytanden gjort sig gällande, som varit allt annat än objektiva och i hög grad egoistiska, i det att de härrört från vissa intresserade finanskretsar, som ha utövat en synnerligen betydelsefull inverkan på den amerikanska valutan.

Under sådana omständigheter köper man ju den fördel, som herr statsrådet framhöll, med en icke obetydlig risk.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande proposition, i vad den angick pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet, såvitt propositionen rörde jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt utskott herr *Wahls* motion, nr 18, om åvägabringande av utredning och förslag för borttagande eller hävande av pantlånerörelsens sociala nackdelar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Hellberg* väckta motionen, nr 19, om ändrad benämning å vissa befattningshavare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Hellbergs* motion, nr 20, om allhelgonadagens upptagande bland helgdagarna.

Herr *Sederholm* väckte en motion, nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till diverse behov vid lantbruksinstitutet vid Ultuna.

Motionen hänvisades till jordbruksutskottet.

Herr *Wigforss* avlämnade en av honom och herr *Åkerman* undertecknad motion, nr 25, om höjd pension åt f. d. lektorn Johan Richard Jungner.

Denna motion hänvisades till bankoutskottet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,57 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
